

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI**

MUKADDİMETÜ'L-EDEB'İN SÖZ VARLIĞININ ALTAY TÜRKÇESİNDE GÖRÜNÜMÜ

Yüksek Lisans Tezi

Murat Kağan ATALAY

**Danışman
Doç. Dr. Abdullah ELCAN**

AĞUSTOS-2024, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANABİLİM DALI**

**MUKADDİMETÜ'L-EDEB'İN SÖZ VARLIĞININ ALTAY
TÜRKÇESİNDE GÖRÜNÜMÜ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Murat Kağan ATALAY
ORCID No: 009-0002-1975-9466**

**Danışman
Doç. Dr. Abdullah ELCAN
ORCID No: 0000-0002-5635-9448**

AĞUSTOS-2024, MERSİN

ÖZET

MUKADDİMETÜ'L-EDEB'İN SÖZ VARLIĞININ ALTAY TÜRKÇESİNDE GÖRÜNÜMÜ

Mukaddimetü'l-Edeb, XII. yüzyılın başlarında yazılmış olan, yazıldığı dönemin dili ve söz varlığı hakkında bilgi edinmemize yardımcı olan bir sözlüktür. Eser gerek dil özellikleri ve gerekse söz zenginliği konusunda derin değerler taşır. Eserde yer alan ve o dönemin söz varlığını oluşturan birçok sözcük günümüze kadar gelmiştir. Türk dili, tarih boyunca Türkologlar ve araştırmacılar tarafından çeşitli dönemlere ve lehçelere ayrılmıştır. Çağdaş Türk lehçelerinden bir tanesi olan Altay Türkçesi; dilleri ve kültürleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan Altay Türklerinin yazı dildir. Altay Türkleri, Güney Sibirya bölgesinde Altay Dağlarında yaşayan bir Türk topluluğudur. Türkçe geçmişten bugüne değin dünya üzerinde geniş bir coğrafyaya hitap edebilmiş büyük dillerden biridir. Mukaddimetü'l-Edeb ile ilgili çalışmaların az olduğu, özellikle Mukaddimetü'l-Edeb'in diğer dillerdeki görünümüyle, söz varlığıyla ilgili çalışmaların çok daha az sayıda olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu eserin yalnızca bir lügat olmadığı, aynı zamanda yazıldığı dönemin diliyle yani Harezmi Türkçesinin söz varlığını gözler önüne serdiği de unutulmamalıdır. Çalışmada öncelikle Mukaddimetü'l-Edeb'e ve eser ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Akabinde Altay Türkleri, Altay Türklerinin demografik yapısı, dilleri ve Altay Türklerinin boyları aktarılmıştır. Çalışmanın inceleme kısmında Mukaddimetü'l-Edeb ve Altayca Türkçe Sözlükteki sözcükler karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Karşılaştırma dört bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde fonetik ve anlam bakımından aynen devam eden kelimeler; ikinci bölümde fonetiği değişmiş anlamı değişmemiş kelimeler; üçüncü bölümde fonetiği aynı, anlamı değişmiş kelimeler ve dördüncü bölümde hem fonetiği hem anlamı değişmiş kelimeler incelenmiştir. Fonetik değişimlerin yanında sözcüklerdeki anlamsal değişimler de aktararak Altay Türkçesi içerisinde Mukaddimetü'l-Edeb'in söz varlığının ne oranda mevcut olduğu gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Altay Türkçesi, Mukaddimetü'l-Edeb, Söz Varlığı

Danışman: Doç. Dr. Abdullah ELCAN, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

ABSTRACT

Mukaddimetül Edeb is a dictionary written at the beginning of the 19th century that helps us to obtain information about the language and vocabulary of the period in which it was written. The work has deep values in terms of both its linguistic features and its lexical richness. Many words in the work that constitute the vocabulary of that period have survived to the present day. The Turkish language has been divided into various periods and dialects by Turkologists and researchers throughout history. Altai Turkish, one of the modern Turkish dialects; it is the language spoken by the Altai Turks, whose language and culture are in danger of extinction. Altai Turks are a Turkish community living in the Altai Mountains in the Southern Siberia region. Turkish is one of the great languages that has been able to appeal to a wide geography in the world from past to present. It has been determined that studies on Mukaddimetül Edeb are few, and especially studies on the appearance of Mukaddimetül Edeb in other languages and its vocabulary are much less numerous. It should not be forgotten that the work in question is not only a dictionary but also reveals the vocabulary of the language of the period in which it was written, that is, Khwarezmian Turkish. In the study, firstly, Mukaddimetül Edeb and information about the work are included. Subsequently, the Altai Turks, the demographic structure of the Altai Turks, their language and the tribes of the Altai Turks are explained. In the analysis part of the study, the words in Mukaddimetül Edeb and Altai- Turkish dictionary were discussed comparatively. The comparison consists of four parts. In the first parts, words that remain the same in terms of phonetics and meaning; in the second part, words whose phonetics have changed but whose meaning has not changed. In the third section, words with the same phonetics but different meanings were examined; and in the fourth section words with both same phonetics and meanings were examined. In addition to phonetics changes, semantic changes in words are also conveyed and it is shown to what extent the vocabulary of Mukaddimetül Edeb exists in Altai Turkish.

Keywords: Altai Turkish, Mukaddimetül Edeb, Vocabulary

Advisor: Doç. Dr. Abdullah ELCAN, Department of Turkish Language and Literature, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecim boyunca başta bendenengin bilgilerini, değerli kitaplarını ve sevgisini bir an olsun esirgemeyen sevgili danışman hocam Doç. Dr. Abdullah ELCAN'a, kütüphanesini bana açarak kitaplarını kullanmama izin veren sevgili hocam Doç. Dr. Ali TAN'a, bölüm kütüphanesini her çalışmam gerektiğinde kullanmama izin veren sevgili hocam Prof. Dr. Nilgün ÇIBLAK COŞKUN'a, maddi manevi beni destekleyen sevgili annem Bilge ATALAY ve sevgili babam İbrahim ATALAY'a, süreç boyunca yüzümü her daim güldüren sevgili kız kardeşlerim Aybike ve Aytuğ ATALAY'a, araştırma boyunca sevgilerini ve bana olan inançlarını her daim hissettiğim, bana yardımları yadsınamayacak derecede fazla olan başta sevgili paydaşım Mısra TABUR'a ve bana her zaman güvenen sevgili dostlarım Nuh Kadir TUFAN'a, Bahadır DOĞAN'a ve Türkan ALPAY'a bu araştırmanın aracılığıyla teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
KISALTMALAR ve SİMGELER	x
GİRİŞ	1
1. MUKADDİMETÜ'L-EDEB	3
1.1. Zemahşerî'nin Hayatı	3
1.2. Mukaddimetü'l-Edeb'in Yazılış Tarihi ve Bölümleri	3
1.3. Eserin Nüshaları ve Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar	4
2. ALTAY TÜRKLERİ	8
2.1. Altay Adı	8
2.2. Altay Türklerinin Tarihi	8
2.3. Altay Cumhuriyeti	9
2.4. Altay Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı	10
2.5. Altay Türklerinin Boyları	11
2.5.1. Güney Altay Türkleri	11
2.5.2. Kuzey Altay Türkleri	12
2.5.2.1. Altay Kijiler	12
2.5.2.2. Teleütler	12
2.5.2.3. Telengitler ve Telesler (Tölösler)	13
2.5.2.4. Tubalar	13
2.5.2.5. Çalkandılar (Lebedler)	13
2.5.2.5. Kumandılar	14
2.6. Altay Türkçesi	14
3. MUKADDİMETÜ'L-EDEB İLE ALTAY TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞININ KARŞILAŞTIRILMALI İNCELEMESİ	18
3.1. Fonetik ve Anlam Bakımından Aynen Devam Eden Kelimeler	19
3.1.1. İsimler	19
3.1.2. Fiiller	40
3.2. Fonetik Değişmiş, Anlamı Değişmemiş Kelimeler	60
3.2.1. İsimler	60
3.2.2. Fiiller	80
3.3. Fonetik Aynı, Anlamı Değişmiş Kelimeler	98
3.3.1. Anlam Daralmasına Uğrayan Sözcükler	98
3.3.2. Anlam Genişlemesine Uğrayan Sözcükler	100
3.3.3. Sadece Anlam Değişmesine Uğrayan Sözcükler	100
3.2.4. Hem Fonetik Hem Anlamı Değişmiş Kelimeler	106
3.4.1. İsimler	106
3.4.2. Fiiller	109
SONUÇ	111
KAYNAKLAR	114
EKLER	116
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	149
ÖZGEÇMİŞ	150

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 2. 1. Altay Cumhuriyeti’nde Nüfus Dağılımı	11
Tablo 2. 2. 1840 yılı Altay Kiril alfabesi	15
Tablo 2. 3. 1922 yılı Altay Kiril alfabesi	16
Tablo 2. 4. 1928-1938 yılları arasında Altay Latin alfabesi	16
Tablo 2. 5. 1938 yılı Altay- Kiril alfabesi	17

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2. 1. Altay Cumhuriyeti	10

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simgesi	Tanım
AT	Altay Türkçesi
ATS	Altayca Türkçe Sözlük
ET	Eski Türkçe
HT	Harezmi Türkçesi
ME	Mukaddimetü'l-Edeb
Moğ	Moğolca
Akt	Aktaran
TT	Türkiye Türkçesi
MEY	Mukaddimetü'l-Edeb Yozgat Nüshası
MEŞ	Mukaddimetül-Edeb Şuşter Nüshası

GİRİŞ

Araştırmacılar tarafından çeşitli dönemlere ayrılan Türk dili, her döneminde birbirinden kıymetli yazarlar aracılığıyla yine birbirinden kıymetli eserler kaleme almaya vesile olmuştur. Bu birbirinden kıymetli eserlerden bir tanesi de Türk dilinin Türkologlar tarafından Harezmi Türkçesi şeklinde belirlenmiş döneminde yazılan ve dönemin en mühim eserlerinden biri olan Mukaddimetü'l-Edeb adlı lügattir. Eser, dönemin önemli fıkıh, lügat ve tefsir sahibi Zemahşeri tarafından kaleme alınmıştır.

Kaleme alınan bütün eserler, yazıldığı dönemin tarihi, kültürü, medeniyeti hakkında bilgiler verir. Mukaddimetü'l-Edeb'in de pratik bir sözlük olduğu düşünüldüğünde eser, bugün araştırmacılara döneminin ölçünlü dili ve yazıldığı dönemde kullanılan söz varlığı hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Harezmi hükümdarı Harezmsah Atsız b. Muhammed'in, kendi döneminde Arapçayı diğer dillerden daha üstün ve önemli gördüğü için Zemahşeri'den Arapça öğrenmeye yönelik bir lügat yazmasını emrettiği, Mukaddimetü'l-Edeb'in önsözünde Zemahşeri tarafından belirtilmiştir. Yazmış olduğu bu eser Zemahşeri'ye sonsuz bir ün kazandırmıştır.

Eser, Zemahşeri tarafından “İsimler, Fiiller, Harfler, İsim Çekimi, Fiil Çekimi” şeklinde beş bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler içerisinde en geniş yer tutan, eserin dörtte üçünden oluşan “Fiiller” bölümüdür. Fiiller bölümü de kendi içerisindeki bablara göre, az harfli fiillerden çok harfli fiillere doğru ve Arapça alfabetik sıraya göre düzenlenmiştir. Ayrıca her fiil mastarı ile birlikte verilmiştir.

“Altay Türkleri, Güney Sibiryâ bölgesinde Altay dağları eteklerinde yaşayan, dilleri ve kültürleri yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan bir Türk topluluğudur.” (Elcan, 2019, s.17) Söz konusu Türk topluluğu, “Altay dağları” bölgesinde yaşadıkları için “Altay” adıyla anılmışlardır. Altay Türklerinin bugün yaşadığı Altay Cumhuriyeti aynı zamanda Türklerin de ilk ana yurdu olan Altay coğrafyasıdır.

Söz varlığı, bir dilin gücünü ve zenginliğini gösteren, o dil ve o dili konuşanlar için bütün mücevherlerden daha kıymetli dipsiz bir kuyudur. Bir dilin söz varlığı, atasözleri, deyimler, mecazlar, yan anlamlar gibi pek çok kavramı bünyesinde barındırır. Diller arasında yahut bir dil üzerine yapılacak olan çalışmalarda da en önde gelen kaynak yine o dilin ya da dillerin söz varlığıdır. Bu bağlamda her dilin ve bir ana dile bağlı her bir lehçenin barındırdığı söz varlığı, özellikle yapılacak olan çalışmalar bağlamında büyük önem arz etmektedir.

Tezin Konusu

Bu çalışmanın konusunu, Zemahşeri tarafından kaleme alınan Mukaddimetü'l-Edeb isimli Harezmi Türkçesi söz varlığını içerisinde barındıran sözlük ile Sibiryâ bölgesinde yaşayan Altay Türklerinin söz varlığını içerisinde barındıran Altayca Türkçe Sözlüğün karşılaştırılmalı incelemesi

oluşturmaktadır. Çalışmada Türk dili açısından önem arz eden Mukaddimetü'l-Edeb adlı eserde kullanılan sözcükler ile Altay Türklerinin kullandığı sözcükler karşılaştırılmıştır.

Tezin Amacı

Baskakov'a göre Altayca, Kırgızca ile birlikte Doğu Hun kolunun Kırgız- Kıpçak grubundaki iki Türk dilinden biridir. Altayca, numuneleri Yenisey yazıtlarıyla günümüze kadar gelen Eski Kırgız kabilelerinin konuştuğu bir Türk dilidir. Bununla birlikte bugünkü haliyle Altayca büyük ölçüde dönüşüm geçirmiş ve geç dönemlerde biçimlenmiştir.

Bu çalışmanın amacı Mukaddimetü'l-Edeb ile Altay Türkçesi arasındaki ortak söz varlığının ortaya çıkarılması ve art zamanlı bir bakış açısıyla incelenmesidir. Bu çalışma neticesinde Mukaddimetü'l-Edeb'teki söz varlığının Altay Türkçesinde ne oranda korunduğu tespit edilmeye çalışılmış ve bu sayede Altay Türkçesinin zaman içerisindeki değişimi ve gelişimi incelenmiştir. Yapılan karşılaştırmada ortak sözcükler, sözcükler arasındaki değişimler ve bu değişimlerin sebepleri açıklanmıştır.

Tezin Kapsamı

Araştırmanın kapsamını Nuri Yüce tarafından hazırlanan Mukaddimetü'l-Edeb Harezmi Türkçesi ile Tercümelî Şuhter Nüshası, Gülşen Özçamkan Ayaz tarafından hazırlanan Mukaddimetü'l-Edeb Paris ve Yozgat Nüshası ve söz varlığı Emine Gürsoy Naskali- Muvaffak Duranlı tarafından hazırlanan Altayca Türkçe Sözlük oluşturmaktadır.

Tezin Yöntemi

Araştırmada Nuri Yüce tarafından hazırlanan Mukaddimetü'l-Edeb Harezmi Türkçesi ile Tercümelî Şuhter Nüshası, Gülşen Özçamkan Ayaz tarafından hazırlanan Mukaddimetü'l-Edeb Paris ve Yozgat Nüshası analiz edilmiş ve söz varlığı Emine Gürsoy Naskali- Muvaffak Duranlı tarafından hazırlanan Altayca Türkçe Sözlük ile karşılaştırılmıştır. Sözcükler madde başı şeklinde koyu renkle yazılmış, her bölüm başında genel bir değerlendirme yapılmıştır. Sözcükler madde başı olarak verildikten sonra sözcüklerin alt satırlarına parantez içerisinde ait oldukları sayfalar ve anlamları belirtilerek bir diğer satırda sözcüklerdeki ses olayları açıklanmıştır. Sırasıyla Mukaddimetü'l-Edeb'teki kullanımları incelenen kelimelerin Altay Türkçesine gelene kadarki gelişim ve değişimleri saptanmaya çalışılarak günümüz Altay Türkçesindeki kullanımları gösterilmiştir. Sözcükler üzerinde fonetik ve semantik incelemeler yapılarak sonuç bölümünde sayısal verilerle açıklanmıştır. Çalışmada Mukaddimetü'l-Edeb'ten ve Altayca Türkçe Sözlükten alınan madde başı sözcüklerin gösterimleri, kendi nüshalarında olduğu şekilde, herhangi bir düzeltmeye gidilmeden transkripte edilmiştir. Bununla birlikte madde başı sözcükler fiil ise sözcüğün yanında (-) işareti ile sözcüğün fiil olduğu belirtilmiştir.

1. MUKADDİMETÜ'L-EDEB

1.1. Zemahşerî'nin Hayatı

Tefsir, hadis, kelim, dil ve edebiyat alanlarında önemli eserleri olan İslam alimi Ebu'l Kâsım Carullah Mahmud b. 'Omar b. Muhammed b. Ahmed ez- Zemahşerî el- Harezmi, 27 Receb 467 (19 Mart 1075)' de Harezmi' e bağlı Zemahşer kasabasında doğmuştur. Bir rivayete göre Zemahşerî, çocukluğunda geçirdiği bir kaza yüzünden, bir başka rivayete göre de son seyahatinde ayağının soğuktan kesilmesinden dolayı bir ayağı dizinden kesilmiş ve ağaçtan yapılmış bir takma ayakla yürümek zorunda kalmıştır (Sönmez, 2009, s. 40).

Dindar bir aileye mensup olan Zemahşerî, ilk eğitimini babasından almıştır. Her ne kadar babası onun sakatlığından dolayı terzi olmasını istese de Zemahşerî, kendi zamanının lügat ve tıp alimi olan Muzar Mahmûd bin Carîr azZabbî'den dersler almıştır. Yine hocası Muzar Mahmûd'un sayesinde bir medreseye yazılmış orada derslerine devam etmiştir. Şeyh Abu Ali az-Zarîr el-Edîb, İmâm Ruknaddîn Mahmûd Alusûlî ve İmâm Mansûr gibi döneminin önemli şahsiyetlerinden edebiyat ve fıkıh dersleri aldıktan sonra bir süre Bağdat'ta kalmıştır. Yurt hasretiyle Harezmi'ye döndükten sonra devrinin hükümdarı Atsız'ın himayesini ve beğenisini kazanmış, hükümdara Mukaddimetü'l-Edeb adlı eserini sunmuştur.

Hayattayken birbirinden kıymetli hadis ve tefsir eserleri kaleme almış olan Zemahşerî, 538'de Arefe gecesini 14 Haziran 1144 yılında Ürgenç'de vefat etmiştir. Zemahşerî'nin özellikle Türk edebiyatı açısından en mühim eseri, gerek dönemin söz varlığını içerisinde barındırması açısından gerek pratik bir lügat olmasından dolayı Mukaddimetü'l-Edeb adlı eseridir.

1.2. Mukaddimetü'l-Edeb'in Yazılış Tarihi ve Bölümleri

Mukaddimetü'l- Edeb, Ahmed ez- Zemahşerî el- Harezmi'nin 1127- 1144 yılları arasında Harezmi şahı Atsız b. Muhammed b. Anuş Tigin'e sunduğu Arapça pratik bir sözlüktür. "Yazılış tarihi kesin olarak belli değilse de Atsız'ın hükümdarlığının 1127- 1156 yıllarında ve Zemahşerî'nin ölümünün de 1144 yılında olduğu dikkate alınarak, eserin 1128- 1144 yılları arasında yazılmış olduğu tahmin edilebilir" (Yüce, 2014, s. 7).

"Arapça öğrenmek isteyenlerin kolaylıkla kullanmaları için kısa cümleler ve kelimelerden ibaret bir sözlük olan Mukaddimetü'l- Edeb, başlıca beş bölümden ibarettir: 1. İsimler, 2. Fiiller, 3. Harfler (isim ve fiil dışındaki gramer unsurları), 4. İsim çekimi, 5. Fiil çekimi" (Yüce, 2014, s. 7).

1. Al-Asmâ' (isimler): Sözcükler konularına göre sıralanmış ve sözcüklerin çokluk şekilleri gösterilmiştir.

2. Al-Af'âl (fiiller): Bu bölümde fiiller Arapça fiil kalıpları olan bablara göre sıralanmıştır. Her bab kendi içinde fiilin yapısına uygun olarak Arapça elifba sırasına göre dizilmiştir. Ayrıca fiillerin mastarları da fiil kökleri ile birlikte verilmiştir.

3. Al-Ahruf (edatlar): İsim ve fiil dışında kalan gramer unsurlarıdır.

4. Taşarrufu'l-asmā' (isim çekimi): Bu bölüm İsim çekimleri ile ilgili kısa bir bölümden oluşmaktadır.

5. Taşarrufu'l-af'āl (fiil çekimi): Fiil çekimi ile ilgili kısa bir bölümdür. Bu bölümler içinde en uzun bölüm bu bölümdür. Bu bölüm aynı zamanda eserin üçüncü ve dördüncü bölümünü teşkil etmektedir. İsim bölümü ise eserin ¼'ini oluşturur. Son üç bölüme ise Zemahşerî çok az yer vermiştir. Bu bölüm sadece birkaç sayfadan ibarettir.

1.3. Eserin Nüshaları ve Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar

Mukaddimetü'l-Edeb'in yazma nüshaları, dünyanın farklı ülkelerindeki kütüphanelerde muhafaza edilmektedir. Başta Türkiye olmak üzere Mısır, BAE, İran, Hindistan, Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Özbekistan bu ülkelerdendir. "Mukaddimetü'l- Edeb'de Arapça kelime ve kısa cümlelerin anlamları satır aralarına- nüshaların büyük çoğunluğunda- Türkçe ve Farsça ile, bir nüshada bunlara ilaveten Moğolca ile, bir nüshada da sadece Harezmi (İran dili) ile kaydedilmiştir." (Argunşah-Yüksekkaya, 2020, s. 165). Eserin nüshaları şunlardır (Muhammad, 2012, s.5.):

1. Yozgat Kütüphanesi, No. 396, istinsah tarihi 655 H. / 1257 M., müstensihî İbrahim bin Mahmud Süfî el-Müezzî, istinsah yeri Harezm.

2. Berlin Kütüphanesi, No. 66, istinsah tarihi 681 H. /1282 M., müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.

3. Şuşter, No. bilinmeyen, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmiyor.

4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No. 114, istinsah tarihi 715 H./1338 M., müstensihî Barçkentli Mes'ud, istinsah yeri Harezm.

5. Kastamonu Kütüphanesi, No. 2487, istinsah tarihi bilinmiyor, müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.

6. Taşkent 1 Kütüphanesi, No. 2699, istinsah tarihi bilinmiyor, müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.

7. Taşkent 2 Kütüphanesi, No. 3807, istinsah tarihi bilinmiyor, müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.

8. Paris Kütüphanesi, No. 1149, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihî bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.

9. Damat İbrahim Kütüphanesi, No. 2699, istinsah tarihi 738 H. / 1338 M., müstensihî Saraylı Mahmud b. Yûsuf el-Kâtib, istinsah yeri Harezm.

10. Arkeoloji Kütüphanesi, No. 1619, istinsah tarihi 740 H. / 1340 M. 741H. / 1341M., müstensih Saraylı Hibetullah, istinsah yeri Saray.
11. Millet Kütüphanesi, No. 2009, istinsah tarihi 749 H. / 1349 M. , müstensihi Hüsamaddin Cendi, istinsah yeri Harezm.
12. Topkapı 1 Kütüphanesi, No. 2243, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
13. Topkapı 2 Kütüphanesi, No. 2740, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihi Şems Hıyvaķī, istinsah yeri bilinmeyen.
14. Topkapı 3 Kütüphanesi, No. 2741, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
15. British Museum Kütüphanesi, No. Add 7429, istinsah tarihi 760 H. /1359 M., müstensihi, bilinmeyen istinsah yeri bilinmeyen.
16. Rambur Saray Kütüphanesi, No. 3810, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensih Sivaslı ‘Abduvāhid bin ‘Ab bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
17. Hatice Turhan Kütüphanesi, No. 322, istinsah tarihi 769 H. / 1367 M., müstensih Sivaslı ‘Abduvāhid bin ‘Abdumecid, istinsah yeri Kahire.
18. Hacı Beşir aģa Kütüphanesi, No. 648, istinsah tarihi, müstensih Harezmli Şems el- Hıyvaķī, istinsah yeri Kahire.
19. Atıf Efendi Kütüphanesi, No. 2768, istinsah tarihi 799 H. / 1397 M., müstensihi Musa bin Mürsil Şeyh Daķķāķ, istinsah yeri bilinmeyen.
20. Hive, No. yok, istinsah tarihi 1338 M., müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
21. Leipzig, No. yok, istinsah tarihi 1843 M., müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
22. Ar-Riyāz Kütüphanesi, No. 491, istinsah tarihi bilinmeyen, müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
23. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, No. 27 Hk 210, istinsah tarihi bilinmeyen, Müstensihi Yakub b. Mahmud b. İzzeddin, istinsah yeri bilinmeyen.
24. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, No. 15 Hk 1021, istinsah tarihi 872 H. / 1467 M., Müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
25. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, No. 15 Hk 1228, istinsah tarihi bilinmeyen, Müstensihi bilinmeyen, istinsah yeri bilinmeyen.
26. Milli Kütüphane- Ankara, No. 03 Gedik 17530, istinsah tarihi bilinmeyen, Müstensihi Beşir b. Abdullah Benci, istinsah yeri bilinmeyen.

27. Milli Kütüphane- Ankara, No. 06 Hk 378, istinsah tarihi 845 H. / 1441 M., Müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

28. Milli Kütüphane- Ankara, No. 06 Hk 918, istinsah tarihi 928 H. / 1521 M., müstensih Halil b. Mehmed, istinsah yeri bilinemeyen.

29. Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, No. 05 Gü 214-1, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

30. Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, No. 05 Ba 1217, istinsah tarihi 799 H. / 1396 H. , müstensih Salih b. İshak Garpayı, istinsah yeri bilinemeyen.

31. Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi, No. 05 Ba 726, istinsah tarihi 649 H. / 1251 M. , müstensih İlyas b. Hayreddin, istinsah yeri bilinemeyen.

32. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 6545, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

33. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2882, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

34. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2857 /2, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

35. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2847, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih Kasım b. Abdullah, istinsah yeri bilinemeyen.

36. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2849, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

37. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2850 / 1, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

38. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2878, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

39. Manisa İl Halk Kütüphanesi, No 45 Hk 2866, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

40. Konya Karatay Yusufaga Kütüphanesi, No 42 Yu 7040 / 1, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

41. Kastamonu İl Halk Kütüphanesi, No. 37 Hk 3016 / 2, istinsah tarihi bilinemeyen, müstensih bilinemeyen, istinsah yeri bilinemeyen.

Mukaddimetü'l-Edeb'deki Hârezm Türkçesi dil malzemesi üzerine A. N. Borovkov, Karl Heinrich Menges, Ananiasz Zajaczkowski gibi ilim adamları çeşitli makaleler yazmıştır. Harezmi Türkçesini içeren en kapsamlı yayım ise Nuri Yüce (1988) tarafından yapılmıştır.

2. ALTAY TÜRKLERİ

2.1. Altay Adı

Güney Sibiryâ bölgesinde yaşayan bir Türk boyu olan Altay Türkleri, Altay dağları bölgesinde yaşamalarından dolayı bu adla anılmışlardır. Radloff, Altay adının bazı araştırmacılar tarafından Ala-Tau “Ala dağ”, Altın-Tau “Altın dağ” şeklinde açıklandığını ve kendi fikrinde bu adın Al-Tayga “yüksek taşlı dağ” olması gerektiğini belirtmiştir (Radloff, 1954, s. 71). Hüseyin Yıldız, farklı dillerdeki ve tarihî Türk lehçelerindeki “Altay” sözcüğünü araştırarak, Altay isminin altun “altın” kelimesinin fonetik ikizi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Yıldız, 2017, s. 195).

2.2. Altay Türklerinin Tarihi

Altay Türkleri, Çin kaynaklarında “Yueçiler” şeklinde adlandırılan eski İskitlerin yerine geçen eski Türk “Tele” ve “Tukyu” boylarına mensup eski Uygurlar, Kıpçaklar, Yenisey Kırgızları, Oğuzlar gibi boylardan oluşmuştur. Kuzey Altaylıların kökeninin Uygur- Oğuz kabile birliğine, Güney Altaylıların ise Kırgız kabile birliğine ait olduğu belirtilmektedir (Elcan, 2016, s. 3). Altay Türkleri, çeşitli Türk boylarının Altay dağlarını aşip batıya doğru göç ettiği dönemlerde Altay dağlarında kalan, bu göç hareketine katılmayan, bu bölgede yaşayan yerli Türklerin birbirleri ile kaynaşarak oluşturduğu Türk topluluğudur. “Bu topraklarda milattan önceki devirlerde Sakalar ve Hunlar hüküm sürmüştür. Milattan sonraki devirlerde ise sırasıyla Göktürk, Uygur ve Kırgız kağanlıklarına yurt olmuştur” (Somuncuoğlu, 2002, s. 141). 10. yüzyılın başlarına doğru bölgede Kırgızların egemenliği bitince Kıtanlar bölgenin yeni hâkimi olmuştur. 12. yüzyılın sonlarında Altaylarda geçici bir Nayman hâkimiyeti olmuş; 13. yüzyıldan sonra Altay Türkleri Cengiz İmparatorluğu’nun egemenliği altına girmiştir (Arıkoğlu, 2011, s. 141; Gömeç, 2015, s. 285-286). Altay bölgesi 15. yüzyılda Moğolların batı kolu olan Oyrotlara (Rusların adlandırmasıyla Cungarlara) geçmiştir. 1756 yılında Cungar Devleti’ni Çinlilerin ortadan kaldırmasıyla bölgedeki Moğol hâkimiyeti sona ermiş ve Altay Türkleri de Çin hâkimiyetine girmişlerdir (Somuncuoğlu, 2002, s. 141; Arıkoğlu, 2011, s. 141; Gömeç, 2015, s. 285-286).

Altay topraklarında 17. yüzyıldan itibaren Rusların egemenliği başlamıştır. Önce Kazan Hanlığı’nın, sonra Sibir Hanlığı’nın Ruslara mağlup olmasıyla birlikte Ruslar hızlı bir şekilde Sibiryâ’nın içlerine doğru ilerlemiş ve kısa sürede Altaylara ulaşmışlardır. 1625-1627 yılları arasında Kuzey Altay boyları (Çalkandı, Tuba, Kumandı) Ruslar tarafından vergiye bağlanmıştır. 1756 yılından itibaren bölge tamamen Çarlık Rusya’nın egemenliğine girmiştir. 1756 yılında Çinliler, Cungar Devleti’ni mağlup edip bölgeye hâkim olunca Altay Türklerinin bir bölümü hem Çinlilere hem de Ruslara vergi vermeye başlamışlardır. O tarihlerden itibaren çift vergi veren Altay Türkleri, Dvoyedantsı “çift vergi veren” adıyla anılır olmuşlardır (Somuncuoğlu, 2002, s. 141; Killi Yılmaz, 2011, s. 26). Sovyet Rejimi döneminde, 1922’de Altay Türklerinin meskûn olduğu bölge Oyrot Özerk Bölgesi ilan edilmiş ve 1948 yılına kadar bu adla anılmıştır. Altay bölgesine gelen ilk misyonerler tarafından 1830

yılında bir misyon merkezi olarak kurulan Ulalu, Gorno-Altaysk adıyla bölgenin başkenti yapılmıştır. Bu şehir 1932-1948 yılları arasında Oyrot-Tura olarak da adlandırılmıştır. 1948'den sonra Oyrot Özerk Bölgesi, Dağlık Altay Özerk Bölgesi'ne dönüştürülmüştür. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından 3 Temmuz 1991'de aynı sınırlar içinde Altay Özerk Cumhuriyeti kurulmuştur (Killi Yılmaz, 2011, s. 26). 1990'lı yılların başında Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesiyle birlikte Sovyet Rusya'nın idaresi altındaki ulusların millî uyanışla kendi devletlerini kurma hareketleri başlamıştır. Bu millî uyanış Altayları da etkilemiştir. Altaylar, Rusya'dan ayrılıp bağımsız devlet olmak için siyasi girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler neticesinde 3 Temmuz 1991'de aynı sınırlar içinde Altay Özerk Cumhuriyeti'ni kurarak özerk cumhuriyet statüsü elde etmiş ve 1993 yılında da Altay Cumhuriyeti'nin en yüksek yasama organı olan Yüksek Sovyet'in El-Kurultay'a dönüşmesini sağlamışlardır. Yine 1993 yılında Rusçanın yanında bölgenin yerel ana dili olan Altay lehçesini "özerk cumhuriyetin" resmî dili ilan ettirmişlerdir (Somuncuoğlu, 2002, s. 144; Killi Yılmaz, 2011, s. 26).

2.3. Altay Cumhuriyeti

Altay Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu içinde bulunan, Dağlık Altay Cumhuriyeti Güney Sibiryadağ ormanlarının Kazakistan ve Moğolistan bozkırları ile birleştiği yerde, 92902 km² bir alanda kurulmuştur. (Dilek, 2007; Ercilasun, 2012, s.1011) Orta Asya'da Asya kıtasının coğrafi merkezinin hemen kuzeyinde ve Güney Sibiryada yer almaktadır. Batı'da Kazakistan, kuzeyde Rusya, doğuda Tuva ve Hakas Cumhuriyetleri, güneyde Moğolistan, Doğu Türkistan ve Kazakistan ile komşudur. Altay Cumhuriyetinin başkenti Gorno-Altaysk'tır (eski adı Oyrot-Tura). Altay'da yazlar kısa, kışlar ise uzundur. Kış sıcaklıklarının -50, -60 derecelere düştüğü Altay Cumhuriyetinde yüksek dağlar, geniş ovalar ve ırmaklar bulunmaktadır. Altay'da doğada 30 bin toynaklı ve 4 binden fazla ayı bulunmaktadır. Ülke ekonomisinde hayvancılık ön plandadır. Boynuz almak için çiftliklerde yetiştirilen Ren geyiği ve Karaca sayısı 30 binden fazladır. Ayrıca ülkede bir milyon civarı koyun, 200 bin civarı keçi ve 80 bin civarı at yetiştirilmektedir (Devletov, 2008, s.56).

Altay Cumhuriyeti nüfusunun %85'i yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ülkedeki halkın yaşam süresi 44 yaşına kadar düşmüştür. Altay Türklerinin büyük bir kısmı kırsal kesimde yaşamakta ve kırsal kesimdeki Altay halkının çoğunluğu sadece kendi ürettikleriyle yaşamını sürdürmektedir (Somuncuoğlu, 2002, s.141-148).

Özellikle 19. yüzyıl sonlarında Altay bölgesinde tamamen hakimiyet kuran Ruslar şiddetli bir şekilde Ruslaştırma ve Hristiyanlaştırma politikasına girişmiştir. Bu sebeple Altay Cumhuriyetinde yaşayan Altay Türklerinin büyük bir kısmı hala Hristiyan'dır. Hristiyanlığın yanında Altay Türkleri arasında Burhanizm adı verilen Mesihçi bir inanış da görülmektedir. Bu inanç ekseninde Altaylarda milliyetçi bir hareket başlamış, birçok bağımsızlık hareketi görülmüş fakat bu mücadelelere rağmen 1919'da Altay'da yine Sovyet iktidarı hâkim olmuştur. Yine 1980 sonu 1990 başlarına kadarki dönem Altay Türkleri için de bir millî uyanış, millî kimlik isteği dönemi olmuştur. 1993'te Dağlık Altay

Cumhuriyeti El Kurultayı, Dağlık Altay Cumhuriyeti'nin Rusya Federasyonundan ayrılma hakkını tespit eden bir kanun tasarısı hazırlasa da bu sadece kâğıt üzerinde kalmıştır (Somuncuoğlu, 2002, s. 246-249).

Şekil 2. 1. Altay Cumhuriyeti

Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Altay_Cumhuriyeti#/media/Dosya:Altai_republic_map.png

2.4. Altay Cumhuriyeti'nin Demografik Yapısı

20. yüzyılın başlarında Altay Cumhuriyeti'nin nüfusu 75.000 civarındaydı. Bunların %57'si Altay Türkleri, %40'ı Ruslar, %2'si Kazak Türklerinden oluşuyordu. (Somuncuoğlu, 2002, s. 142) Altay Cumhuriyeti'nin 2010 nüfus sayımına göre toplam nüfusu 206.168'dir. Bu 206.168 kişinin 114.802'i (%55,68) Rus, 68.814'ü (%33,37) Altay Kiji, 12.524'ü (%6,07) Kazak Türkü, 3.648'i (%1,76) Telengit, 1.891'i (%0,91) Tuba, 1.113'ü (%0,53) Çalkandı, 1.062'si (%0,51) Kumandı, 1.010'u (0,48) Ukraynalı, 700'ü (%0,33) Alman, 87'si (%0,04) Şor, 37'si (0,01) Teleüt, 480'i (%0,23) diğer etnik gruplardan oluşmaktadır (Killi Yılmaz, 2016: 410). Altay Cumhuriyeti'nin nüfusu 2015 yılında 213.703, TÜRKSOY'un en son yayınlamış olduğu Altay nüfusu bilgisine göre ise bugün Altay Cumhuriyeti'nin nüfusu 218.063 kişiden oluşmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Altay Cumhuriyeti'nin 1989 ve 2002 nüfus sayımına göre Altay Cumhuriyeti'nde yaşayan halkların sayısı gösterilmiştir.

Tablo 2. 1. Altay Cumhuriyeti'nde Nüfus Dağılımı

	1989 nüfus sayımı	2002 nüfus sayımı ^[7]
Altaylar	59,130 (31.0%)	67,745 (33.5%)
Ruslar	115,188 (60.4%)	116,510 (57.4%)
Kazaklar	10,692 (5.6%)	12,108 (6.0%)
Diğer	5,821 (3.1%)	6,443 (3.2%)

Kaynak:https://tr.wikipedia.org/wiki/GornoAltay_%C3%96zerk_Sovyet_Sosyalist_Cumhuriyeti#cite_note-2002_census-7

2.5. Altay Türklerinin Boyları

Rus literatüründe Altaylılar olarak tanımlanan bu Türk topluluğu 17. ve 18. yüzyıl Rus yönetiminin ve 19. yüzyılın ilk yarısında gezginlerin kayıtlarında iki ayrı grup olarak tarif edilmiştir. Kuzeydekiler Kara Orman Tatarları, Kuzey Altay Tatarları; güneydekiler ise Asıl Altay Tatarları, Kalmuklar (Ak Kalmuklar, Sınır Kalmukları, Dağ Kalmukları) şeklinde tanımlanmıştır (Pritsak, 1959, s. 569).

Radloff, 1882'de yayımladığı *Phonetik Der Nördlichen Türksprachen* (Kuzey Türk Dillerinin Ses Bilgisi) adlı eserinde Kuzey Altay Tatarları başlığı altında Kumandı, Lebed, Kara Tatar (Tuba) ve Şor Türklerini almıştır. Gerçek Altay Tatarları başlığı altında da Altay Kalmukları, Dvoyedanlar ve Teleütleri zikretmiştir.

Verbitskiy, 1893'te yayımlanan *Altayskiye İnorodtsı* (Altay Yerlileri) adlı eserinde Oyrotların torunu olarak gördüğü Altaylıları; 1. Altay Kalmıkları (Altay Kiji), 2. Kalmık Dvoyedanlar (Uranhaylar), 3. Teleütler, 4) Kara Tatarlar şeklinde gruplandırmış ve devamında geleneksel yaşantılarının anlatıldığı bölümde kuzey ve güney ayrımını vurgulamıştır (Verbitskiy'den akt. Yılmaz, 2011, s. 27).

Günümüzde kabul edilen yaygın görüşe göre Altay Türkleri, Güney Altay Türkleri ve Kuzey Altay Türkleri olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

2.5.1. Güney Altay Türkleri

Altay Kiji

Teleüt

Telengit

2.5.2. Kuzey Altay Türkleri

Çalkandu (Lebed),

Tuba

Kumandı

Yapılan ilk tasniflerde Şorlar da Altay Türklerine dahil edilmiş olsa da daha sonra yapılan çalışmalar neticesinde Şorlar bugün Hakas Türklerinin alt grubu olarak ele alınır. (Küçükballı, 2019, s.22) Bu şekilde gruplandırılan Altay Türklerinin kendilerine ait ayrı dilleri yoktur. Bütün bu alt grupların dili Altay Türkçesi başlığında görülür ve bu grupların edebiyatı da yine Altay edebiyatının içerisinde yer alır.

2.5.2.1. Altay Kijiler

Radloff, kendilerini Altay Kiji veya nadiren Oyrot olarak adlandıran asıl Altay Türklerinin, Ruslar tarafından da Altay Kalmukları olarak anıldığını belirtmiştir. Asıl Altay Türkleri kendilerini Altay ve Altay Kiji olarak adlandırırlar. Tarihî kaynaklarda ve resmî belgelerde Altay, Dağlı, Ak Kalmuk ve Sınır Kalmukları olarak geçerler (Ozonova, 2016, s. 28). Altay Kijiler Onguday, Şebalin, ÜstKan, Mayma, Çemal, Üst Koksa bölgelerinde Katun, Ursul, Sema, Peşçanaya, Çarış ve Mayma nehirlerinin kıyılarında yaşarlar. Mayma Nehri kıyılarında yaşayanlar kendilerini Mayma Kişi olarak da adlandırırlar (Güner Dilek, 2015, s. 25; Ozonova, 2016, s. 28). Altay Türkçesi yazı dili, Altay Kiji ağzı (Asıl Altay ağzı) esas alınarak oluşturulmuştur. Eskiden Oyrot Til olarak da bilinen Altay Türkçesi, günümüzde Altay Cumhuriyeti'nin Rusçayla birlikte resmî dilidir (Ozonova, 2016, s. 23).

2.5.2.2. Teleütler

Teleütler kendilerini Telenjet, Telenjut, Payat ve Tadar (Tatar) olarak adlandırırlar. Teleütler, Kemerovo eyaletinde, Büyük ve Küçük Baçat nehirleri kıyılarındaki Belovo ve Guryevsk bölgelerinde, Çeluhoyevo, Bekovo, Verhovskaya, Şanda, Çerta, Kamenka ve Ulus köylerinde, Novokuznetsk şehrinde, Altay Krayı'nda Zarinsk ve Kışmanovsk bölgelerinde, Çumış Nehri kıyılarında ve Altay Özerk Cumhuriyeti'nde Şebalin bölgesinde Sema Nehri kıyılarında yaşarlar. Bununla birlikte 17. yüzyılda Cuncarlar tarafından göç ettirilen Teleütlerin bakiyesi olarak günümüzde hâlâ Çin'de Sincan-Uygur Özerk bölgesinin Altay ilçesinde yaklaşık 50 kişi civarında Teleüt grubunun yaşadığı bilinmektedir (Yılmaz, 2011, s. 30; Alimov ve Shadyhanov, 2013, s. 50, 55). Teleütler, Rusların Sibirya'ya gelmeleriyle birlikte tarihî kaynaklarda yer almaya başlamışlardır. 17. yüzyıl Rus belgelerinde Ak Kalmık (Rus. Бѣлыя калмыки) olarak adlandırılmışlardır. 18. yüzyılda Moğollarla birlikte Cuncarya'ya sürülmüşler ve 150 yıllık bir zaman diliminde bugünkü topraklarına kısım kısım dönebilmişlerdir (Caferoğlu, 1988, s. 8; Yılmaz, 2011, s. 30).

Altay Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Teleütler 1922'den 1990 yılına kadar Altay Kiji, Telengit, Kumandı, Çalkandu gibi diğer boylarla birlikte Altay ulusu bünyesine dâhil edilmişlerdir.

Teleüt Türkleri, Altay ulusundan ayrı olarak Rusya Federasyonu Parlamentosu Milliyetler Şurası'nın 24 Şubat 1993 tarihli kararıyla “az nüfuslu yerli halk” statüsü elde etmişlerdir. Rusya Federasyonu'nda 2002'de yapılan nüfus sayımında Teleütler, 2650 kişilik ayrı bir etnik yapı olarak gösterilmiştir (Alimov ve Shadyhanov, 2013, s. 54-55). Teleüt ağzı, Altay Türkçesinin ilk yazı dilinin temeli olması açısından önem arz etmektedir. Bilindiği üzere 1830'da Altay Ruhani Misyonu kurulunca bölgede misyonerlik faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla, 1845 yılında Teleüt ağzı esas alınarak Altay Türkleri için 27 harfli bir alfabe geliştirilmiştir. Böylece Teleüt ağzı 1922 yılına kadar Altay Türkçesinin yazı dili olmuştur. 1922 yılında Altay Kiji ağzına dayalı yeni bir yazı dili oluşturulunca Teleüt ağzı önemini kaybetmiştir (Alimov ve Shadyhanov, 2013, s. 62; Tybykova, 2016, s. 426).

2.5.2.3. Telengitler ve Telesler (Tölösler)

Telengitler, Altay Cumhuriyeti'nin güney doğusunda, dört ülkenin (Çin, Kazakistan, Moğolistan ve Rusya) sınırlarının kesişim noktasında Ulagan ve Koş-Ağaç bölgelerinde, Çoluşman, Başkaus, Ulagan, Çuya, Arkıt, Çagan-Uzun nehirleri kıyılarında yaşarlar (Tıdikova, 2012, s. 526). Telengitlerin, Köktürk Kağanlığı döneminde varlığı bilinen Tele ve Tukey boyları, bazı Kıpçak boyları ve Moğolların karışımıyla oluştuğu düşünülmektedir. Telengit ismi de Tele ismi üzerine Moğolca çokluk eki getirilerek oluşturulmuştur.

1897'de yapılan nüfus sayımına göre Telengit ve Teleslerin sayıları 4.849 olarak belirlenmiştir. Sovyet Rusya döneminde bunlar, Altayların bir alt etnik grubu olarak kaydedilmişlerdir. Bu sebeple 1959, 1979 ve 1989 sayımlarında Altaylara dâhil edilmişlerdir.

Telengitler, Rusya Federasyonu'nun 24 Mart 2000 tarihinde aldığı kararla “az nüfuslu yerli halk” statüsüne geçmişlerdir. 2002 nüfus sayımında ayrı bir etnik grup olarak yer almışlar ve nüfusları 2.368 olarak belirlenmiştir (Tazranova, 2016, s. 412).

2.5.2.4. Tubalar

Tubalar, kendilerini Tuba Kiji, Tuva Kiji veya Jış Kiji, Yış Kiji; Ruslar da Çernevy Tatar (Kara Tatar) olarak adlandırırlar. Tuba adı onlara komşuları Altay Kijiler tarafından verilmiştir. Kendilerini Yış Kiji “Orman insanı” olarak adlandırmışlardır. Altay Cumhuriyeti'nde Maymin, Çoy, kısmen Turaçak bölgelerinde yaşamaktadırlar (Potapov, 2014, s. 59; Ozonova, 2012, s. 389).

Tubalar, 2000 yılında Rusya Federasyonu'nun aldığı kararla “az nüfuslu yerli halk” statüsüne geçmişlerdir (Turayev vd., 2005, s. 283). Bu yıla kadar Altay halkı içinde sayılırken 2002 nüfus sayımında ayrı bir etnik grup olarak sayılmışlar ve sayıları 1565 kişi belirlenmiştir.

2.5.2.5. Çalkandılar (Lebedler)

Çalkandılar kendilerini Çalkandu, Şalkandu, Şalkaņu, Şalkan (Kiji) olarak adlandırırlar. Önceleri onlara Kuu (Kuğu) Nehri'nin kıyılarında yaşamalarından dolayı Kuu Kiji “Kuğu insanı”

denmiştir. Ruslar da kuğu kelimesinin Rusçasıyla ilişkili olarak Çalkandıları Lebedinskiye Tatarı, Lebedintı şeklinde adlandırmışlardır (Cayım vd. 2004, s. 146).

Çalkandılar, Rus Türkoloji literatüründe, ilk defa, 1861’de yaşadıkları bölgeyi ziyaret eden Radloff tarafından farklı bir etnik grup olarak tanımlanmıştır (Nevskaya vd., 2016, s. 81). Altay hükümetinin verilerine göre 1997 yılındaki nüfusları 1689’dur. 2000 yılında “az nüfuslu yerli halk” statüsüne geçmişlerdir. Nüfusları 2002 genel sayımında 855 kişi (539’u Çalkandı ağzını kısmen konuşmaktaydı.), 2010 sayımında ise 1181’dir. Sayıları artmasına rağmen konuşur sayıları 310’a düşmüştür (Nevskaya vd., 2016, s. 82; Turayev vd., 2005, s. 341).

2.5.2.5. Kumandılar

Kuzey Altay Türkleri içinde yer alan Kumandılar kendilerini Kuvandı, Kuvanta, Kuvandık, Kuvandıg, Kuvandıx, Kumandı, Kumundi, Kubandı, Kuwandı, Kuwandı, Kuvandık, Gomandı, Gubandı, Gumanda, Gumandı, Guwandı, Kıwanda şeklinde adlandırmaktadır (Dilek, 2016, s. 3). Kumandılar, Altay Cumhuriyeti sınırları içinde Turaçak ilçesinin Şunarak, Surbaşevo, Tondoşka, Sankin köylerinde ve Gorno-Altay’da; Altay Krayı’nda Krasnogorskoye (eski adı Starobardinsk), Solton ve Biysk, Kemerovo oblastında Taştıgöl bölgesinde yaşarlar (Ozonova, 2016, s. 29; Dilek, 2016, s. 4). Diğer Altay Türkleri gibi Kumandılar da 1922 yılına kadar Teleüt ağzı esas alınarak oluşturulan yazı dilini kullanmışlar, 1922’den sonra Altay Kiji ağzı temelli yazı dilini kullanmışlardır.

2.6. Altay Türkçesi

Altay Türkçesi, Güney Sibiryâ bölgesinde Dağlık Altay Özerk Cumhuriyet’inde yaşayan, aralarında bir takım diyalektik farklılıklar olan Tuba Kişi, Çalkandu Kişi, Kumandı Kişi Altay Kişi, Teleüt ve Telengit boylarının ortak edebî dilidir. Altay Türkçesi, Türk lehçelerinin Kıpçak grubunun Kırgız- Kıpçak alt grubuna dahil edilmektedir.

1840’lı yıllardan itibaren bölgeye gelen misyonerlerin Altay Türkçesi üzerine çalışmaları sonucu Altay Türkçesi yazı dili olma özelliği kazanmıştır. Teleüt lehçesi temel alınarak Kiril alfabesiyle ilk yazılı metinler oluşturulmuştur (Baskakov, 1958, s. 49). 1922 yılında Sovyet devriminin ardından en büyük grup olan Altay-kiji grubunun dili ölçünlü dil olarak kabul edilmiştir (Baskakov, 1958, s. 14).

Altay Türkçesine ait ilk alfabe 1840’lı yıllarda Makariy Gluharev tarafından oluşturulur. Yirmi yedi harften oluşan bu alfabe 1922 yılında bazı harfler ilave edilir ve harf sayısı otuz altıya çıkarılır. 1928’den 1938’e kadar Caçalif adı verilen ve yirmi dokuz harften oluşan Latin alfabesi kullanılır. 1938’de bu alfabenin yurtlar ve aymaklar arasındaki yazışmalarda zorluk çıkardığı bahane edilerek otuz beş harfli Kiril alfabesine dönülür. Bu alfabe de 1944 yılında yeniden gözden geçirilerek günümüze kadar kullanılmaya devam eder.

Bugün kullanılan Altay Türkçesi alfabesinde sekiz ünlü ses karşılığı dokuz harf; yirmi üç ünsüz ses karşılığı yirmi üç harf, üç çift ses karşılığı üç harf, bir sertleştirme ve bir yumuşatma işareti olmak

üzere toplam otuz yedi işaret bulunur (Elcan, 2019, s. 37-38). Altay Türklerinin ilk alfabe çalışmalarından günümüzde kullanılan alfabelerine kadarki değişimler aşağıda yer alan tablodaki şekilde gösterilmiştir.

Tablo 2. 2. 1840 yılı Altay Kiril alfabesi

А а	Б б	Г г	Д д	Е е	Ж ж	З з	І і
а	бе	ге	де	е	же	зе	і
а	б	г	д	е	ж	з	і
[ɑ~a]	[b]	[g~ɣ]	[d]	[je/e~ε]	[ʒ]	[z]	[ɪ~ĩ]
Й й	Ј ј	К к	Л л	М м	Н н	Н н	О о
кыскаыи	гье	ка	ел	ем	ен	ен	о
j/-i	d/d'j	k	l	m	n	n/n,ng	o
[j/-i]	[dʒ~j]	[k/q]	[l]	[m]	[n]	[ŋ]	[ɔ~o]
Ö ö	П п	Р р	С с	Т т	У у	Ў ў	Ч ч
ö	пе	ер	ес	те	у	ў	че
о	р	г	с	т	у	у	ч
[o~œ]	[p]	[r]	[s]	[t]	[u~ʊ]	[y~ɣ]	[tʃ~c]
Ш ш	Ы ы						
ша	ы						
š	y/i						
[ʃ]	[ɯ~i]						

Kaynak: <https://www.omniglot.com/writing/altay.htm>

Tablo 2. 3. 1922 yılı Altay Kiril alfabesi

А а	Б б	В в	Г г	Д д	Ј ј	Е е	Ж ж
а	бе	ве	ге	де	гье	е	же
а	б	в	г	д	đ/d',j	е	ž
[ɑ~a]	[b]	[v]	[g~ɣ]	[d]	[ɟ~ʝ]	[je/e~ε]	[ʒ]
З з	И и	Й й	К к	Л л	М м	Н н	Н н
зе	и	кыскаыи	ка	ел	ем	ен	енг
z	i	j/-i	k	l	m	n	n'/ñ,ng
[z]	[i~ɪ]	[j/-i]	[k/q]	[l]	[m]	[n]	[ŋ]
О о	Ө ө	П п	Р р	С с	Т т	У у	Ӱ ӱ
о	ө	пе	ер	ес	те	у	ӱ
о	о	р	г	с	т	у	у
[ɔ~o]	[o~œ]	[p]	[r]	[s]	[t]	[u~ʊ]	[y~ɣ]
Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ	Ъ ъ	Ы ы
еф	ха	це	че	ша	ща	ье	ы
f	x/h/ɣ	с	č	š	šč	"	y/i
[f]	[χ~x]	[ts]	[tʃ~c]	[ʃ]	[ʃtʃ]	[ʔ]	[ɯ~i]
Ь ь	Э э	Ю ю	Я я				
'	э	ю	я				
[ʔ]	é/e-	ju	ja				
	[e~ε]	[ju ^β u]	[ja ^β a]				

Kaynak: <https://www.omniglot.com/writing/altay.htm>

Tablo 2. 4. 1928-1938 yılları arasında Altay Latin alfabesi

A a	B b	C c	Ç ç	D d	E e	F f	G g
[ɑ~a]	[b]	[ts]	[tʃ~c]	[d]	[je/e~ε]	[f]	[g~ɣ]
I i	J j	K k	L l	M m	N n	Ŋ ŋ	O o
[i~ɪ]	[ɟ~ʝ]	[k/q]	[l]	[m]	[n]	[ŋ]	[ɔ~o]
Ө ө	P p	R r	S s	Ş ş	T t	U u	V v
[o~œ]	[p]	[r]	[s]	[ʃ]	[t]	[u~ʊ]	[v]
X x	Y y	Z z	Ƶ ƶ	Ь ь			
[χ~x]	[y~ɣ]	[z]	[ʒ]	[ʔ]			

Kaynak: <https://www.omniglot.com/writing/altay.htm>

Tablo 2. 5. 1938 yılı Altay- Kiril alfabesi

А а	Б б	В в	Г г	Д д	Ј ј	Е е	Ё ё
а	бе	ве	ге	де	гье	е	ё
а	б	в	г	д	đ/d'j	е	ё/о
[a~a]	[b]	[v]	[g~ɣ]	[d]	[ɟ~j]	[je/e~ε]	[jo/βo]
Ж ж	З з	И и	І і	Й й	К к	Л л	М м
же	зе	и	і	кыскаыи	ка	ел	ем
ž	z	і	ī	j/-ī	k	l	m
[ʒ]	[z]	[i~ɪ]	[ɪ~ī]	[j/-ī]	[k/q]	[l]	[m]
Н н	Н н	О о	Ӗ ӧ	П п	Р р	С с	Т т
ен	ен	о	ӧ	пе	ер	ес	те
n	n/ñ,ng	о	o	р	г	s	t
[n]	[ŋ]	[o~o]	[ø~œ]	[p]	[r]	[s]	[t]
У у	Ӱ ӱ	Ф ф	Х х	Ц ц	Ч ч	Ш ш	Щ щ
у	ӱ	еф	ха	це	че	ша	ща
u	y	f	x/h/ɣ	c	č	š	šč
[u~u]	[y~ʏ]	[f]	[χ~x]	[ts]	[tʃ~c]	[ʃ]	[ʃtʃ]
Ъ ъ	Ы ы	Ь ь	Э э	Ю ю	Я я		
ье	ы		э	ю	я		
"	y/i	'	é/e-	ju	ja		
[ʔ]	[ɯ~ɨ]	[ʲ]	[e~ε]	[ju/βu]	[ja/βa]		

Кайнак: <https://www.omniglot.com/writing/altay.htm>

3. MUKADDİMETÜ'L-EDEB İLE ALTAY TÜRKÇESİNİN SÖZ VARLIĞININ KARŞILAŞTIRILMALI İNCELEMESİ

Dil, insanoğlunun dünyaya gözlerini açtığı andan itibaren dünyayı algılamasına, sembolleri kavramasına, insanın diğer canlılarla iletişim kurmasına, kişinin kendi iç dünyasında bulunan bütün duygu ve düşünceleri karşı tarafa aktarmasına yardımcı olan, insanın biricik doğasını anlatan en önemli iletişim aracıdır.

Her toplumun bünyesinde barındırıp kullandığı dil farklılık gösterir. Bu farklılığa sebep olan, o toplumun sözcüklere bakış açısı ve sözcükleri anlamlandırış şekilleridir. Dil, toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte aynı zamanda dünyanın bir uç kıyısında yaşayan insan ile diğer uç kıyısında yaşayan insanı da bir noktada birleştirir ve iletişimi kolaylaştırır. Bu yönleri ile dil, farklı renkler ile birbirine sıkı sıkıya bağlanmış bir organ gibidir.

Bir duygunun, bir düşüncenin yahut ifadenin aktarımında kullanılan, yazı ile ya da sözel yolla aktarılan her bir ifade sözcüktür. Dillerin birbirinden farklılaşmasına neden olan başlıca şey de bu sözcüklerdir. Çünkü her toplum bir nesneyi, bir duyguyu farklı sözcükler ile anlamlandırır. Bu bakımdan insan topluluklarının kullandıkları dilleri anlamak, o dilin sözcüklerini yani söz varlığını anlamaktan geçmektedir. Öyle ki bir dilin yapısal özellikleri incelenirken veya yine bir dilin ait olduğu üst grup araştırılırken o dilin söz varlığından yararlanılır. Bugün dahi birçok benzerlik taşıyan sözcüklerden yola çıkılarak diller ailelere ayrılmış durumdadır.

Dilin ve sözcüklerin toplumdan topluma, coğrafyadan coğrafyaya değiştiği gibi söz varlığı da yine çeşitli sebepler doğrultusunda değişiklik göstermektedir. Bir dilde ait olan söz varlığı, o dilin zenginliğin anlaşılması ile doğru orantılıdır. Dili ve söz varlığını yansıtan bir diğer zenginlik de sözcüklerin her insanda farklı anlama evrilebilme yetisidir. Bu durum anlam değişmesi olarak adlandırılmaktadır.

Çalışmamızda anlam değişmesine uğrayan sözcükler bağlı bulundukları başlıklar altında 1. Anlam İyileşmesine Uğrayan Sözcükler. 2. Anlam Kötüleşmesine Uğrayan Sözcükler. 3. Anlamı Farklılaşan Sözcükler. 4. Anlam Genişlemesine Uğrayan Sözcükler. 5. Anlam Daralmasına Uğrayan Sözcükler şeklinde açıklanmıştır.

Anlam iyileşmesi ve anlam kötüleşmesi ses olaylarına bağlı değişimler değildir. Onlar sözcüğün duygu değerine bağlı değişimlerdir. Karaağaç, “Kötü anlamlı bir sözün zamanla iyi bir anlam kazanması olayına anlam iyileşmesi; iyi anlamlı bir sözün zamanla kötü veya kötüye doğru giden bir anlam kazanması olayına da anlam kötüleşmesi” (Karaağaç 2013, s. 147) adlandırmasını yapmaktadır.

Anlam farklılaşması, toplum yapısına, insanların duygu değişimlerine bağlı olarak oluşan ve sözcüğün eskiden sahip olduğu anlamdan çok farklı bir anlama geçişi şeklinde tanımlanabilir.

Anlam daralması, sözcüğün sahip olduğu anlamda bir küçülme meydana gelmesidir. Anlam genişlemesi ise anlam daralmasının tam tersidir. Sözcüğün sahip olduğu tek bir parça anlamın bütün bir anlamı ifade etmesidir.

Bu çalışmada sözcükler fonetik özellikleri ve anlam olguları bağlamında ele alınmıştır. Sözcüklerdeki var olan ses değişimleri incelenmiş ardından kelimelerin anlamsal olguları açıklanmıştır. Fonetik veya anlamsal olgu bağlamında herhangi bir değişikliğe uğramamış olan sözcükler ayrıca açıklanmamıştır.

3.1. Fonetik ve Anlam Bakımından Aynen Devam Eden Kelimeler

Bu bölümde sözcüklerin Mukaddimetü'l-Edeb ve Altayca Türkçe Sözlük eserleri içerisindeki anlamları esas alınmıştır. Bu gruptaki sözcükler incelenirken hem Altayca Türkçe Sözlükte hem Mukaddimetü'l-Edeb'te birden fazla anlama sahip sözcükler tespit edilmiştir. Birden fazla anlama sahip bu sözcükler ele alınırken anlamlardan en az birinin örtüşmesi durumunda bu sözcükler ortak kabul edilmiştir. Sözcükler incelenirken anlam değişmesine uğramış olanlar açıklanmıştır.

3.1.1. İsimler

ME aç ~ ATS aç

Mukaddimetü'l- Edeb'te *aç* “aç” (ME, s. 83) şeklinde kullanılan kelime herhangi bir değişime uğramadan ATS'de de *aç* “Aç (tok olmayan). **aç börü:** Aç kurt. **aç kös:** Aç, gözü aç, açgözlü, haris. **aç-kıyal:** Açlık. **aç oostu:** İstekli. **aç özökkö:** Aç karına.” (ATS, s.20) olarak kullanılır.

ME ak ~ ATS ak

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ak* “ak, beyaz” (ME, s. 85) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ak* “1. Beyazlık; ak, beyaz. **Ak çamça:** Beyaz gömlek; ak sur: mavimsi. 2. (yumurta, göz vs. için) **Ak. cımırtkanın ağı:** Yumurtanın akı. 3.mec. Haklılık, suçsuzluk. 4. **ak bıyan:** Bolluk, iyilik. 5. mec. At. 6. **ak cer:** Ormansız yer.” (ATS, s.22) olarak kullanılır.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını karşılamakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME ala ~ ATS ala

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ala* “ala” (ME, s.85) olarak kullanım kazanmış olan kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ala* “ala, alaca. **Ala at:** Alaca at.” (ATS, s.23) olarak kullanılır.

İki sözlükte de aynı yazımda ve aynı anlamda kullanılan kelimelerin yapısında herhangi bir değişiklik bulunmamaktadır.

ME ant ~ ATS ant

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ant* “ant, yemin” (ME, s. 91) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ant* “ant” (ATS, s.27) olarak geçmektedir. İki sözlükte de sözcüklerin anlam ve yapılarında bir farklılık görülmemektedir.

ME ara ~ ATS ara

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ara* “ara” (ME, s. 91) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ara* “ara. **Eki ağaştın arazında:** İki ağacın arası. **Ara tiygen ok:** Yerine ulaşmayan kurşunlar. **Ara çıkkın bozu:** Vakitsiz doğan buzağı. Kezik arazında biske kirip cat “bazen o bize uğrar” (ATS, s. 27) olarak geçer.

İki sözlükte de bulunan sözcüklerin yapısında ve anlamında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME arı ~ ATS arı

Mukaddimetü'l-Edeb'te *arı* “Bal yapan kanatlı böcek” (MEPY, s.224) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *arı* “Arı” (ATS, s. 28) şeklinde görülmektedir.

ME arık ~ ATS arık

Mukaddimetü'l- Edeb'te *arık* “ark, su kanalı” (ME, s. 92) şeklinde geçen kelime Altay Türkçesinde *arık* “1. Ark, sulama kanalı” “2. Kötü, zayıf.” (ATS, s.28) olarak geçer.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “kötü, zayıf” anlamları da kazanmış, sözcüğün anlamında genişleme olmuştur.

ME arka ~ ATS arka

Mukaddimetü'l Edeb'te *arka* “arka” (ME, s.92) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *arka* “1. Sırt. Uça 2. Geri, geri taraf. 3. Yamaç, eğim. **Tündük arka:** Dağın ormanda kaplı kuzey yamacı. **Arka con:** Dağ yamaçlarındaki ormana benzeyen çok sayıdaki insan, kalabalık.” (ATS, s. 29) olarak geçer.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “yamaç, eğim” anlamları da kazanmış, sözcüğün anlamında genişleme olmuştur.

ME arslan ~ ATS arslan

Mukaddimetü'l- Edeb'te *arslan* “aslan” (ME, s. 92) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *arslan* “aslan. Altan kulaş azulu arslan külük çıgıp keldi. (folk) “Altmış kulaş azı dişli aslan pehlivan çıkıp geldi. “(ATS, s. 29) şeklinde geçer. İki sözlükte de mevcut olan sözcüklerin yapılarında ve anlamlarında bir farklılık görülmemektedir.

ME aş ~ ATS aş

Mukaddimetü'l Edeb'te *aş* “aş, yemek” (ME, s.93) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aş* “1. Yiyecek, aş, yemek 2. Buğday, başaklı tahılgiller. **Aştıñ karını:** Ökse otu. **Aştıñ bargaaızı:** Saman, buğdaygillerin sapı.” (ATS, s.30) olarak geçmektedir

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “buğday, tahıl” kavramlarını da karşılayarak anlam genişlemesi göstermiştir.

ME at ~ ATS at

Mukaddimetü'l- Edeb'te *at* “ad, isim” (ME, s. 94) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *at* “1. Ad. **At ber-:** Ad vermek. **Biçiktiñ adı:** Kitabın adı. **Adı cok:** Adsız, adı olmayan. **Adı- colı:** Köken. 2. Ün, şan. **Adı çıkkın:** Ünlü, şanlı. **Adı çık-:** Ünlü olmak, tanınmak.” (ATS, s. 30)

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “ün, şan” anlamlarına da gelerek anlam genişlemesi göstermiştir.

ME at ~ ATS at

Mukaddimetü'l-Edeb'te *aṭ* “at, binek hayvanı” (ME, s. 94) olarak, Altay Türkçesi Sözlüğünde de *at* “at. **At cepsel:** Koşum, at takımı. **Adı cok:** Atsız. **At cıl:** At yılı. (Hayvan takviminde yedinci yılın adı.) **At komus:** Müzik aleti. **At şülüzin:** Vaşak, vaşağın bir türü.” (ATS, s. 31) olarak geçmektedir.

ME ay ~ ATS ay

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ay* “ay, hilal” (ME, s. 95) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ay* “1. Ay. 2. Ay (takvimdeki). **Aydıñ arazı:** Yeni ayın belirmesi ve eskisinin kaybolması arasındaki zaman boşluğu. **Aydın tolu küni:** Dolunay. **Ay sayın:** Her ay. 3. mec. Güzel kız. **Ay tañma:** Aya benzeyen.” (ATS, s. 31) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “(takvimdeki) ay” anlamlarını da karşılamaktadır. Yani sözcüğün anlamında genişleme görülür.

ME aygır ~ ATS aygır

Mukaddimetü'l- Edeb'te *aygır* “aygır” (ME, s. 95) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aygır* “aygır, damızlık erkek at. **Bir aygır mal:** Bir aygıra ait at sürüsü.” (ATS, s. 32) olarak geçer. İki sözlükte de sözcüklerin yapısında bir değişiklik meydana gelmemiştir.

ME aylık ~ ATS aylık

Mukaddimetü'l- Edeb'te *aylık* “aylık, bir ay için” (ME, s. 95) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aylık* “aylık süre. **Aylık curtım:** Evim buraya bir aylık yolda.” (ATS, s.33) olarak geçer. İki sözlükte de sözcüklerin yapısında bir farklılık yoktur.

ME ayran ~ ATS ayran

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ayran* “Yağı alınmış süt” (MEPY, s. 250) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ayran* “Ayran, ekşimiş inek sütü” (ATS, s. 33) şeklinde görülmektedir.

ME azık ~ ATS azık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *azık* “azık” (ME, s. 96) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *azık* “azık, yiyecek, erzak” (ATS, s. 33) olarak geçer. İki sözlükte de mevcut olan sözcüklerin yapısında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME baka ~ ATS baka

Mukaddimetü'l-Edeb'te *baka* “Kurbağa” (MEPY, s. 263) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *baka* “Kurbağa” (ATS, s. 35) şeklinde görülmektedir.

ME bala ~ ATS bala

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bala* “yavru” (ME, s.97) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bala* “Çocuk. **Uul bala:** Erkek çocuğu. **Kıs bala:** Kız çocuğu. **Bala tuju:** Çocukluk. **Bala cok:** Çocuksuz. **Bala barka:** Çoluk çocuk. **Bala cıgargan:** Çocuk doğurdu.” (ATS, s. 36) şeklinde geçmektedir. Sözcüklerin yazımlarında ve anlamlarında herhangi bir farklılık mevcut değildir. İki sözcük de aynı yapıda olup aynı anlamı karşılamaktadır.

ME balık ~ ATS balık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *balık* “Omurgalı su hayvanı” (MEPY, s. 265) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *balık* “Balık.” (ATS, s. 36) şeklinde görülmektedir.

ME bar ~ ATS bar

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bar* “var” (ME, s. 98) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde de aynı yazımda ve aynı anlamda *bar* “1. Var olmak, var olma. **Barı-cogım:** Benim bütün varlığım. 2. Var olan” (ATS, s.36) şeklinde geçmektedir.

ME baş ~ ATS baş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *baş* “baş, önsöz, uç” (ME, s.99) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de *baş* “1. Baş, kafa. **Kijiññıñ baji:** İnsan kafası. **Cılan baji:** Şamanın tören giysisindeki sedef düğmeler (kelime anlamı: Yılan başı) **tuunıñ başı:** Dağın doruğu. 2. Üst bölüm, doruk. **Ejiktin baji:** Kapının üst çerçevesi. 3. Başlangıç. **Küstiñ baji:** a) Sonbaharın başlangıcı. b) Ağustos. (Altay halk takviminde sekizinci ay) **ermektin baji:** Nehrin başlangıcı. **uçı baji cok:** Başı sonu yok. **Baştañ ala:** Baştan ayağa denk” (ATS, s.37) şeklinde geçmektedir. Sözcüklerin yazımlarında ve anlamlarında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME başçı ~ ATS başçı

Mukaddimetü'l-Edeb'te *başçı* “önder” (ME, s. 99) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde *başçı* “Önder, baş, reis” (ATS, s.37) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de mevcut olan sözcüklerin yapısında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME bay ~ ATS bay

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bay* “zengin, varlıklı” (ME, s.99) olarak geçen sözcük aynı anlamda ve yazılıştaki Altay Türkçesi Sözlüğünde *bay* “1. Bay, zengin. **Cimekçi bay:** Toprak ağası. **Cıtu bay:** Cimri. **Karıs bay:** Tefeci. **Biyandu bay:** Cömert zengin. **Uktu bay:** Yurt sahibi. 2. Zengin, bol. **Aştıñ tujimi bay:** Bol ürün. 3. Kutsal, yasak. **Bay ağaş:** Kutsal ağaç. **Bay kayın:** Kutsal akağaç. **Bay kuş:** Kutsal kuş. **Bay sös:** Yasaklanan söz. **Bay tere:** Kutsal deri. **Bay terek:** Kutsal kavak ağacı. **Bay tıt:** Kutsal melez ağacı.” (ATS, s.38) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “zengin, varlıklı” anlamını korumakla birlikte “kutsal, yasak” anlamlarına da gelmektedir. AT'deki sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME bayram ~ ATS bayram

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bayram* “bayram” (ME, s.99) olarak geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *bayram* “Bayram. **Üzüt bayramı:** Ölümünden sonraki kırk gün içinde yapılan törenler, ayinler.” (ATS, s.39) şeklinde geçmektedir.

ME bël ~ ATS bel

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bël* “bel” (ME, s. 100) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bel* “1. Sırt, bel. 2. Dağ sırası.” (ATS, s.40) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “bel” anlamını korumakla birlikte “dağ sırası” anlamına da gelmektedir. Sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME bësh ~ ATS beş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bësh* “beş” (ME, s.101) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *beş* “Beş. **Beşteñ:** Beşer. **Beştü:** Beşli. **Nalam beştü:** Çocuğum beş yaşında” (ATS, s.41) şeklinde geçmektedir.

İki sözlükte de aynı yapıda mevcut olan sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Yani sözcüklerde fonetik ya da anlamsal olarak bir farklılık görülmemektedir.

ME bıçak ~ ATS bıçak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bıçak* “bıçak” (ME, s.102) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda ve şekilde Altay Türkçesinde de *bıçak* “bıçak” (ATS, s.41) şeklinde geçmektedir.

İki sözlükte de aynı şekilde mevcut olan sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. Sözcüklerin yapısında ve anlamlandırılmasında herhangi bir farklılık mevcut değildir.

ME bile ~ ATS bile

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bile* “beraber, birlikte” (ME, s. 102) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bile* “ile edatı; birlikte, beraber” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

ME bilek ~ ATS bilek

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bilek* “bilek” (ME, s.102) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bilek* “Bilek; el ile kolun, ayak ile bacağın birleştiği yer.” (ATS, s.43) şeklinde aynı yapıda ve aynı anlamda görülmektedir.

ME bir ~ ATS bir

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bir* “bir” (ME, s.103) şeklinde geçen sözcük aynı şekilde ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *bir* “1. Bir, bir birim. 2. (belirsizlik sıfatı) **bir kiji**: Biri, birisi. **Bir- bir neme**: Bir şeye karşın.” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de mevcuttur, aynı anlam ve yapıya karşılık gelmektedir.

ME boş ~ ATS boş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *boş* “boş” (ME, s.106) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı yapıda ve anlamda *boş*- “1. Boş vakit. **Boş cok**: Boş vakit yok; hiçbir zaman. 2. Boş. **Kolım boş cok**: Meşgulüm. 3. Özgür, serbest. **Boş öy**: Boş vakit. 4. Zayıf. **Kılığı boş**: Zayıf karakterli. **Boş kögön**: Çilek.” (ATS, s.46) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte “zayıf, özgür, serbest” gibi anlamları da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME boy ~ ATS boy

Mukaddimetü'l-Edeb'te *boy* “1. Boy, boyun. 2. Beniz, renk.” (ME, s.106) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de *boy* “1. (İnsanın) Boyu. 2. Yaş. 3. Grup, sınıf. 4. Bir şeyin dış yüzü, yüzey. **Boygo cetken**: Olgun yaşa ulaşmış.” (ATS, s.46) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte “yaş, sınıf, grup” gibi anlamları da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME bölük ~ ATS bölük

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bölük* “bölük, parça” (ME, s.107) olarak geçen sözcük aynı yapıda ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *bölük* “1. Bölüm, şube. **Cer bölüğü**: Tarım bölümü. 2. Çalı” (ATS, s.47) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki "bölük, parça" anlamını korumakla birlikte "çalı" anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME börük ~ ATS börük

Mukaddimetü'l-Edeb'te *börük* "börk" (ME, s.107) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı şekilde *börük* "1. Börk, şapka. **Börüktü:** Şapkalı. **Kıygaş börük:** Kadın için kürk şapka. **Kuragan börük:** Kadın başlığı. 2. (çivi için) baş." (ATS, s.47) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki "börk" anlamını korumakla birlikte "(çivi için) baş" anlamını da karşılamaktadır. Sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME bu ~ ATS bu

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bu* "bu, o" (ME, s.107) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bu* "Bu. Bu künde: Bugün" (ATS, s.47) şeklinde geçmektedir.

ME budak ~ ATS budak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *budak* "dal" (ME, s.107) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *budak* "(ağaç için) dal, budak" (ATS, s.47) olarak geçmektedir.

Sözcükler aynı yapıda iki sözlükte de mevcut olup aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME bulgak ~ ATS bulgak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bulgak* "karışıklık, fitne" (ME, s.108) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bulgak* "karışıklık" (ATS, s.47) şeklinde geçmektedir.

ME bulıt, bulut ~ATS bulut

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bulıt* "bulut" (ME, s.108) ve *bulut* "bulut" (ME, s. 108) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde de *bulut* "Bulut, yağmur bulutu" (ATS, s.48) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki *bulut* sözcüğü aynı yapıda ve anlamda Altay Türkçesinde de mevcuttur. Altay Türkçesinden farklı olarak Mukaddimetü'l-Edeb'te sözcüğün düz ünlülü şekli olan -*bulıt*- de mevcuttur.

ME çadır ~ ATS çadır

Mukaddimetü'l Edeb'te *çadır* "çadır" (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çadır* "**Çadır, çadır ayıl:** Ağaç kabuğuyla örtülmüş çadır." (ATS, s.73) olarak geçmektedir.

Sözcükler aynı anlamda ve yapıda iki sözlükte de mevcuttur. Sözcüklerde herhangi bir yapı ya da anlam değişikliği görülmemektedir. İki sözcük de aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME *çala* ~ ATS *çala*

Mukaddimetü'l Edeb'te *çala* “çala, yarım yamalak” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çala* “Yarım, yarı yarıya, tam olmayan. **çala tındı:** Yarı canlı. **çala biçikçi:** yarı okur-yazar. **çala köp:** Az çok. **çala-bıla:** Şöyle böyle. **çala iştelgen kerek:** Bitmemiş, yarım iş.” (ATS, s.74) olarak geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda olup aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME *çaynam* ~ ATS *çaynam*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *çaynam* “lokma, parça” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı anlamda ve yapıda *çaynam* “Bir yiyeceği çiğnemek için bir seferde alınan parça, çiğnem. **Bir çaynam sanıs:** Bir çiğnemelik sakız” (ATS, s.75) şeklinde geçmektedir.

ME *çöp* ~ ATS *çöp*

Mukaddimetü'l Edeb'te *çöp* “çöp” (ME, s.112) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çöp* “1. Ot. 2. Çöp. **çöp ölöğ:** Çöplük.” (ATS, s.83) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “çöp” anlamını korumakla birlikte “ot” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *eski* ~ ATS *eski*

Mukaddimetü'l Edeb'te *eski* “eski” (ME, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *eski* “Eski. **eski-saskı:** Eski püskü. **eski-cañ:** Eski yaşayış, eski gelenekler. **aydıñ eskizi:** Ayın ikinci yarısı (ağızlarda: ay eskisi). **eski sös:** Eski, arkaik.” (ATS, s.92) şeklinde görülmektedir.

ME *eş* ~ ATS *eş*

Mukaddimetü'l Edeb'te *eş* “eş, arkadaş” (ME, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *eş* “1. Arkadaş, yoldaş. 2. Eş, karı. **ejim sen bolorıñ:** Sen benim eşim olacaksın. **alğan-tağan eş:** Karı, eş. 3. Emsal. 4. Çiftin biri. 5. es. Av. Dişi ayı.” (ATS, s.93) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “eş, arkadaş” anlamlarını korumakla beraber “dişi ayı” anlamını da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *et* ~ ATS *et*

Mukaddimetü'l Edeb'te *et* “et” (ME, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *et* “Et; vücut. **kandu et:** Taze et. **iç edine:** Çıplak vücut. **buur edi diafragma:** Göğüs kafesi.” (ATS, s.93) olarak geçmektedir.

ME *ıñırçak* ~ ATS *ıñırçak*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ıñırçak* “Yük eyeri, öküz semeri” (MEPY, s. 430) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ıñırçak* “Yük eyeri” (ATS, s. 101) şeklinde görülmektedir.

ME iç ~ ATS iç

Mukaddimetü'l Edeb'te *iç* “iç” (ME, s.128) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iç* “1. İç, iç bölüm. **içinde**: Bir şeyin içinde. **ayıldığ içinde**: Evin içinde. 2. Karın. **içinde-kardı**: Karnın içi. 3. İşkembe. 4. (elbise için) Astar. **tonnığ içi**: Kürkün astarı. **onı için kem biker**: İcini kim bilir, kim bilir içi nasıl? 5. **İç rîfma**: İç kafiye” (ATS, s.103) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “iç” anlamını korumakla beraber “karın, astar) gibi anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME im ~ ATS im

Mukaddimetü'l Edeb'te *im* “işaret, im” (ME, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *im* “İşaret, damga, belirti, iz.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

ME iş ~ ATS iş

Mukaddimetü'l Edeb'te *iş* “iş” (ME, s.131) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iş* “İş. **işke küçu cetpes**: İşe gücü yetmeyen; hamile” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

ME kâmcı ~ ATS kamçı

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kâmcı* “kamçı” (ME, s.132) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda ve aynı biçimde Altay Türkçesi Sözlüğünde *kamçı* “Kamçı. **Kamçı camı**: Atın sağ tarafı. **Kamçılı at**: Tembel at.” (ATS, s.113) şeklinde geçmektedir.

ME kan ~ ATS kan

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kan* “kan” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kan* “Kan. Kan al-: Kanını akıtmak. **Kanım kurup cat**: Kin gütmek. **Kanım kurudırım**: Öcümü alıyorum.” (ATS, s.113) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de mevcuttur ve sözcüklerde herhangi bir yapı ya da anlam değişikliği görülmemektedir.

ME kanat ~ ATS kanat

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kanat* “kanat” şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yapıda ve anlamda *kanat* “1. Kanat. **Samolyottın kanattarı**: Uçağın kanatları. 2. Yüzgeç. **Balıktın kanadı**: Balığın yüzgeçleri. 2. Kalın ip, halat. **Talay kanat**: Deniz halatı.” (ATS, s.113) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “kanat” anlamını korumakla birlikte “kalın ip, halat” anlamlarını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kap* ~ ATS *kap*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kap* “1. Kabuk. 2. Çanak, kap.” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kap* “1. Yanları geniş deri çuval. **Cürekting kabı:** Kalp zarı. 2. Silah, balta için muhafaza.” (ATS, s.114) şeklinde görülmektedir.

ME'deki sözcüğün “kap, kabuk” anlamları ATS'deki sözcüğün “silah, balta için muhafaza” anlamına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME *kara* ~ ATS *kara*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kara* “kara, siyah” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kara* “1. Kara, siyah, kuzguni. **Kara ağaş:** Dağ servisi, sedir. **Kara kös:** Kara göz. Kara balık: Yeşil sazan. 2. Saydam. **Kara suu:** Saydam su, kaynak, pınar. 3. Kötülük, suç, kötü. **Kara sanaalu:** Kötü niyetli. 4. (Pekiştirme kelimesi) **kara çağıs:** Tek, tek başına” (ATS, s.115) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te sadece renk anlamı veren sözcük aynı fonetik yapıda Altay Türkçesi Sözlüğünde de mevcuttur fakat ATS'de sözcük, anlam genişlemesine uğrayarak farklı anlamlara da gelmektedir.

ME *karı* ~ ATS *karı*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karı* “yaşlı, ihtiyar” (ME, s.135) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karı* “1. Yaşlı, ihtiyar. **Karı çaş:** Yaşlılık. 2. Yabancı” (ATS, s.116) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler aynı yapıdadır ve aynı anlama gelmektedir. Bununla birlikte ATS'deki sözcük, ME'deki anlamının yanında bir başka anlamı daha karşılamaktadır. Yani sözcük anlam genişlemesine uğramıştır.

ME *karın* ~ ATS *karın*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karın* “karın” (ME, s.135) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karın* “1. Karın. **Kardı toybos:** Açgözlü, karnı doymaz. 2. Tulum.” (ATS, s.117) şeklinde görülmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki sözcük Altay Türkçesindeki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlar kazanmış, anlam alanı genişlemiştir.

ME *karındaş* ~ ATS *karındaş*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karındaş* “kardeş” (ME, s.135) şeklinde geçen sözcük aynı yapıda Altay Türkçesi Sözlüğünde *karındaş* “1. Kardeş; küçük erkek kardeş. 2. Akraba. **Karındaş sööktör:** Akrabalık, soy.” (ATS, s.117) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki sözcük Altay Türkçesindeki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlar kazanmış, anlam alanı genişlemiştir.

ME kat ~ ATS kat

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kat* “1. Defa, kez. 2. Tin, tel, kat. 3. Huzur, ön” (ME, s.135) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kat* “1. Yazı, belge. 2. Yemiş. 3. Kat, sıra. **Eki kat:** İkili. **Üç kat:** Üçlü.” (ATS, s.118) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki sözcüğün birinci ve ikinci anlamları Altay Türkçesi Sözlüğündeki sözcüğün üçüncü anlamını karşılamaktadır. Sözcüklerde herhangi bir fonetik değişiklik görülmemektedir.

ME kayra ~ ATS kayra

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kayra* “geri” (ME, s.136) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kayra* “1. Geriye. **Kayra bas-:** Geriye gitmek. **Kayra baspa:** Gerileme. **Kayra burul-:** Atı geri döndürmek. **Kayra soktırıl:** Atılmak. 2. Ardına, sonuna kadar.” (ATS, s.120) olarak geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de mevcuttur. Sözcüklerde herhangi bir yapı ya da anlam değişikliği görülmemektedir.

ME keç ~ ATS keç

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keç* “geç” (ME, s.136) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keç* “Akşam, geç. **Keç kir-:** Akşam olmak. **Keçkide:** Akşamleyin.” (ATS, s.121) şeklinde görülmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki sözcük Altay Türkçesindeki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlar kazanmış, sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME kelin ~ ATS kelin

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kelin* “gelin” (MEŞ, s.138; MEPY, s. 504) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kelin* “Gelin. **Kelin keçin:** Gelin kız. **Kelin değeni:** Kadın diliyle söylemek” (ATS, s.122) şeklinde görülmektedir.

ME keñ ~ ATS keñ

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keñ* “geniş” (MEŞ, s.139) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keñ* “Geniş, engin, uçsuz bucaksız. **Keñ calañ:** Sınırsız, uçsuz bucaksız bozkır. **Keñ ödük:** Bol çizme. **Keñ köktögön kiyim cırtılbas:** Geniş elbise yırtılmaz. **Keñ ündü tabış:** Geniş ünlü.” (ATS, s. 123) şeklinde görülmektedir.

ME kerek ~ ATS kerek

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kerek* “gerek” (MEŞ, s.139) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kerek* “1. Gerek. **Kerek çok:** Gerek yok. **Kegeri çok iş:** Gereksiz iş. **Keregi çok:** Gereksiz; kız evlat. 2. İş, ihtiyaç.” (ATS, s.123-124) şeklinde görülmektedir.

AT'deki sözcük, ME'deki anlamını aynen korumakla beraber farklı anlamlara da gelmektedir. Yani AT'deki sözcüğün anlamında genişleme olmuştur.

ME keriş ~ ATS keriş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keriş* “çekiş, husumet” (MEŞ, s.139) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keriş* “Tartışma. **Süreen keriş boldu:** Büyük tartışma oldu.” (ATS, s.124) şeklinde görülmektedir.

ME kın ~ ATS kın

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kın* “1. İşkence, ceza. 2. Kın” (MEŞ, s.143; MEPY, s. 529) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kın* “Kın, muhafaza” (ATS, s.126) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı biçimde iki sözlükte de mevcuttur. Sözcüklerin anlamına bakıldığı zaman AT'deki sözcüğün, ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte anlamında da daralma olduğu görülmektedir.

ME kıska ~ ATS kıska

Mukaddimetü'l Edeb'te *kıska* “kısa” (MEŞ, s.144; MEPY, s. 531) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kıska* “Kısa, öz. **SSSR istoriyazının kıska kursı:** SSCB tarihinin kısa eğitimi. **kıska ündü tabış:** Kısa ünlü.” (ATS, s.127) olarak geçmektedir.

ME kış ~ ATS kış

Mukaddimetü'l Edeb'te *kış* “kış” (MEŞ, s.144) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kış* “Kış. **cayı-kıjı:** Yaz kış, bütün yıl boyunca. **Kış kılıjın tudunıp kelet.** “Kılıcımı çekmiş kış geliyor.” (ATS, s.128) olarak geçmektedir.

ME kızıl ~ ATS kızıl

Mukaddimetü'l Edeb'te *kızıl* “kızıl, al” (MEŞ, s.145) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kızıl* “1. Kırmızı, kızıl. **kızıl maanı:** Kızıl bayrak. **kıp-kızıl:** Kıp kızıl, tamamıyla kırmızı. **kızıl koñır at:** Kızıl at. 2. Kırmızı, al. **kızıl caaktu:** Al yanaklı.” (ATS, s.129) olarak geçmektedir.

ME kir ~ ATS kir

Mukaddimetü'l Edeb'te *kir* “kir, pis(lik)” (MEŞ, s.145) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kir* “Kir, pislik. **kir cun-:** Çamaşır yıkamak. **kir cunaçı:** Çamaşırçı kadın.” (ATS, s.130) olarak geçmektedir.

ME kirlü ~ ATS kirlü

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kirlü* “kirli, pis” (MEŞ, s.146) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kirlü* “Kirli, lekeli. Kirlü kıyım: Kirli giysi.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME koy ~ ATS koy

Mukaddimetü'l Edeb'te *koy* “koyun” (MEŞ, s.148) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koy* “zool. Koyun (genel ad). **koydîy coboş:** Koyun gibi uysal. **koydîy balazı:** zool. Kuzu. **koy çeçek:** Koyun çiçeği; ağız. **koy cıl:** Koyun yılı. (Hayvan taviminde sekizinci yıl.) **koy ciilek:** Çilek. **koy komus:** Müzik aleti. **koy şülüzin:** Köstebek türü.” (ATS, s.137) olarak geçmektedir.

ME kögüs ~ ATS kögüs

Mukaddimetü'l Edeb'te *kögüs* “göğüs” (MEŞ, s.148; MEPY, s. 561) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kögüs* “1. Göğüs, göğüs kafesi, bağır. **kögüs le koruula-:** Göğüs germek. 2. Kalp. **köksime tiygen kiji:** Sevdiğim kişi (kelime anlamı: kalbime değen kişi). **E, balam, meniñ koksimde köp ermek bar.** Çocuğum, yüreğimde söyleyecek çok sözüm var.” 3. Bilgelik, mantık.” (ATS, s.138) olarak geçmektedir.

ATS'de yer alan sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da gelmektedir. Sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME kök ~ ATS kök

Mukaddimetü'l Edeb'te *kök* “gök, mavi” (MEŞ, s.148) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kök* “1. Yeşillik, ot. 2. Mavi; yeşil. **kök ölöğ kögörip çıktı:** Ot yeşillendi. **kök tejeri:** a) Mavi gök. b) Tanrı. **kök tejeri!:** (Şaşıрма bildiren ünlem.) Aman tanrım! **kök caramas!:** (Şaşıрма bildiren ünlem.) **kök iyt:** Boz köpek; kurt. **kök ookoy:** Kurt. **kök taay:** Kurt. **kök taygıl:** Kurt. **köktiñ suuzı:** Süt votkası, ot suyu.” (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

Sözcük ATS'de, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME kön ~ ATS kön

Mukaddimetü'l Edeb'te *kön* “deri, gön” (MEŞ, s.149) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kön* “(çizme için) İşlenmiş deri. (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'teki sözcük anlamından daha dar bir anlamı ifade etmektedir. ME'de “deri” olarak anlamlandırılan sözcük ATS'de “işlenmiş deri” olarak görülmektedir.

ME. köp ~ ATS. köp

Mukaddimetü'l Edeb'te *köp* “çok” (MEŞ, s.149; MEPY, s. 567) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *köp* “Çok, çokluk. **köptöñ köp:** Çok çok. **köp katap:** Çok kez. **olordıñ köbizi:**

Onların çoğu. **köp too:** Çokluk. **köp toodo baştapkı cüzünniñ kojultazı:** Çokluk birinci şahıs eki. **köp toonıñ ekinçi cüzünü:** İkinci çokluk şahıs. **köp toonıñ kojultazı:** Çokluk eki. **köp uçurlu:** Çok anlamlı.” (ATS, s.140) olarak geçmektedir.

ME *kul* ~ ATS *kul*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kul* “kul, köle” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kul* “Kul, köle, hizmetkâr, uşak.” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

ME *kulaq* ~ ATS *kulak*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kulaq* “kulak” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kulak* “1. Kulak. **kulak cetpes:** Sağır. 2. Tencerenin kulpu. **üç kulaktu kazan:** Üç kulplu tencere. 3. Çengel (silahta). **üç kulak:** Kuzukulağı.” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kur* ~ ATS *kur*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kur* “kuşak, kemer” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kur* “Kemer, kuşak, bele sarılan uzun ve enli kumaş” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

ME *kuş* ~ ATS *kuş*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kuş* “kuş” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kuş* “Kuş.” (ATS, s.145) olarak geçmektedir.

ME *küç* ~ ATS *küç*

Mukaddimetü'l Edeb'te *küç* “güç, kuvvet” (MEŞ, s.153) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *küç* “1. Güç, kuvvet. **küçi cok:** Gücsüz. 2. Zor. **kolınnıñ küçi le tapkan:** Elimini çabasıyla kazanılmış. **küç kiji:** Ağır insan (karakter olarak).” (ATS, s.146) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamının yanı sıra farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kül* ~ ATS *kül*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kül* “kül” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kül* “Kül.” (ATS, s.147) olarak geçmektedir.

ME *kün* ~ ATS *kün*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kün* “güneş” (ME, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kün* “1. Güneş. 2. Gün. 3. Hava.” (ATS, s.147) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamının yanı sıra farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME küreş ~ ATS küreş

Mukaddimetü'l Edeb'te *küreş* “güreş” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *küreş* “Güreş. **küreş başta-**: Güreşi başlatmak.”(ATS, s.148) olarak geçmektedir.

ME māl ~ ATS mal

Mukaddimetü'l Edeb'te *māl* “mal, servet” (MEŞ, s.155; MEPY, s. 601) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *mal* “Hayvan, mal; at. **maldıñ balazı**: Atın yavrusu, tay. **coon mal**: Büyükbaş hayvan. **cılık mal**: Atlar. **müüstü mal**: Boynuzlu mal. **bir aygır mal**: Bir kısraklı at sürüsü” (ATS, s.153) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamının yanı sıra farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME men ~ ATS men

Mukaddimetü'l Edeb'te *men* “ben” (MEŞ, s.156) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *men* “ben (1. teklik şahıs zamiri.)” (ATS, s.155) olarak geçmektedir.

ME ne ~ ATS ne

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ne* “ne” (MEŞ, s.159; MEPY, s.627) şeklinde geçen ve soru edatı olan sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı yapıda ve anlamda *ne* “1. Ne? **Bu ne?**: Bu ne? **Ne gerek?**: Ne gerek? 2. Her. **Ne neme**: Her şey. **Ne le**: a) Hepsi. b) Neyle. **Ne le suzayın?** Suyu neyle alayım?” (ATS, s.159) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki “ne? (soru)” anlamının yanı sıra farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME nème ~ ATS neme

Mukaddimetü'l-Edeb'te *nème* “ne, ne şey, şey” (MEŞ, s.159) biçiminde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı anlamda ve yazılıştaki *neme* “1. Eşya. 2. Şey, bir şey, nesne, varlık. Bir neme: Bir şey.” (ATS, s.159) biçiminde görülür.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME oğ ~ ATS ok

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oğ* “1. Ok. 2. Boş, ıssız” (MEŞ, s.161; MEPY, s. 643) şeklinde geçen sözcük aynı yazılıştaki ve anlamda Altay Türkçesinde *ok* “Ok, kurşun. **Ok tiy-**: (Ok için) Saplanmak, sıyırmak. **Ok taarı**: Avcı yedekleri, eşyaları. **Okty**: Ok gibi” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “ok” anlamını karşılamakla birlikte “boş, ıssız” anlamlarını karşılamamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME on ~ ATS on

Mukaddimetü'l-Edeb'te *on* “on” (MEŞ, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yazımda ve anlamda *on* “On (sayı sıfatı). **on kös:** (Kağıt oyununda) onlu.” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

ME ot ~ ATS ot

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ot* “1. Ateş, yangın. 2. Ot, nebat. 3. İlaç” (MEŞ, s.163- 164; MEYP, s. 657) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yazımda ve anlamda *ot* “1. Ateş. **Ot sal-** Ateş, soba yakmak. **Köstin odı:** Göz kıvılcımı. **Ot-ene:** Ateş anası. 2. Ot. Çöptü ot: Kuru otlar.” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “ateş, ot” anlamlarını karşılamakla birlikte “ilaç” anlamını karşılamamaktadır. Dolayısıyla ATS'deki sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME öç ~ ATS öç

Mukaddimetü'l Edeb'te *öç* “intikam” (MEŞ, s.165; MEYP, s. 662) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *öç* “Öç, intikam. **Öç al-:** Öç almak. **Bis öçtü:** Düşmanlık içindeyiz. **Kandu öç:** Kanlı öç, intikam.” (ATS, s.167) olarak geçmektedir.

ME ölüm ~ ATS ölüm

Mukaddimetü'l Edeb'te *ölüm* “ölüm” (MEŞ, s.166) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde ölüm “*Ölüm.*” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME ört ~ ATS ört

Mukaddimetü'l Edeb'te *ört* “yangın” (MEŞ, s.167) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ört* “yangın” (ATS, s.169) olarak geçmektedir.

ME sen ~ ATS sen

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sen* “sen” (MEŞ, s.174; MEYP, s. 712) olarak geçen ve 2. teklik şahıs zamirini ifade eden sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı anlama gelmektedir. *Sen* “sen. (2. teklik şahıs zamiri)” (ATS, s.180) İki sözlükte de bulunan 2. teklik şahıs zamirlerinin yazımlarında da bir farklılık bulunmamaktadır.

ME sıgıt ~ ATS sıgıt

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sıgıt* “yas” (MEŞ, s.175) olarak geçen sözcük aynı anlamda ve yazılıştta Altay Türkçesi Sözlüğünde *sıgıt* “1. Ağlama, inleme. 2. Ölü için ağlama. 3. Ağıt” (ATS, s.181) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük anlamı, ME'deki sözcük anlamından daha geniş bir anlam alanına karşılık gelmektedir.

ME sığar ~ ATS sığar

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sığar* “1. -a doğru. 2. Tek.” (MEŞ, s.175) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde *sığar* “1. Tek sayılı. 2. Tek, bir, yalnız. 3. Beş parmak; ikisinden biri.” (ATS, s.181-182) olarak geçmektedir. Sözcüklerin yazılışları ve anlamları aynıdır.

ATS'deki sözcük, ME'deki ikinci anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME sirke ~ ATS sirke

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sirke* “sirke” (MEŞ, s.176; MEPY, s. 727) olarak geçen sözcük aynı anlamda ve yazılışta Altay Türkçesi Sözlüğünde *sirke* “Sirke, bit yumurtası” (ATS, s.183) şeklinde geçmektedir.

ME sol ~ ATS sol

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sol* “sol” (MEŞ, s.176; MEPY, s. 729) olarak geçen sözcük aynı anlam ve yazılışta Altay Türkçesi Sözlüğünde *sol* “1. Sol. 2. Sol kanat, sol cephe, sol taraf” (ATS, s.184) olarak geçmektedir.

ME soň ~ ATS soň

Mukaddimetü'l-Edeb'te *soň* “son(ra), geri(ye)” (MEŞ, s.176) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı anlam ve yazılışta *soň* “1. Son. 2. Sonra. 3. Dümen.” (ATS, s.184) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki sözcük anlamını karşılamakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME süt ~ ATS süt

Mukaddimetü'l-Edeb'te *süt* “süt” (MEŞ, s. 180; MEPY, s. 748) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda ve aynı yazılışta Altay Türkçesi Sözlüğünde *süt* “Süt. **Ene süt:** Anne sütü” (ATS, s.189) şeklinde geçmektedir.

ME tımağ ~ ATS tamak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tımağ* “damak” (MEŞ, s.182; MEPY, s. 764) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tamak* “1. Boğaz. 2. Damat. 3. Boğaz, gırtlak, hançere.” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME t̄ang ~ ATS tañ

Mukaddimetü'l-Edeb'te *t̄ang* “1. Tan, şafak. 2. Tuhaf, acayip” (MEŞ, s.182; MEPY, s. 766) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tañ* “Tan, seher vakti.” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamını karşılamıştır. Fakat sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME taş ~ ATS taş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *taş* “1. Taş. 2. Dış.” (MEŞ, s.183; MEPY, s. 773) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *taş* “Taş, taştan. **Taş kür:** Taş köprü. **Otık taş:** Çakmak taşı. **Taş arçın:** Ak diken.” (ATS, s.201) anlamlarına gelmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamının sadece bir tanesine karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME t̄ayak ~ ATS tayak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *t̄ayak* “değnek, baston” (MEŞ, s.184; MEPY, s. 775) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tayak* “Sopa, baston. **Tayak ci-:** Dayak yemek” (ATS, s.202) anlamına gelmektedir. Sözcüklerin yazılışlarında ve anlamlarında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME teñ ~ ATS teñ

Mukaddimetü'l-Edeb'te *teñ* “denk, eşit” (MEŞ, s. 185; MEPY, s. 785) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *teñ* “Denk, aynı, eş.” (ATS, s. 205) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerin anlamlarında da biçimlerinde de farklılık görülmemektedir.

ME ter ~ ATS ter

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ter* “1. Ter. 2. Ücret, kira.” (MEŞ, s. 186; MEPY, s. 788) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ter* “Ter” (ATS, s. 206) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcüğün ilk anlamını karşılamakla birlikte diğer anlamını karşılamamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME til ~ ATS til

Mukaddimetü'l-Edeb'te *til* “dil” (MEŞ, s. 187) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *til* “1. Dil. 2. Dil, konuşma.” (ATS, s.209) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler iki kaynaktan da aynı yapıda ve aynı anlamda mevcuttur.

ME tiş ~ ATS tiş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tiş* “Diş” (MEŞ, s. 188) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tiş* “1. Diş. 2. Pirzoladan eti almak için kullanılan çatal. 3. Diş ünsüzü.” (ATS, s. 209) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME ton ~ ATS ton

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ton* “Elbise, giyecek” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ton* “1. Kürk. 2. Şamanın özel kostümü; yırtmaçsız, koyun postundan elbisenin ana bölümü.” (ATS, s. 212) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamından daha dar bir anlamı ifade etmektedir. Dolayısıyla yapı farklılığı görülmeyen bu iki sözcükten ATS'deki sözcükte anlam daralması görülmektedir.

ME tört ~ ATS tört

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tört* “Dört” (MEŞ, s. 190) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tört* “Dört” (ATS, s. 216) şeklinde görülmektedir.

ME tul ~ ATS tul

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tul* “Dul” (MEŞ, s. 190) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tul* “Dul” (ATS, s. 217) şeklinde görülmektedir.

ME tün ~ ATS tün

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tün* “gece” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tün* “Gece” (ATS, s. 220) şeklinde görülmektedir.

ME tüp ~ ATS tüp

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüp* “Dip, kök” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüp* “1. Aşağı, dip. 2. Kök, taban.” (ATS, s. 221) şeklinde görülmektedir.

ME tüş ~ ATS tüş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüş* “öğle (vakti)” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüş* “1. Öğlen, öğle vakti, gün yarısı; gün, güneş. 2. Düş, rüya.” (ATS, s. 222) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte daha “Düş, rüya” anlamlarını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME uç ~ ATS uç

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uç* “uç” (MEŞ, s.193; MEPY, s. 837) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uç* “uç, son, nihayet. **Caamñ uçı:** Okun ucu. **Uçında:** Ucunda, sonunda. Uçı-uçında: En ucunda. **Uçı- bajın bil-:** Şöyle böyle bilmek, yüzeysel bilmek.” (ATS, s.223) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de aynı biçimde bulunan kelimelerin anlamlarında da bir fark bulunmamaktadır.

ME uçun ~ ATS uçun

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uçun* “için” (MEŞ, s.193) şeklinde edat görevinde kullanılan sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uçun* “e. (son çekim edatı) için, bundan dolayı, bu nedenle. **Seniñ uçun:** Senin için” (ATS, s.223)

İki sözlükte de mevcut olan sözcüklerin yazılışlarında yahut anlamlarında bir farklılık bulunmamaktadır.

ME ulam ~ ATS ulam

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ulam* “devamlı” (MEŞ, s.193) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ulam* “her zaman, sürekli. **Ulam sayın:** Herkes, her seferinde.” (ATS, s.225) olarak geçmektedir. Sözcüklerin yazımı yahut anlamı farklılaşmamıştır.

ME ulu ~ ATS ulu

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ulu* “büyük” (MEŞ, s.194; MEPY, s. 840) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ulu* “1. Büyük, önemli, yüce. 2. Çin. Ejderha.” (ATS, s.225) olarak geçer.

Sözcükler iki sözlükte de bulunmaktadır. Sözcüklerin yazımında bir fark olmamakla beraber ATS'deki sözcük farklı anlamlara da gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME us ~ ATS us

Mukaddimetü'l-Edeb'te *us* “akıl” (MEŞ, s.195; MEPY, s. 848) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *us* “Usta, baş. **Us kol:** İşaret parmağı.” (ATS, s.226) olarak geçer.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME uyku ~ ATS uyku

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uyku* “uyku” (MEŞ, s. 196; MEPY, s. 853) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uyku* “Uyku. **Kalıñ uyku:** Ağır uyku. **Uykuzı cetti:** Uyandı; uykusu kaçtı.” (ATS, s.228) olarak geçer. Sözcükler iki sözlükte de mevcuttur. Sözcüklerin yazılışlarında ya da anlamlandırılmalarında bir farklılık görülmemektedir.

ME uzak ~ ATS uzak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uzak* “uzak” (MEŞ, s. 196) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde “1. Uzak, uzun, devamlı. **Onıñ caji uzak bolzın:** Uzun ömürlü olsun. **Uzak uyuktadı:** O uzun süre uyudu. 2. Uzak. **Uzak cerge sala bergen:** Uzağa gitti. **Uzağına:** Uzağa. **Uzakta ötkön öy:** Öğrenilen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman.” (ATS, s.228) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte “uzun, devamlı” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME uzun ~ ATS uzun

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uzun* “uzun” (MEŞ, s.196; MEPY, s. 854) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uzun* “(boy için) Uzun, yüksek. **Sını uzun:** Uzun boylu. **Uzunı:** Onun uzunluğu. **Stenenin uzunı:** Duvarın uzunluğu. **Uzun kuyruk:** Uzun kuyruk. **Uzun kurt:** Uzun solucan. **Uzun ceñ:** Uzun kol.” (ATS, s.228) olarak geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de mevcut ve aynı anlamdadır.

ME üç ~ ATS üç

Mukaddimetü'l Edeb'te *üç* “üç” (MEŞ, s. 197; MEPY, s. 856) şeklinde rakam anlamı veren sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üç* “Üç (sayı sıfatı). **üç başka:** Üçlü. **üç katap:** Üç kez. **üç konok ötkürer:** Üçüncü gündeki cenaze.” (ATS, s. 229) olarak yine rakam anlamı vermektedir.

Sözcük Mukaddimetü'l- Edeb'te de Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı anlamda ve aynı yazılış biçiminde yer almaktadır.

ME ülgü ~ ATS ülgü

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ülgü* “ölçü, örnek” (MEŞ, s. 197) şeklinde geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ülgü* “1. Örnek. 2. Bıçkı modeli” (ATS, s. 229) biçiminde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı bir anlama daha karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME ün ~ ATS ün

ME'de *ün* “ses, ün” (MEŞ, s. 197; MEPY, s. 861) şeklinde geçen kelime ATS'de de aynı anlam ve biçimde geçmektedir. *ün* “ses, ton. **Cart üydü:** Yüksek sesli. **Tarlak ündü:** farklı sesli. **Baştap tarıy tabılğan uzun ün:** gr. Asli uzunluk, birincil uzunluk. **Ün koyulğanı:** gr. Ses türemesi. (ATS, s.229)

ME üst ~ ATS üst

Mukaddimetü'l-Edeb'te *üst* “üst” (MEŞ, s.198; MEPY, s. 863) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üst* “Üst, yukarı. **Üstinde:** Üstünde, yukarısında. **Stoldıñ üstünde:** Masanın

üstünde. **Onñ üstüne:** Bunun üstünde. **Ton üstüne ton, ödük üstüne ödük:** Zevkli giyinir (kelime anlamı: kürk üstüne kürk, çizme üstüne çizme). **Üstüneñ tönöp:** Yukarıdan aşağıya.” (ATS, s.231)

İki sözlükte de sözcüklerin biçiminde yahut anlamında bir farklılık görülmemektedir.

ME yok ~ ATS yok

Mukaddimetü'l-Edeb'te *yok* “yok” (MEŞ, s.210) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı anlamda geçmektedir. *Yok* “yok” (ATS, s.235)

Sözcüklerin anlamlarında ve yapılarında bir farklılık bulunmamakta, sözcükler aynı anlama gelmektedir.

ME yol ~ ATS yol

Mukaddimetü'l-Edeb'te *yol* “yol” (MEŞ, s.210) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *yol* “yol” (ATS, s.235) şeklinde geçer.

İki sözlükte de sözcüklerin biçiminde yahut anlamlarında bir fark görülmemektedir.

ME yurt ~ ATS yurt

Mukaddimetü'l-Edeb'te *yurt* “yurt, ev, yer” (MEŞ, s.212) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *yurt* “yurt” (ATS, s. 235) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de sözcüklerin yazılışlarında ya da anlamlarında bir fark yoktur, sözcükler iki sözlükte de aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte ATS'de, ME'deki anlamına karşılık gelen sözcüğün *curt* biçimi de bulunmaktadır. Bu sözcük “Fonetiği Değişmiş Anlamı Değişmemiş” Kelimeler bölümünde ele alınacaktır.

3.1.2. Fiiller

ME aç- ~ ATS aç-

ME'de *aç-* “açmak, açılmak” (ME, s. 83), ATS'de *aç-* “açmak. **ak böörü oozın açtı, arzuları kulayıja berdi.** (folk) “Beyaz kurt ağzını açtı, köpek dişlerini gösterdi.” şeklinde geçmektedir.

ME'de ve ATS'de bulunan “aç” sözcüğünde herhangi bir fonetik ya da anlamsal değişiklik meydana gelmemiştir.

ME ada- ~ ATS ada-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ada-* “adlandırmak” (ME, s. 83) olarak kullanılan kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ada-* “adlandırmak, ad vermek” (ATS, s.21) şeklinde kullanılmaktadır.

İki sözlükte de aynı anlamı veren kelimenin yapısında bir değişim görülmemektedir.

ME ak- ~ ATS ak-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ak-* “akmak” (ME, s.85) olarak kullanılan kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ak-* “1. Akmak, akıp gitmek. 2. Akıntıyla taşınmak, yüzmek” (ATS, s.22) olarak kullanılır.

AT'deki sözcük, ME'de tespit edilen “akmak” anlamına ek olarak “akıntıyla taşınmak, yüzmek” anlamları da kazanmış ve anlam alanı genişlemiştir.

ME al- ~ ATS al-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *al-* “almak” (ME, s. 85) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *al-* “1. Almak. **Köz albay:** Gözünü alamamak. 2. Satın almak. 3. Yıkamak. 4. (Yardımcı fiil: Yeterlilik ifade eden bu yardımcı fiil, kimi zaman da yapılan işin yapan kişiye ait olduğunu gösterir; ber- yardımcı fiilinin fonksiyonuna benzer) **biçip aldım:** Yazdım (kendim için). **sadıp aldım:** Satın aldım (kendim için).” (ATS, s.23) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamına ek olarak “yıkamak” anlamı da kazanmış, sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME arta- ~ ATS arta-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *arta-* “Bozulmak; tadı, rengi, kokusu kötü olmak.” (MEPY, s. 230) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *arta-* “1. Yararlanmak. 2. Bozulmak” (ATS, s. 29) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte yeni bir anlamı daha karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME artat- ~ ATS artat-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *artat-* “Aklını bozmak” (MEPY, s.230) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *artat-* “1. Yaralamak. 2. Bozmak, zarar vermek” (ATS, s. 29) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını karşılamakla beraber yeni bir anlama da karşılık gelmektedir. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME aş- ~ ATS aş-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *aş-* “aşmak, çıkmak, geçmek” (ME, s. 93) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aş-* “1. Artmak, yükselmek 2. (güneş için) Batmak. 3. Bir şeyi aşmak, geçmek. **Çerü biyik tuu aştı:** Ordu büyük dağı aştı. 4. Dökülmek. **Öyineñ aş-:** Fazla, aşırı olmak. 5. Geçmek, geride bırakmak. **Aşpa:** Geçme.” (ATS, s. 30) anlamlarına gelmektedir. İki sözlükte de bulunan sözcüklerde yapı değişimi görülmemektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamlarını karşılamakla birlikte daha farklı anlamlara da gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME at- ~ ATS at-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *at-* “atmak” (ME, s. 94) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de *at-* “ateş etmek, atmak, vurmak. **Multıktañ attı:** Silahla ateş etti. **Olordiñ atkan oktorı taşka tiygendiy taykıldı:** Onların attığı kurşunlar taş gibi çarparak sekt. **Tañ attı:** Şafak attı.” (ATS, s. 31) şeklinde geçmektedir.

İki sözlükte de mevcut olan kelimelerin yapısında bir değişiklik meydana gelmediği görülmektedir.

ME aylan- ~ ATS aylan-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *aylan-* “dönmek, dairler çizmek” (ME, s. 95) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *aylan-* “(ayla-’nın dönüşlü / edilgen şekli) 1. Dönmek. 2. Çevresini dolaşmak, etrafını dolanmak.” (ATS, s. 32) anlamında kullanılır.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha geniş bir anlam alanına karşılık gelmektedir.

ME ayt- ~ ATS ayt-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ayt-* “demek, söylemek” (ME, s. 96) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ayt-* “1. Söylemek, anlatmak, konuşmak 2. Bildirmek, haber vermek. 3. Emretmek” (ATS, s. 33) şeklinde geçmektedir. Mukaddimetü'l- Edeb'te *ayt-* sözcüğü ile aynı anlamı taşıyan bir de “ay-” şeklinde fiil vardır. *Ay-* “söylemek, demek” (ME, s. 95).

Söz konusu fiiller iki sözlükte de yapı değişimine uğramamıştır. Bununla birlikte ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını taşımakla beraber yeni anlamlara da gelmektedir. Yani AT'ndeki sözcüğün anlamında genişleme görülür.

ME bagır- ~ ATS bagır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bagır-* “Bağırmak, sesini yükseltmek” (MEPY, s. 258) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bagır-* “1. Yüksek sesle bağırmak, böğürmek. 2. Yüksek sesle ağlamak.” (ATS, s.35) şeklinde görülmektedir.

ATS'de geçen sözcük, ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte yeni bir anlama da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME bār- ~ ATS bār-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bār-* “gitmek” (ME, s.98) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bar-* “1. Gitmek, hareket etmek, varmak; uzaklaşmak. **Attu köçüp bar-:** Atla gitmek. **Alıp**

bar-: getirmek. **Cügürüp bar-:** Koşmak (kelime anlamı: koşup gitmek) 2. (Yardımcı fiilin işaret ettiği andan itibaren hareketin oluştuğunu gösterir.) **ol künnen ala bayıp bardı:** O günden sonra zenginleşmeye başladı. **Ol üredüçi bolup bardı:** O öğretmen oldu.” (ATS, s.36) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla beraber ATS'de yardımcı fiil olarak da kullanılmakta yani kullanım ve anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME baş- ~ ATS bas-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *baş-* “basmak” (ME, s.98) olarak geçen sözcük aynı anlamda ve yazılıştta Altay Türkçesi Sözlüğünde *bas-* “1. Basmak, adım atmak, yürümek; bir şeye başlamak. **Üstine bas-:** Bir şeye basmak. **İçkeri bas-:** İleri hareket etmek. **Seniñ colñ keçire baspayın:** Hiçbir zaman senin yoluna girmiyorum. 2. Sıkmak. **Kiyis bas-:** Keçeyi sıkmak. 3. Basmak, fotoğraflamak. **Gazetti kepke bastı:** Gazeteyi bastılar. 4. Örtmek, kaplamak. **Taş la bas-:** Taşla kaplamak. **Oroomdı suu bastı:** Sokağı su bastı. 5. Saldırmak, yenmek. 6. Zorlamak, ezmek” (ATS, s. 37) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını karşılamakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME bat- ~ ATS bat-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bat-* “batmak” (ME, s.99) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bat-* “1. Bir şeye yerleşmek, girmek. 2. Uğramak. 3. (güneş, ay, yıldızlar için) Batmak. **Kün battı:** Güneş battı.” (ATS, s.38) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “batmak” anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. AT'deki sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME bayı- ~ ATS bayı-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bayı-* “1. Zenginleşmek. 2. Naz etmek” (ME, s. 99) şeklinde geçen sözcük aynı şekilde ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *bayı-* “Zenginleşmek” (ATS, s. 39) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamlarının yalnızca bir tanesini karşılamaktadır. Dolayısıyla ATS'deki sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME bër- ~ ATS ber-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bër-* “a.) Vermek. b.) Yardımcı fiil olarak” (ME, s.100) geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı şekilde *ber-* “1. Vermek. 2. (Bu yardımcı fiil asıl fiil ile birlikte kullanılarak işin başka bir şahıs için yapıldığını bildirir, ayrıca çabukluk da ifade eder.) **biçip berdim:** Biri için yazdım.” (ATS, s.41) şeklinde geçmektedir.

İki sözlükte de aynı yapıda mevcut olan sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Yani sözcüklerde herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

ME bəriş- ~ ATS beriş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *beriş-* “Karşılıklı vermek” (MEPY, s. 279) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *beriş-* “1. Birlikte vermek. 2. Birlikte teslim olmak. 3. Engellemek. 4. Tartışmak.” (ATS, s. 41) şeklinde görülmektedir.

ATS'de geçen sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME bil- ~ ATS bil-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bil-* “bilmek” (ME, s.102) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bil-* “1. Bilmek, öğrenmek. 2. Anlamak. 3. -e bilmek. 4. Yönetmek” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME birik- ~ ATS birik-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *birik-* “birlikte yapmak” (ME, s.103) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de *birik-* “Bir olmak, birleşmek” (ATS, s.43) anlamlarına gelmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı anlamı karşılamakta ve aynı yapıda görülmektedir.

ME bol- ~ ATS bol-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bol-* “olmak” (ME, s.104) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de de aynı anlam ve yapıda *bol-* “Olmak.” (ATS, s.45) şeklinde geçmektedir.

ME boluş- ~ ATS boluş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *boluş-* “oluşmak, (işe) koyulmak, girişmek” (ME, s.106) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesinde de aynı yapıda ve anlamda *boluş-* “(bol-’un işteş şekli) Birlikte olmak, birbirine yardım etmek” (ATS, s.45) şeklinde geçmektedir.

ME buda- ~ ATS buda-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *buda-* “budamak” (ME, s.107) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yapıda ve aynı anlamda *buda-* “Ağacın budaklarını kesmek” (ATS, s.47) anlamında kullanılmaktadır.

ME bulgan- ~ ATS bulgan-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bulgan-* “bir şey sürünmek, bulanmak” (ME, s.108) anlamlarına gelen sözcük aynı şekilde Altay Türkçesi Sözlüğünde de *bulgan-* “(bulga-’nın dönüşlü şekli) 1. Lekelenmek, bulanmak. 2. Sallanmak” (ATS, s.47) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte “sallanmak” anlamına da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME çadır ~ ATS çadır

Mukaddimetü'l Edeb'te *çadır* “çadır” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çadır* “**Çadır, çadır ayıl:** Ağaç kabuğuyla örtülmüş çadır.” (ATS, s.73) olarak geçmektedir.

Sözcükler aynı anlamda ve yapıda iki sözlükte de mevcuttur. Sözcüklerde herhangi bir yapı ya da anlam değişikliği görülmemektedir. İki sözcük de aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME çak- ~ ATS çak-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çak-* “(çakmak) kıvılcım vermek” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çak-* “Sokmak. Ateşi körüklemek. Etkisi altına almak.” (ATS, s.74) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de aynı yapıda mevcut olan sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. Altay Türkçesinde sözcüğün farklı anlamları da mevcuttur. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME çap- ~ ATS çap-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çap-* “(at) koşmak” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çap-* “(zarf-fiil şekli: çaap) Hızla, dörtnala koşmak. **atka çap-:** Atla dörtnala gitmek. Kesmek. **Malta la çap-:** Baltayla kesmek. **ölön çap-:** Otu kesmek.” (ATS, s.75) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte “kesmek” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME çayna- ~ ATS çayna-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *çayna-* “kemirmek, çiğnemek” (ME, s.110) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde de aynı yazımda ve anlamda *çayna-* “çiğnemek” (ATS, s.75) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “çiğnemek” anlamını karşılamakla birlikte “kemirmek” anlamını karşılamamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME çık- ~ ATS çık-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çık-* “(dışarı) çıkmak, yükselmek.” (ME, s.111) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çık-* “Çıkmak, ilerlemek. **ayıldan çıktı:** Evden çıktı. **dokladtu çıktı:** Rapor çıktı. **kaydan çıktın?:** Nereden çıktın? Çıkmak. **kırğa çık-:** Dağa çıkmak. (ses için) Çıkmak, duyulak. **kün çıktı:** Güneş doğru. **çıkan cer:** Vatan. **çıkan kün:** Doğum günü. **çıkpas kün:** (inanış) (ateş, süt, gümüş gibi) parlayan bir şeyin bela getirir diye evden çıkarılmadığı günler. Her ayda böyle üç gün vardır.” (ATS, s.78) olarak geçmektedir.

ME çok- ~ ATS çok-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çok-* “toplanmak, yığılmak” (ME, s.112) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çok-* “Toplamak. **çokup baradıbs:** Hep birlikte gidelim” (ATS, s.81) şeklinde görülmektedir.

ME çulğan- ~ ATS çulğan-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çulğan-* “örtünmek, bürünmek” (ME, s.112) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çulğan-* “Bürünmek” (ATS, s.83) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda ve aynı anlamda görülmektedir.

ME edil- ~ ATS edil-

Mukaddimetü'l Edeb'te *edil-* “yapılmak, edilmek” (ME, s.117) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *edil-* “(et-'in edilgen şekli) Yapılmak. **onjoy edildi:** Ucuzladı.” (ATS, s.87) şeklinde görülmektedir.

İki sözlükte de aynı yapıda mevcut olan sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME edin- ~ ATS.edin-

Mukaddimetü'l Edeb'te *edin-* “edinmek” (ME, s.117) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *edin-* “Kendisi için yapmak, almak. **ton edin-:** Kürk almak.” (ATS, s.87) olarak geçmektedir.

ME ediş- ~ ATS ediş-

Mukaddimetü'l Edeb'te *ediş-* “birlikte yapmak” (ME, s.117) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ediş-* “(et-'in işteş şekli) Birlikte yapmak” (ME, s.87) olarak geçmektedir.

ME em- ~ ATS em-

Mukaddimetü'l Edeb'te *em-* “emmek” (ME, s.119) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *em-* “(göğsü, emziği) Emmek.” (ATS, s.89) şeklinde görülmektedir.

ME erit- ~ ATS erit-

Mukaddimetü'l Edeb'te *erit-* “erimek, eritmek” (ME, s.120) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *erit-* “(eri-'nin ettirgen şekli) Eritmek.” (ATS, s.92) şeklinde görülmektedir.

ME es- ~ ATS es-

Mukaddimetü'l Edeb'te *es-* “(yel) esmek” (ME, s.120) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *es-* “Esmek; serpmek.” (ATS, s.92) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “esmek” anlamını korumakla birlikte “serpmek” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlamında genişleme söz konusudur.

ME eskir- ~ ATS eskir-

Mukaddimetü'l Edeb'te *eskir-* “a) eskimek, b) eskitmek” (ME, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *eskir-* (es-'in ettirgen şekli) Eskimek. **eskirbes:** Eskimeyen.” (ME, s.92) şeklinde görülmektedir.

ME ét- ~ ATS et-

Mukaddimetü'l Edeb'te *ét-* “etmek, yapmak” (ME, s.121) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *et-* “Etmek, yapmak. **col et-:** Yol yapmak. **biyan et-:** Merhamet göstermek. **toy et-:** Şölen hazırlamak. **kür et-:** Köprü inşa etmek; **katap et-:** İşlemek. **tırs et-:** Çatlamak. **tap et-:** Görünüp kaybolmak.” (ATS, s.93) şeklinde görülmektedir.

Anlam ve yapı itibarıyla sözcüklerde herhangi bir farklılık mevcut değildir.

ME iç- ~ ATS iç-

Mukaddimetü'l Edeb'te *iç-* “içmek” (ME, s.128) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iç-* “1. İçmek. **çay iç-:** Çay içmek. 2. Yemek. **kursa iç-:** Yemek yemek. **köçö iç-:** Çorba içmek.” (ATS, s.103) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “içmek” anlamını korumakla beraber “yemek” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME il- ~ ATS il-

Mukaddimetü'l Edeb'te *il-* “takmak, bağlamak” (ME, s.129) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *il-* “1. Takmak 2. Asmak” (ATS, s.103) olarak geçmektedir.

ME ilin- ~ ATS ilin-

Mukaddimetü'l Edeb'te *ilin-* “asılmak, bağlanmak” (ME, s.129) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ilin-* “(il-'in dönüşlü şekli) Takmak, asmak; dokunmak, sürtünmek.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte “dokunmak, sürtünmek” anlamlarını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME iste- ~ ATS iste-

Mukaddimetü'l Edeb'te *iste-* “istemek, aramak” (ME, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iste-* “1. İzlemek, izinden gitmek. 2. Aramak, araştırmak. 3. Çalışmak.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “aramak” sözcüğünün anlamını korumakla beraber “istemek” anlamını kaybetmiş; bunun haricinde “izinden gitmek” ve “çalışmak” gibi yeni anlamlara da gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanında genişleme görülmektedir.

ME kaç- ~ ATS kaç-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kaç-* “kaçmak” (ME, s.132) biçiminde görülen sözcük aynı anlam ve yazılıştaki Altay Türkçesi Sözlüğünde *kaç-* “1. Kaçmak, birinden gizlenmek. **Ayıldan kaçıp cat:** Evden kaçmak. **Ta kemneñ kaçıp turgan bolboy?:** Acaba kimden gizleniyor? 2. İşten kaçmak. **İşteñ kaçıp cüret:** İşten kaçıyor.” (ATS, s.110) şeklinde geçmektedir.

ME kal- ~ ATS kal-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kal-* “kalmak” (ME, s.133) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kal-* “1. Kalmak. **Kiyininde kal-:** Gecikmek. 2. Mec. Ölmek. 3. Beklenmedik bir şekilde meydana gelen hareketi gösteren yardımcı fiil) **ösküs kaldı:** Öksüz kaldı. **Körünbey kaldı:** Birden kayboldu. **Büdüp kaldı:** Tartıştı.” (ATS, s.111) biçiminde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “kalmak” anlamını korumakla birlikte “mec. Ölmek” gibi farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME kan- ~ ATS kan-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kan-* “kanmak” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kan-* “Kanmak, susuzluğunu gidermek; memnun olmak. **Makam kandı:** Öcümden memnun oldum. **Suuzagım kandı:** Suya doydum, suya kandım.” (ATS, s.113) şeklinde görülmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kan-* şeklinde görünen sözcüğün açıklamasında sözcüğün “suya kanmak” anlamına mı yoksa “bir yalana kanmak” anlamına mı geldiği belirtilmediği için Altay Türkçesi'nde bulunan sözcük ile mukayese edilememektedir. Biz sözcüğün “suya kanmak” anlamı taşıdığını düşünerek sözcüklerde yapı ve anlam farklılığı bulunmadığı kanaatindeyiz. Bu durumda ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte “memnun olmak” anlamını da taşımaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kap-* ~ ATS *kap-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kap-* “kapmak, almak” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kap-* “1. Karmak, eliyle almak, yakalamak. 2. Ağzıyla karmak. **İyt budınan kaptı:** Köpek onun ayağından kaptı.” (ATS, s.114) şeklinde görölmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla beraber “ağızyla karmak” anlamını da karşılamaktadır. Yani sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kapsa-* ~ ATS *kapsa-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kapsa-* “karmamak, sarmak” (ME, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kapsa-* “Saldırmak, çevrelemek, çevresini kuşatmak” (ATS, s.114) şeklinde görölmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb' te “karmamak, sarmak” anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde anlam genişlemesine uğrayarak “düşmanı kapsamak (çevrelemek) gibi anlamlara gelmektedir.

ME *karar-* ~ ATS *karar-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karar-* “1. Karanlık olmak. 2. Kara olmak” (ME, s.134) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karar-* “Kararmak, koyulaşmak. **Cer karara berdi:** Toprak karardı.” (ATS, s.116) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda ve aynı anlamda mevcuttur. Sözcüklerde herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir.

ME *karart-* ~ ATS *karart-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karart-* “Karaya boyamak” (ME, s.135) şeklinde gözüken sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karart-* “(kara'nın ettirgen şekli) Karartmak” (ATS, s.116) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda ve aynı anlamda mevcuttur.

ME *karı-* ~ ATS *karı-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karı-* “yaşlanmak, kocamak” (ME, s.135) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yapıda ve aynı anlamda *karı-* “Yaşlanmak. **Karıy ber-:** Yaşlanırmak.” (ATS, s.116) olarak geçmektedir.

Sözcüklerin yapılarında yahut anlamlarında herhangi bir farklılık gözlemlenmemiştir.

ME *karıt-* ~ ATS *karıt-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *karıt-* “kocatmak” (ME, s.135) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karıt-* “(karı'nın ettirgen şekli) Yaşlandırmak. **Karıtkan boyım kaydayıp?** Zamanından önce yaşlanan ben ne yapayım?” (ATS, s.117) olarak geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda ve aynı anlamda mevcuttur.

ME *keç-* ~ ATS *keç-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keç-* “1. (haddi) aşmak. 2. (zaman) geçmek. 3. Ölmek. 4. Gecikmek.” (ME, s.137) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keç-* “Yolu, engeli geçmek.” (ATS, s.121) şeklinde görülmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keç-* şeklinde görülen sözcük daha geniş anlamları da karşılarken, Altay Türkçesi Sözlüğündeki sözcüğün karşıladığı anlamda bir daralma meydana gelmiştir.

ME *kegir-* ~ ATS *kegir-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kegir-* “geğirmek” (MEŞ, s.137) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi sözlüğünde *kegir-* “Geğirmek” (ATS, s.121) şeklinde görülmektedir.

İki sözlükte de mevcut olan sözcüklerde herhangi bir anlam yahut yapı değişimi görülmemektedir.

ME *kel-* ~ ATS *kel-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kel-* “gelmek” (MEŞ, s.138; MEPY, s. 502) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kel-* “1. Gelmek. **Keler boldı:** Geleceğine söz verdi. **Ayla kelgeyzin:** Lütfen sonra gel. 2. Zaman olarak yaklaşmak. 3. (Şimdiki zamanın belirli bir anında hareketin tamamlanacağını gösteren yardımcı fiil)” (ATS, s.122) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlar kazanmış, sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *keliş-* ~ ATS *keliş-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keliş-* “birlikte gelmek” (MEŞ, s.138) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keliş-* “(kel-'in işteş şekli) beraber gelmek.” (ATS, s.122) şeklinde görülmektedir.

ME *keriş-* ~ ATS *keriş-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keriş-* “çekişmek” (MEŞ, s.139) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keriş-* “Birbirine hakaret etmek, küfretmek, tartışmak.” (ATS, s.124) şeklinde görülmektedir.

AT'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla beraber yeni anlamları da karşılamaktadır. Yani sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME kes- ~ ATS kes-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kes-* “1. Kesmek, kırmak. 2. Farz kılmak.” (MEŞ, s.140; MEPY, s. 509) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kes-* “Kesmek, oymak. **Kalaş kes-:** Ekmek kesmek. **Odun kes-:** Odun kesmek.” (ATS, s.124) şeklinde görülmektedir.

ATS'de görülen sözcüğün anlamı, ME'deki sözcüğün ilk anlamına karşılık gelmekle birlikte diğer anlamını karşılamamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME kılın- ~ ATS kılın-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kılın-* “yapılmak” (MEŞ, s.143; MEPY, s. 528) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kılın-* “Bir şeyi yapmak, bir şeyle uğraşmak. **Neni kılınıp turuñ?:** Ne yapıyorsun?” (ATS, s.126) şeklinde görülmektedir.

ME kır- ~ ATS kır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kır-* “(toplu halde) öldürmek, kırmak, kazımak” (MEŞ, s.143) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kır-* “1. Kazımak. Kazandı kır: Kazanı kazımak. 2. Yok etmek, kesmek. **Börü koy kırdı:** Kurt koyunu boğazladı. 3. Tıraş etmek. **Sagal kır-:** Sakalı tıraş etmek.” (ATS, s.127) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “kazımak” anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME kızar- ~ ATS kızar-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kızar-* “kızarmak” (MEŞ, s.145; MEPY, s. 535) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kızar-* “1. Kızarmak. **cüzi kızardı:** (korkudan, nefretten) yüzü kızardı. 2. (maden için) Kızarmak.” (ATS, s.129) olarak geçmektedir.

ME kızart- ~ ATS kızart-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kızart-* “kırmızılaştırmak” (MEŞ, s.145) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kızart-* “(kızır-’ın ettirgen şekli) Kızartmak, kırmızı duruma getirmek.” (ATS, s.129) olarak geçmektedir.

ME kızıt- ~ ATS kızıt-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kızıt-* “ısıtmak, kızdırmak” (MEŞ, s.145) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kızıt-* “(kızı-’nın ettirgen şekli) 1. Kızdırmak, akkor hâle getirmek. 2. Kızıştırmak, heyecanlandırmak.” (MEŞ, s.130) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki sözcük anlamlarını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kir-* ~ ATS *kir-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kir-* “girmek” (MEŞ, s.145; MEPY, s. 543) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kir-* “1. İçeri girmek, bulunmak. **ayılga kir-**: Eve girmek. **gorodko kir-**: Şehre girmek. **içine kir-**: Kalbe girmek, hoşlanmak. **içine kirbey car**: Hoşlanmıyor. 2. (yaş için) Ulaşmak, varmak, erişmek. **on cetige kirgen**: O, on yedi yaşına ulaştı. 3. Başlamak. **cağı cıl kirdi**: Yeni yıl başladı. **işke kirdi**: Çalışmaya başladı. **enir kirgen**: Akşam oldu. **tün kirgen**: Gece oldu. **suu kirdi**: Su döküldü. **söskö kirdi**: Anlaştı.” (ATS, s.130) olarak geçmektedir.

AT'deki sözcüğün anlamı, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha geniş anlamlara da karşılık gelmektedir.

ME *kiriş-* ~ ATS *kiriş-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kiriş-* “girişmek” (MEŞ, s.145) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiriş-* “(kir-‘in işteş şekli) 1. Birlikte gitmek. 2. Karışmamak. **Kirişpey otur**: Otur karışma.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

AT'deki sözcüğün anlamı, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha geniş anlamlara da karşılık gelmektedir.

ME *kirlen-* ~ ATS *kirlen-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kirlen-* “kirlenmek” (MEŞ, s.145) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kirlen-* “Kirlenmek, bulaşmak.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME *kon-* ~ ATS *kon-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kon-* “kon(akla)mak” (MEŞ, s.147; MEPY, s. 551) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kon-* “1. Konmak, (kuş için) ağaca veya yere inmek. 2. Yerleşmek, oturmak, durup beklemek. 3. Gecelemek.” (ATS, s.134) şeklinde görülmektedir.

ATS'de yer alan sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da gelmektedir. Sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME *koru-* ~ ATS *koru-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *koru-* “korumak” (MEŞ, s.147) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koru* “1. Korumak, savunmak. 2. Duvarla çevirme, çevreleme.” (ATS, s.136) olarak geçmektedir.

ATS'de yer alan sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da gelmektedir. Sözcüğün anlamında genişleme görülmektedir.

ME koy- ~ ATS koy-

Mukaddimetü'l Edeb'te *koy-* “koymak, bırakmak” (MEŞ, s.148; MEPY, s. 557) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koy-* “Koymak, bir şeyi bir yere bırakmak. 2.(Hareketin aniden yapıldığını gösteren yardımcı fiil.) **okşop koydı**: Öptü. **aydıp koydı**: Dedi. **bıçkınıp koydı**: Korudu.” (ATS, s.137) olarak geçmektedir.

ME köç- ~ ATS köç-

Mukaddimetü'l Edeb'te *köç-* “göçmek” (MEŞ, s.148; MEPY, s. 560) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *köç-* “Göçmek, göç etmek. **köçüp dur-:** Göçüp gitmek.” (ATS, s.137) olarak geçmektedir.

ME köm- ~ ATS köm-

Mukaddimetü'l Edeb'te *köm-* “gömmek” (MEŞ, s.149; MEPY, s. 563) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *köm-* Gömmek. **kömüp saldı**: Gömdü. **kömö başkan**: Suya gömüldü; toprağa gömüldü. (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

ME kör- ~ ATS kör-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kör-* “görmek, saymak” (MEŞ, s.149; MEPY, s. 568) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kör-* “1. Bakmak, görmek, dikkatle bakmak. 2. Bakmak, ilgilenmek, göz kulak olmak. 3. Denemek, yaşamak, tecrübe etmek. 4. Birini kabul etmek, saymak. 5. (Yardımcı fiil.)” (ATS, s.140) olarak geçmektedir.

Sözcük ATS’de, ME’deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME körün- ~ ATS körün-

Mukaddimetü'l Edeb'te *körün-* “görünmek” (MEŞ, s.150) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *körün-* “Görünmek. **caman körün-:** Körü görünmek.” (ATS, s.141) olarak geçmektedir.

ME körüş- ~ ATS körüş-

Mukaddimetü'l Edeb'te *körüş-* “görüşmek” (MEŞ, s.150) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *körüş-* “(körüş-'ün işteş şekli) 1. Bakışmak. 2. Birlikte bakmak. 3. Görüşmek, karşılaşmak. **ölbözöbis, körüjeribis**: Ölmezsek görüşürüz.” (ATS, s.141) olarak geçmektedir.

Sözcük ATS’de ME’deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME kuç- ~ ATS kuç-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kuç-* “kucaklamak” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kuç-* “Kucaklamak.” (ATS, s.142) olarak geçmektedir.

ME *kur* ~ ATS *kur*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kur* “kuşak, kemer” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kur* “Kemer, kuşak, bele sarılan uzun ve enli kumaş” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

ME *kurut-* ~ ATS *kurut-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kurut-* “kurutmak” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kurut-* “(kuru-'nun ettirgen şekli) 1. Kurutmak. 2. Yok etmek. **Bu kaandıktı men kurudıp salarım.** “Bu kağanlığı ben yer yüzünden silip kurutacağım.” (ATS, s.145) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamının yanı sıra farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kül-* ~ ATS *kül-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *kül-* “gülmek” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kül-* “Gülmek.” (ATS, s.147) olarak geçmektedir.

ME *küreş-* ~ ATS *küreş-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *küreş-* “güreşmek” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *küreş-* “Güreşmek.” (ATS, s.148) olarak geçmektedir.

ME *küy-* ~ ATS *küy-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *küy-* “beklemek, gecikmek” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *küy-* “Beklemek.” (ATS, s.149) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük anlamı, ME'deki “beklemek” anlamını karşılamakla birlikte “gecikmek” anlamını taşımamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME *öl-* ~ ATS *öl-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *öl-* “ölmek” (MEŞ, s.166; MEPY, s. 666) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *öl-* “(insan için) Ölmek.” (ATS, s.167) olarak geçmektedir.

ME *öt-* ~ ATS *öt-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *öt-* “geçmek, sürümlü olmak” (MEŞ, s. 167) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *öt-* “1. Geçmek, zamanın ilerlemesi. 2. Birinin veya bir şeyin yanından geçmek. 3. Sızmak.” (ATS, s.169) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME sal- ~ ATS sal-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sal-* “bırakmak” (MEŞ, s.171; MEPY, s. 702) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sal-* “1. Koymak, yerleştirmek, salmak. 2. Vurmak. 3. (Hareketin tamamlandığını veya bittiğini ifade eden yardımcı fiil.) **iştep sal-**: Yapmak. **Urup sal-**: Doldurmak. **Çeçip sal**: Çözmek. **añtara sal-**: Döndürmek.” (ATS, s.176) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME sarğar- ~ATS sargar-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sarğar-* “sararmak” (MEŞ, s. 172) olarak geçen sözcük aynı yazılışta ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *sargar-* “1. Sararmak, solmak. 2. Solmak. 3. Yaşlanmak” (ATS, s.178) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME şat- ~ATS sat-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *şat-* “satmak” (MEŞ, s.172; MEPY, s. 706) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı yazılışta ve anlamda *sat-* Satmak. **Sadıp al-**: Satın almak” (ATS, s. 179) şeklinde geçmektedir.

ME sekirt- ~ ATS sekirt-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sekirt-* “sıçratmak” (MEŞ, s.174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sekirt-* “Sıçratmak, zıplatmak” (ATS, s.179) olarak geçmektedir. Sözcüklerin yazılışları da anlamları da aynıdır.

ME sep- ~ ATS sep-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sep-* “serpmek” (MEŞ, s.174; MEPY, s. 714) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sep-* “1. Bir şeyi serpmek. 2. Fıskırtmak” (ATS, s.180) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki “serpmek” anlamının yanında “fıskırtmak” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME silkin- ~ ATS silkin-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *silkin-* “silkinmek” (MEŞ, s. 176; MEPY, s. 725) olarak geçen sözcük aynı anlam ve yazılışta Altay Türkçesinde *silkin-* “(silki-‘nin dönüşlü şekli) Silkinmek.” (ATS, s.183) şeklinde geçmektedir.

ME soy- ~ ATS soy-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *soy-* “soymak” (MEŞ, s.177) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *soy-* “1. (hayvanlar için) Soymak, kesmek, yüzmek. 2. (insan için) Deriyi kurutmak. 3. Çıkarmak, bulunduğu yerden almak, eyeri çıkarmak. 4. Kamçı çekmek.” (ATS, s.185) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME söğüş- ~ ATS söğüş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *söğüş-* “söğüşmek, sövüşmek” (MEŞ, s.177) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *söğüş-* “(sök-‘in işteş hali) Sataşmak, tahrik etmek, birbirine küfretmek, birbirini kışkırtmak” (ATS, s.185) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcüklerin karşıladıkları anlam ME'deki sözcük anlamlarından daha geniş bir anlam alanına sahiptir.

ME sun- ~ ATS sun-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sun-* “sunmak, uzatmak” (MEŞ, s. 178; MEPY, s. 738) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sun-* “(elini) Uzatmak, sunmak” (ATS, s.186) olarak geçmektedir. Sözcüklerin anlamlarında ve yazılışlarında herhangi bir farklılık yoktur.

ME sür- ~ ATS sür-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sür-* “1. Eğmek, bükmek. 2. Sürmek, götürmek. 3. Çift sürmek” (MEŞ, s.179; MEYP, s. 746) şeklinde geçen sözcük aynı yazım ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *sür-* “1. Kovmak. 2. Uyarmak. 3. Sürmek. **Kıra sür-**: Toprağı sürmek.” (ATS, s.188) şeklinde geçer.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME sürtün- ~ ATS sürtün-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sürtün-* “sür(ün)mek” (MEŞ, s.179) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sürtün-* “(sürt-‘ün dönüşlü şekli) 1. Sürtünmek, boyanmak. 2. Macunu, merhemi silmek.” (ATS, s.188) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME talaş- ~ ATS talaş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *talaş-* “dalaşmak” (MEŞ, s. 182) olarak geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesinde *talaş-* “(tala-‘in işteş şekli) Tartışmak, bahis tutuşmak, dalaşmak.” (ATS, s.197) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME tara- ~ ATS tara-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tara-* “taramak” (MEŞ, s.183; MEYP, s. 771) şeklinde geçen sözcükler Altay Türkçesi Sözlüğünde *tara-* “1. Taramak. 2. (çeşitli yönlerle) Dağılmak. 3. Yayılmak, çoğalmak.” (ATS, s.200) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME tart- ~ ATS tart-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tart-* “1. Çekmek, asılmak. 2. Tahammül etmek” (MEŞ, s.183; MEYP, s. 772) olarak geçen sözcük aynı yazılış ve anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *tart-* “Çekmek, sürüklemek. **Beskege tart-:** Ağırlıkla tartmak. **Kudur tart-:** Un öğütme. **Taňkı tart-:** Tütün içmek; ölçmek, kamçılama.” (ATS, s.201) olarak geçer.

ATS'deki sözcük, ME'deki “çekmek, asılmak” anlamını karşılamakla birlikte “tahammül etmek” anlamını karşılamamaktadır. Dolayısıyla ATS'deki sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME ter- ~ ATS ter-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ter-* “dermek, toplamak” (MEŞ, s. 186; MEYP, s.789) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ter-* “Dermek, derlemek, toplamak.” (ATS, s.206) şeklinde görülmektedir.

ME tile- ~ ATS tile-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tile-* “Dilemek, istemek” (MEŞ, s. 187) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tile-* “1. Rica etmek. 2. Merhamet dilemek. 3. İstemek.” (ATS, s. 209) şeklinde görülmektedir.

ME'deki “dilemek, istemek” sözcükleri ATS'de daha dar bir anlamda görülmektedir. ATS'de “merhamet dilemek, rica etmek” anlamlarında görülür.

ME tol- ~ ATS tol-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tol-* “dolmak” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tol-* “1. Dolmak. 2. Doldurmak.” (ATS, s. 211) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerde herhangi bir yazım yahut anlam farklılığı görülmemektedir.

ME tök- ~ ATS tök-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tök*- “Dökmek” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tök*- “Dökmek” (ATS, s. 215) şeklinde görülmektedir.

ME tur- ~ ATS tur-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tur*- “1. (ayakta) durmak. 2. Kalkmak. 3. Yardımcı fiil” (MEŞ, s. 190) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tur*- “1. Durmak. 2. Bulunmak. 3. Fiyatı olmak. 4. Olmak, oluşmak. 5. Hizmetinde olmak, ücretli çalışmak. 6. Fiilin hareketinin devamlılığını bildiren yardımcı fiil.” (ATS, s. 217) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME tut- ~ ATS tut-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tut*- “Tutmak” (MEŞ, s. 190) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tut*- “Tutmak, yakalamak. 2. Yönetmek. 3. Almak. 4. Yer edinmek. 5. Çıkarmak.” (ATS, s. 218) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME türül- ~ ATS türül-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *türül*- “top(ar)lanmak, kıvrılmak” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *türül*- “Katlanmak, dürülmek, sıvamak” (ATS, s. 221) şeklinde görülmektedir.

ME tüş- ~ ATS tüş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüş*- “Düşmek” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüş*- “1. İnme, düşmek, geçmek. 2. Hareketin aniden yapıldığını gösteren yardımcı fiil.” (ATS, s. 222) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamını karşılamakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME uç- ~ ATS. uç-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uç*- “uçmak” (MEŞ, s.193; MEPY, s. 837) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uç*- “uçmak. **Uçup bar-:** Uçup gitmek. **Uçup kel-:** Uçup gelmek.” (ATS, s.223) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler ME'de de ATS'de de aynı anlamda ve aynı yazılış biçiminde bulunmaktadır.

ME uçur- ~ ATS uçur-

Mukaddimetü'l-Edeb'te ve Altay Türkçesi Sözlüğünde de mevcut olan uç- kökünün ettirgen eki almış hali olan “*uçur-*” sözcüğü ME’te *uçur-* “uçurmak” (MEŞ, s.193; MEYP, s. 838) şeklinde; ATS’nde *uçur-* “(uç’un ettirgen şekli) Uçurmak.” (ATS, s.223) şeklinde yer almaktadır.

ME ulan- ~ ATS ulan-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ulan-* “ulanmak, eklenmek” (MEŞ, s.193) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ulan-* “(ula-’nın edilgen şekli) Birleşmiş, eklenmiş olmak, uzatmak” (ATS, s.225) olarak geçer.

ATS’deki sözcük anlamı ME’deki sözcük anlamlarını korumakla birlikte “uzatmak” anlamını da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME ulu- ~ ATS ulu-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ulu-* “ulumak” (MEŞ, s. 194; MEYP, s. 840) olarak geçen sözcük aynı yazılıştta ve anlamda Altay Türkçesinde de bulunur. *Ulu-* “Ulamak.” (ATS, s.225)

Sözcükler iki sözlükte de mevcuttur. Bununla beraber sözcüklerin yazımında yahut anlamlandırılmasında bir fark bulunmamaktadır.

ME uza- ~ ATS uza-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uza-* “1. Uzamak. 2. Yükselmek” (MEŞ, s.196; MEYP, s. 853) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uza-* “1. Uzamak; devam etmek. 2. Uzaklaşmak, ayrılmak” (ATS, s.228) olarak geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME üleş- ~ ATS üleş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *üleş-* “üleşmek, bölüşmek” (MEŞ, s. 198; MEYP, s. 860) şeklinde anlamlandırılan sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üleş-* “(üle-’nin işteş şekli) Paylaştırmak, paylaşmak, bölüşmek.” (ATS, s. 229) şeklinde görülmektedir.

İki sözlükte de yer alan sözcüklerin anlamında ve biçimde bir farklılık görülmemektedir.

ME ünde- ~ ATS ünde-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ünde-* “a.) Çağırarak, davet etmek b.) Duâ etmek” (MEŞ, s.197; MEYP, s. 862) anlamlarına gelen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ünde-* “Ses vermek, ünlemek” (ATS, s.230) şeklinde geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki “çağırarak, davet etmek” anlamından daha dar bir anlama karşılık gelmektedir.

3.2. Fonetik Değişmiş, Anlamı Değişmemiş Kelimeler

Bu bölümde fonetik olarak değişmiş fakat anlam olarak değişmemiş sözcüklerin incelemesine yer verilmiştir. Sözcüklerin Altayca Türkçe Sözlük ile Mukaddimetü'l-Edeb arasında ne gibi ses değişmelerine uğradıkları açıklanmıştır. Bununla birlikte çalışmanın bir diğer temel noktasını teşkil eden, sözcüklerdeki anlam değişimleri de incelenmiştir.

3.2.1. İsimler

ME *abuşha* ~ ATS *abişka*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *abuşha* “yaşlı koca” (MEŞ, s. 83) şeklinde geçen kelime, Altay Türkçesinde *abişka* “yaşlı adam” (ATS, s. 19) şeklinde geçmektedir. Ayrıca kelime Altay Türkçesinde mecaz anlam kazanarak “ayı” (ATS, s. 19) anlamında da kullanılmaktadır.

ME'deki *abuşha* kelimesi Altay Türkçesinde fonetik olarak /u/ sesinin daralarak /ı/ olması ve /h/ sesinin /k/ sesine değişmesiyle *abişka* şeklini almıştır.

Sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte ATS'de daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *açıg* ~ ATS *açu*

ME'de *açıg* “acı” (ME, s.83) şeklinde görülen sözcük ATS'de *açu* “1. Acı, ekşi. 2. Dert, keder, üzüntü. 3. Nefret, kızma, hiddet. **açuum tuttu**: Çok kızdım. 4. Acı (ses). **açu koron**: Feryat figan. 5. Acıyla.” (ATS, s. 20) şeklinde görülmektedir.

ME'de *açıg* olarak geçen sözcükteki söz sonu /g/ sesi, AT'de düşerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

Sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte ATS'de daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *açuk* ~ ATS *açık*

Mukaddimetü'l- Edeb'te *açuk* “açık” (MEŞ, s. 83) şeklinde kullanılan kelime ATS'de *açık* “1. Delik. 2. Açık, açıklık. **açık cer**: Açıklık yer. **açık köznök**: açık yer. 3. mec. Neşeli, içten. **Açık carık sanaalu kiji**: İçi dışı bir olan insan. 4. açık üye: gr. Açık hece” (ATS, s. 20) olarak kullanılmaktadır.

ME'de *açuk* olarak kullanılan kelimedeki /u/ sesi, ATS'de daralarak /ı/ sesine değişmiştir.

Sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte ATS'de daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *ağaç* ~ ATS *agaş*

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ağaç* “ağaç” (MEŞ, s. 84) şeklinde kullanılan kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *agaş* “1. Ağaç; ağaçtan yapılmış. **karçı agaş**: Haç. 2. Orman. **bütken agaş**: Yetişmiş orman.

agaş cangaacı: Balta. **agaş ciilek:** ahududu. **agaş çokyıtan kuş:** ağaçkakan” (ATS, s. 21) olarak kullanılmaktadır.

ME’de “ağaç” anlamına gelen *ağaç* kelimesindeki söz sonu /ç/ sesi ATS’de /ş/ sesine değişmiştir.

Sözcük, ME’deki anlamını korumakla birlikte ATS’de daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME alp ~ ATS alıp

Mukaddimetü’l- Edeb’te *alp* “cesur, yiğit” (MEŞ, s.86; MEPY, s.218) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *alıp* “alp, kahraman, bahadır, pehlivan (destanda).” (ATS, s.24) olarak geçmektedir.

Hece ya da kelime sonlarındaki bazı ünsüz çiftlerinin Altay Türkçesinde hece yapısının değişmesi sonucu kaybolduğu; bu ünsüz çiftlerinin arasında ya da ikinci ünsüzden sonra bir ünlü türemesi olduğu görülür. Bu sebeple ME’deki *alp* sözcüğü ATS’de *alıp* şeklinde geçmektedir.

ME altun ~ ATS altın

Mukaddimetü’l Edeb’te *altun* “altın” (MEŞ, s.86; MEPY, s. 218) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *altın* “altın, altından olan. **Altın uçuk:** Yalancı sırma. **Altın kazık:** Kutup yıldızı (kelime anlamı Altın veya Demirkazık) **altın şiro:** Altın taht (destanda). **Altın sudur:** Altın kitap (destanda). **Altın tazıl:** (kelime anlamı: altın kök) Bir tür bitki” (ATS, s.25) olarak geçer.

İki sözlükte de aynı anlamda kullanılan kelime ME’de yuvarlak ünlülü, ATS’de dar ünlülü şekilde görülmektedir.

ME appak ~ ATS apagaş

Mukaddimetü’l- Edeb’te *appak* “appak, bembeyaz” (MEŞ, s. 91; MEPY, s. 222) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi’nde pekiştirme sıfatlarında p sesi ile yapılan bir ön ek olan /ap/ ile yine Altay Türkçesinde *ak* “Beyazlık; ak, beyaz.” (ATS, s.22) anlamlarına gelen sözcüğün birleşmesi, /+Aş/ küçülme ekinin eklenmesi ile oluşturulmuştur. *apagaş* “bembeyaz, apak” (ATS, s. 27)

ME ard ~ ATS art

Mukaddimetü’l- Edeb’te *ard* “art, arka” (MEŞ, s. 92) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde *art* “1. Geri, arka bölüm; kenar. 2. Bir şeyin sonucu; uç, sonuç. **Art uçada:** Sonucunda. **Kerektiñ art uçı:** İşin sonucu. **Art cerde:** Kıyısında” (ATS, s. 29) olarak kullanılır.

ME’de *ard* şeklinde geçen sözcüğün sonundaki ünsüz sertleşerek Altay Türkçesinde *art* şeklinde değişmiştir. Anlam itibarıyla ise sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME arıġ ~ ATS aru

Mukaddimetü'l-Edeb'te *arıġ* “temiz, arı” (MEŞ, s. 92; MEPY, s. 226) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aru* “temiz, arı. **Aruga:** Temizce. **Aruga arulap sal:** İyice temizle. **Aru tös:** mit. Şamanların düşüncelerinde olan iyi ruhlar. **Aru neme:** mit. Ölülerin ruhlarını daha sonra canlandıran iyi ruhlar. **Aru payana:** Aydın; Tanrı” (ATS, s. 30) olarak geçer.

ME'de *arıġ* şeklinde kullanılan sözcük /ġ/ sesinin düşmesiyle ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmış ve Altay Türkçesine *aru* şeklinde geçmiştir.

ME bāhā ~ ATS baa

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bāhā* “değer, fiyat” (MEŞ, s.97; MEPY, s. 260) şeklindeki sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *baa* “Paha, değer, fiyat. **Et baazı tüşti:** Etin fiyatı düştü. **Et baazın tüşür-:** Etin fiyatını düşürmek. **Baazı caan:** Değerli” (ATS, s.35) olarak geçmektedir.

ME'de söz ortası /h/ sesi ATS'de düşmüştür.

ME berü ~ ATS beri

Mukaddimetü'l-Edeb'te *berü* “beri, buraya” (MEŞ, s.101) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *beri* “1. Beri, buraya, bu tarafa, yakına. **Beri keliger:** Buraya gel. 2. -dan beri.” (ATS, s.41) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki *berü* sözcüğünün son sesi olan /ü/ sesi Altay Türkçesinde düzleşmeye uğrayarak /i/ şeklini almıştır.

ME bıkın ~ ATS mıkın

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bıkın* “bel, böğür” (MEŞ, s.102) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *mıkın* “Bel.” (ATS, s. 155) şeklinde görülmektedir. ATS'deki sözcük Eski Türkçe /m/ sesini korumuştur. Sözcüklerin fonetiği değişmiş olup anlam açısından sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır.

ME bilig ~ ATS bilik

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bilig* “bilgi, bilim” (MEŞ, s.102) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bilik* “bilgi, bilim. **Biçik-bilig:** Okuryazarlık” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te son hecedeki /g/ sesi Altay Türkçesinde /k/ sesine evrilmiştir.

ME bitig ~ ATS biçik

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bitig* “kitap, mektup” (MEŞ, s.104; MEPY, s. 299) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *biçik* “Moğ. 1. Okuryazarlık. **Biçik bilbes:** Cahil, okuryazar olmayan. 2. Kitap. 3. Mektup, yazı. **Samara biçik veya sudur biçik:** Bahadırın kahramanlıklarıyla ilgili hikâye.” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

ME’de söz ortasındaki /t/ sesi ATS’de /ç/ sesine; söz sonu tonlu /g/ sesi tonsuz /k/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda ATS’deki sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME bud ~ ATS but

Mukaddimetü’l-Edeb’te *bud* “but, bacak” (MEŞ, s.107) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *but* “1. (insan için) Ayak, bacak. 2. (bir eşya için) Ayak, destek. 3. (hayvanlarda) Arka ayak.” (ATS, s.48) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te *bud* şeklinde geçen sözcükteki /d/ sesi benzeşmeye uğrayarak Altay Türkçesinde /t/ sesine değişmiştir.

ME bulut ~ ATS bulut

Mukaddimetü’l-Edeb’te *bulut* “bulut” (MEŞ, s.108; MEPEY, s. 323) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde de *bulut* “Bulut, yağmur bulutu” (ATS, s.48) şeklinde geçmektedir.

ME’de son hecedeki /l/ sesi yuvarlaklaşarak /u/ sesine değişmiştir.

ME dag ~ ATS tuu

Mukaddimetü’l-Edeb’te *dag* “dağ” (MEŞ, s.112) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tuu* “Dağ. **Biyik tuu:** Yüksek dağ” (ATS, s.219) olarak geçmektedir.

ME’de *dag* olarak geçen sözcük ATS’de son sesteki /g/ sesini düşürüp ardındaki ünlüyü uzatmış; söz başı /d/ sesi ATS’de /t/ sesinde değişmiştir. Çünkü AT’de Eski Türkçe söz başı /t/ sesleri korunur.

ME dañ ~ ATS tañ

Mukaddimetü’l-Edeb’te *dañ* “tan, şafak” (MEŞ, s.112) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tañ* “Tan, seher vakti. **Tañ aldında:** Tan öncesinde.” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü’l-Edeb’te *dañ* şeklinde görülen sözcükteki söz başı /d/ sesi, Altay Türkçesinde fonetik olarak /t/ sesine dönüşmüştür. Çünkü Altay Türkçesi yapısal olarak Eski Türkçe söz başı /t/ sesini korumaktadır. Sözcüklerdeki yapı farklılığı bu sebeptendir.

ME dar ~ ATS tar

Mukaddimetü’l-Edeb’te *dar* “dar” (MEŞ, s.113) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tar* “Dar, sıkı. **Tar çamça:** Dar gömlek. **Tar cer:** Dar, sıkışık yer.” (ATS, s.200) şeklinde geçmektedir.

Altay Türkçesi, Eski Türkçe söz başı /t/ sesini korur. Sözcüklerin aynı anlama karşılık gelmesine rağmen sözcüklerde bulunan yapı farklılığı bu sebeptendir.

ME daş ~ ATS taş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *daş* “taş” (MEŞ, s.113) olarak görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *taş* “Taş, taştan.” (ATS, s.201) olarak görülmektedir.

ME'deki sözcükte bulunan söz başı /d/ sesi AT'de /t/ şeklinde değişmiştir.

ME der ~ ATS ter

Mukaddimetü'l-Edeb'te *der* “ter” (MEŞ, s.113) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ter* “ter” (ATS, s.206) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi AT'nin Eski Türkçe söz başı /t/ sesini korumasından kaynaklanmaktadır.

ME dirü ~ ATS tirü

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dirü* “diri, canlı” (MEŞ, s.115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tirü* “Canlı, dinç” (ATS, s.209) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte yapı farklılığının sebebi AT'de söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır.

ME diş ~ ATS tiş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *diş* “diş” (MEŞ, s. 115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tiş* “1. Diş. 2. Pirzoladan eti almak için kullanılan çatal.” (ATS, s.209) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Yani sözcüğün anlam alanında genişleme görülmektedir.

ME doy ~ ATS toy

Mukaddimetü'l-Edeb'te *doy* “toy, ziyafet” (MEŞ, s.115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *toy* “1. Toy, şölen, düğün, düğün yemeği. 2. Çamur, kil.” (ATS, s.214) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte yapı farklılığının sebebi AT'nde söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME düş ~ ATS tüş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *düş* “düş, rüya” (MEŞ, s.117) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüş* “1. Öğlen, öğle vakti, gün yarısı; gün, güneş. 2. Düş, rüya.” (ATS, s.222) şeklinde görülmektedir.

Anlam açısından bakıldığında zaman ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte yeni anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Yapı olarak ise AT'de söz başı /t/ sesinin korunduğu görülmektedir.

ME emcek ~ ATS emçek

Mukaddimetü'l Edeb'te *emcek* “meme” (MEŞ, s.119; MEPY, s. 370) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *emçek* “Kadın göğsü. **emçek bala:** Süt çocuğu. **emçekten çıkmış bala:** Sütten ayrılmış, sütten kesilmiş bebek.” (ATS, s.89) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *emcek* şeklinde görülen sözcükteki /c/ sesi Altay Türkçesinde fonetik olarak /ç/ sesine dönüşmüştür.

ME esrük ~ ATS ezirik

Mukaddimetü'l- Edeb'te *esrük* “Sarhoş” (MEPY, s. 383) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ezirik* “Sarhoş” (ATS, s. 93) şeklinde görülmektedir.

ME'de söz içindeki /s/ sesi ATS'de /z/ sesine; /ü/ sesi /i/ sesine değişmiştir.

ME etek ~ ATS edek

Mukaddimetü'l Edeb'te *etek* “etek” (MEŞ, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *edek* “1. Etek. **tonnıñ edegi:** Kürkün eteği. 2. Dağın eteği. **Altay sınınıñ edeginde:** Altay'ın eteğinde. **edegi cayık:** Saf, iyi niyetli.” (ATS, s.87) olarak geçmektedir.

Altay Türkçesinde iki ünlü arasında kalan /t/ ünsüzü genellikle ötümlüleşerek /d/ ünsüzüne değişir. İki sözlükte de aynı anlama karşılık gelen sözcüklerin yapılarında fark bulunması bu sebeptendir. Bununla birlikte ATS'deki sözcüğün de anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME eşek ~ ATS eştek

Mukaddimetü'l Edeb'te *eşek* “eşek” (MEŞ, s.121) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *eşte* “Eşek” (ATS, s.93) şeklinde görülmektedir.

Sözcük ATS'de /ş/ ünsüzü ile /e/ ünsüzü arasında /t/ sesini almıştır. Anlam açısından herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

ME ıgı ~ ATS ıy

Mukaddimetü'l Edeb'te *ıgı* “ağıt, feryâd” (MEŞ, s.127) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ıy* “Ağlama, inleme.” (ATS, s.102)” (ATS, s.102) olarak geçmektedir.

Eski Türkçe /g/ sesi AT'de /y/ sesine dönüşür. Sözcüklerdeki yapı farklılığı da bu sebeptendir. ME'de *ıgı* olarak geçen sözcük ATS'de *ıy* şeklindedir.

ME ırak ~ ATS ıraak

Mukaddimetü'l Edeb'te *ırak* “uzak, ırak” (MEŞ, s.127; MEPY, s. 431) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ıraak* “Uzak; uzakta. **ıraak çerfe**: Uzaklık. *ıraak törögön*: Uzak akraba. *ıraaktagı*: Uzakta bulunan.” (ATS, s.102) olarak geçmektedir.

ME'deki söz içi /a/ ünlüsü ATS'de uzun a (aa)'ya değişmiştir. Anlamsal olarak farklılık görülmemektedir.

ME is(s)ig ~ ATS izü

Mukaddimetü'l Edeb'te *is(s)ig* “sıcak, ısı” (MEŞ, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *izü* “Sıcak, sıcaklık. **izüğe çıdaşpay turdı**: Sıcağa dayanamadı. **izü cay**: Sıcak yaz. **izü utkuul**: Sıcak, içten selam. **caan izü ay**: Haziran. (Altay takviminde altıncı ayın adı.)” (ATS, s.105) olarak geçmektedir.

Altayca iki ünlü arasında kalan bütün /s/ sesleri ötümlüleştirek /z/ ünsüzüne dönüşür. Bununla birlikte ME'de söz sonundaki -ig eki AT'de son ses /g/'yi düşürerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Sözcüklerdeki yapı farklılığı bu sebeptendir.

ME issü ~ ATS izü

Mukaddimetü'l Edeb'te *issü* “ısı, sıcak(lık)” (MEŞ, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *izü* “Sıcak, sıcaklık. **izüğe çıdaşpay turdı**: Sıcağa dayanamadı. **izü cay**: Sıcak yaz. **izü utkuul**: Sıcak, içten selam. **caan izü ay**: Haziran. (Altay takviminde altıncı ayın adı.)” (ATS, s.105) olarak geçmektedir.

Altayca iki ünlü arasında kalan bütün /s/ sesleri ötümlüleştirek /z/ ünsüzüne dönüşür. Yapı farklılığının sebebi budur.

ME ıadğu ~ ATS kaygı

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ıadğu* “kaygı” (MEŞ, s.132; MEPY, s. 466) biçiminde görülen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *kaygı* “Keder, kaygı” (ATS, s.119) şeklinde geçmektedir.

ME'de *ıadğu* şeklinde geçen sözcüğün Altay Türkçesinde *kaygı* şeklinde geçmesinin sebebi; Altay Türkçesinde Eski Türkçe kelime içi /d/ seslerinin /y/ sesine dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanında sözcüğün ATS'deki halinde fonetik olarak /u/ sesinin /ı/ sesinde düzleşerek değişmesi durumu da söz konusudur.

ME ıaramtul ~ ATS karamtık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ıaramtul* “karamsı” (MEŞ, s.134) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *karamtık* “1. Karamsı, siyahımsı; uzaktan siyah gözükten. **Karamtık öğdü**: Siyah renkte olan. 2. Gizli.” (ATS, s.116) şeklinde görülmektedir.

ME'deki sözcüğün anlamı ATS'de de mevcuttur. Bunun yanı sıra ATS'de sözcük bir başka anlamı daha ifade etmektedir. Yani sözcükte anlam genişlemesi meydana gelmiştir. Yapı olarak baktığımız zaman ise sözcüklerin birbirlerinden farklı yazımda gösterilme sebepleri, sözlüklerde kullanılan isimden isim yapma ekinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır.

ME *ķaraķu* ~ ATS *ķaraķuy*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķaraķu* “karanlık” (MEŞ, s.134) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ķaraķuy* “1. Moğ. Karanlık. 2. Cahil, okuryazar olmayan.” (ATS, s.116) şeklinde geçmektedir.

Sözcüğün ME'eki anlamının yanında ATS'de sözcüğün “Cahil, okuryazar olmayan” anlamı kullanımı da görülmektedir. Yani sözcükte anlam genişlemesi meydana gelmiştir. Sözcüklerin yapısına baktığımız zaman ise ATS'de ME'deki sözcüğün sonuna bir /y/ sesi geldiği görülmektedir.

ME *ķatıĝ* ~ ATS *ķatu*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķatıĝ* “sert, sıkı, güç” (MEŞ, s.136; MEPY, s. 488) olarak görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ķatu* “1. Ağır, zor, sert. 2. Kaba, kızgın. Katu kün: Kızgın (yani alevli) güneş.” (ATS, s.118-119) olarak görülmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķatıĝ* şeklinde geçen sözcüğün söz sonundaki /g/ sesi, Altay Türkçesinin fonetik özelliği gereği düşerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Bunun yanı sıra ATS'de sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı bir anlam daha kazanıp anlam genişlemesine uğramıştır.

ME *ķayĝu* ~ ATS *ķayĝı*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķayĝu* “kaygı” (MEŞ, s.136) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ķayĝı* “Keder, kaygı” (ATS, s.119) şeklinde geçmektedir.

ME'de son hecedeki /u/ sesi fonetik olarak daralmaya uğrayarak ATS'de /ı/ sesine değişmiştir.

ME *ķeķe* ~ ATS *ķeķe*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķeķe* “gece” (MEŞ, s.137) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ķeķe* “Dün; gece. Keķeden beri: Dünden beri.” (ATS, s.121) şeklinde görülmektedir.

ME'de görülen sözcükteki /c/ sesi fonetik olarak sertleşerek AT'de /ç/ sesine değişmiştir. Bununla birlikte ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte “dün” sözcüğüne de karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *ķedin* ~ ATS *ķiyin*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ķedin* “sonra” (MEŞ, s.137) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ķiyin* “Geri, arka; son, sonra.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME’de sözcük ortasındaki /e/ sesi ATS’de /i/ sesine; /d/ sesi /y/ sesine değişmiştir. Bununla birlikte ME’deki sözcüğün anlamı ATS’de anlam genişlemesine uğramıştır.

ME *kegrik* ~ ATS *kegirik*

Mukaddimetü’l-Edeb’te *kegrik* “geğirme” (MEŞ, s.137) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kegirik* “Geğirme” (ATS, s.121) şeklinde görülmektedir.

ME’de sözcük fiilden isim yapım eki alırken /i/ sesini düşürmüş, ATS’deki sözcük /i/ sesini korumuştur.

ME *kılıç* ~ ATS *kılış*

Mukaddimetü’l-Edeb’te *kılıç* “kılıç” (MEŞ, s.142; MEPEY, s. 527) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kılış* “Kılıç.” (ATS, s.126) şeklinde görülmektedir.

ME’de sözcük sonundaki /ç/ sesi AT’de /ş/ sesine değişmiş fakat ME’deki anlamını korumuştur.

ME *kısğa* ~ ATS *kıska*

Mukaddimetü’l Edeb’te *kısğa* “kısa” (MEŞ, s.144) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kıska* “Kısa, öz. **SSSR istoriyazının kıska kursı**: SSCB tarihinin kısa eğitimi. **kıska ündü tabış**: Kısa ünlü.” (ATS, s.127) olarak geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /ğ/ sesi AT’de /k/ sesine değişmiştir.

ME *kiçig* ~ ATS *kiçü*

Mukaddimetü’l Edeb’te *kiçig* “küçük” (MEŞ, s.145; MEPEY, s. 537) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiçü* “Küçük. **kiçü uulım**: Küçük oğlum **kiçü ay**: Temmuz. (Altay takviminde yedinci ayın adı.)” (ATS, s.130) olarak geçmektedir.

ME’deki söz sonu /g/ sesi ATS’de düşerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

ME *kişi* ~ ATS *kiji*

Mukaddimetü’l-Edeb’te *kişi* “kişi, kimse” (MEŞ, s.146) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiji* “Kişi, insan, adam. **Uy kiji**: Kadın. **Er kiji**: Erkek. **Kandıy da kiji**: Bir kişi. **Bir kiji**: Biri.” (ATS, s.130) şeklinde görülmektedir.

ME’de *kişi* şeklinde geçen sözcükteki /ş/ sesi, Altay Türkçesinde iki ünlü arasında kalan /ş/ sesinin /j/ sesine değişmesi sebebiyle ATS’de *kiji* şeklinde geçmektedir.

ME *konuğ* ~ ATS *konok*

Mukaddimetü’l Edeb’te *konuğ* “konuk, misafir” (MEŞ, s.147) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *konok* “Konuk, misafir. 2. Gün, yirmi dört saat. **eki konoktuğ bajında**: İki gün

arayla. **ceti konok cürdiler:** Yedi gün yaşadılar. 3. Hayat. **konogi cetken:** Hayatını yaşadı. 4. Cenaze.” (ATS, s.135) olarak geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /u/ sesi ATS’de /o/ sesine değişmiştir. Ayrıca ATS’deki sözcüğün anlam alanı da genişlemiştir.

ME *korğu* ~ ATS korku

Mukaddimetü'l Edeb'te *korğu* “korku” (MEŞ, s.147) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *korku* “(korkı- fiilden isim) Korku, tehlike.” (ATS, s.135) olarak geçmektedir.

ATS’deki sözcüğün anlam alanının genişlemesiyle birlikte söz sonundaki /g/ sesi de düşmüştür.

ME *koyu* ~ ATS koyu

Mukaddimetü'l Edeb'te *koyu* “koyu” (MEŞ, s.148) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koyu* “(orman için) Yoğun, koyu, sık. **koyu ağaç:** Yoğun orman. **koyu ün:** Bas ses.” (ATS,137) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonu /ğ/ sesi ATS’de görülmemektedir. Anlam açısından da ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *kölge* ~ ATS költök

Mukaddimetü'l Edeb'te *kölge* “gölge” (MEŞ, s.148) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *költök* “Gölge” (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

ME *kölik* ~ ATS kölök

Mukaddimetü'l Edeb'te *kölik* “binek hayvanı” (MEŞ, s.149; MEPY, s. 563) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kölök* “Koşum hayvanı.” (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

ME *kölük* ~ ATS kölkö

Mukaddimetü'l Edeb'te *kölük* “binek hayvanı” (MEŞ, s.149) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kölkö* “Koşum hayvanı.” (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

ME *köni* ~ ATS könü

Mukaddimetü'l Edeb'te *köni* “doğru” (MEŞ, s.149) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *könü* “Düz, dosdoğru.” (ATS, s.140) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonundaki /i/ sesi ATS’de /ü/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda ATS’deki sözcüğün anlam alanı da genişlemiştir.

ME köz ~ ATS kös

Mukaddimetü'l Edeb'te *köz* “göz” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde kös “1. Göz bakış. 2. Göz, delik. 3. (kâğıt oyunlarında) Renk işareti.” (ATS, s.141) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonu /z/ sesi ötümlüleşerek ATS’de /s/ sesine değişmiştir.

ME kudruk ~ ATS kuyruk

Mukaddimetü'l Edeb'te *kudruk* “kuyruk” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kuyruk* “1. Kuyruk. 2. Son, uç. **küstiñ kuyruk ayı**: Ekim (Altay halk takviminde onuncu ayın adı). **kuyruk ulap bar-**: Kaz adımıyla gitmek (kaz gibi yürümek).” (ATS, s.146) olarak geçmektedir.

ET kelime içi /d/ sesleri AT’de /y/ sesine değişir. Bu sebeple ME’de söz içi /d/ sesi ATS’de /y/ sesine değişmiştir.

ME kulluk ~ ATS kulduk

Mukaddimetü'l Edeb'te *kulluk* “kulluk” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kulduk* “Kölelik, kulluk” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi *kul* sözcüklerine eklenen yapım eklerinin iki sözlükte de farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.

ME kum ~ ATS kumak

Mukaddimetü'l Edeb'te *kum* “kum; kır, yaban” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kumak* “Kum” (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

ATS’de sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

ME kuruğ ~ ATS kuru

Mukaddimetü'l Edeb'te *kuruğ* “kuru” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kuru* “1. Kuru. **kuru cer**: Kuru yer. 2. Boş. **kuru sös**: Boş söz. **kuruçay**: (şekersiz) Çay. **kuru kal-**: Tek başına kalmak. **kuru candı**: Boş döndü. **kuru kös**: Boş gözler. **kuru bar-**: Eli boş gitmek.” (ATS, s.144) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonu /g/ sesi AT’de düşerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır.

ME kuyuğ ~ ATS kutuk

Mukaddimetü'l Edeb'te *kuyuğ* “kuyu” (MEŞ, s.153) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kutuk* “Kuyu.” (ATS, s.145) olarak geçmektedir.

Bu sözcüklerdeki kelimenin aslı *kuduk*'tur. Mukaddimetü'l-Edeb'te d>y dönüşmesi vardır fakat Altayca bu kelimeyi Moğolcadan ödünçleme yoluyla aldığı için sözcük ATS'de *kutuk* şeklinde karşımıza çıkar.

ME kümiş ~ ATS kümüş

Mukaddimetü'l Edeb'te *kümiş* “gümüş” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kümüş* “Gümüş” (ATS, s.147) olarak geçmektedir.

ME'de ikinci hecedeki /i/ sesi yuvarlaklaşarak ATS'de /ü/ sesine değişmiştir.

ME künde ~ ATS күнү

Mukaddimetü'l Edeb'te *künde* “Her gün” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *künü* “Her gün.” (ATS, s.148) olarak geçmektedir.

ME күnlүк ~ ATS күндүк

Mukaddimetü'l Edeb'te *künlük* “günlük” (MEŞ, s.154) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kündük* “1. Günlük. 2. Gündüz. **kündük iş:** Gündüz işi. 3. Günlük, sıradan. **kündük iş:** Sıradan iş.” (ATS, s.147) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de sözcük kökleri ortaktır. Sözcüklerdeki farklılık eklenen eklerden kaynaklıdır. Bunun yanı sıra ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte “Güçlendirmek” anlamını da taşıdığı için sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME маңа ~ ATS меге

Mukaddimetü'l Edeb'te *maña* “bana” (MEŞ, s.156) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *mege* “bana (ATS, s.155) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te birinci teklik şahıs zamirine /+A/ yönelme hali eki getirilmiştir. Bu durumda *meñ* zamirindeki /e/ sesi yuvarlaklaşarak /a/ sesine değişmiştir. Altaycada ise *meñ* birinci teklik şahıs zamirine /+GA/ yönelme hali eki getirilmiştir. Ekleşme sürecinde *meñ* zamirindeki /ñ/ sesi düşmüş ve mege şeklini almıştır. Bunun yanında Altaycada birinci teklik şahıs zamirine eklenen yönelme hali ekindeki /g/ sesinin düşerek ardındaki ünlüyü uzun ünlüye dönüştürdüğü *mee- maa* şeklinde oluşan örnekleri de mevcuttur. (men+ge > mege – maga > mee – maa)

ME миң ~ ATS муң

Mukaddimetü'l Edeb'te *miñ* “bin” (MEŞ, s.157; MEPY, s. 610) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *muñ* “Bin. **bir kaçа муң:** Birkaç bin.” (ATS, s.158) olarak geçmektedir.

ME'de söz ortası /i/ sesi yuvarlaklaşarak AT'de /u/ sesine değişmiştir.

ME mü ~ ATS bö

Mukaddimetü'l Edeb'te *mü* “mü (soru edatı)” (MEŞ, s.158; MEPY, s. 617) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bö* “soru eki Mü, mi, mu, mü.” (ATS, s.46) olarak geçmektedir.

ME’de söz başı /m/ sesi ATS’de, ET’de olduğu gibi /b/ sesine değişmiştir. Söz sonu /ü/ sesi de /ö/ ünlüsüne değişmiştir.

ME münüt ~ ATS minit

Mukaddimetü'l Edeb'te münüt “binit, binek atı” (MEŞ, s.158) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde minit “Binek hayvanı, binit. **minit buka:** Binek boğası.” (ATS, s.156) olarak geçmektedir.

ME’de söz içi /ü/ sesi daralarak AT’de /i/ sesine değişmiştir.

ME o ~ ATS ol

Mukaddimetü'l-Edeb'te *o* “o (3. tekil şahıs ve işaret zamiri ve sıfatı)” (MEŞ, s.161) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ol* “o (3. tekil şahıs zamiri); bu” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

Üçüncü tekil şahıs zamirini karşılayan bu sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi ATS’deki sözcüğün ET’de olduğu şeklinde kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

ME ogrılık ~ ATS uur

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ogrılık* “hırsızlık” (MEŞ, s.161) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uur* “Soygunculuk” (ATS, s.227) olarak geçmektedir.

Sözcüklerin yazılışları farklı anlamları aynıdır. ME’de sözcük kökü olan *ogrı-*, ATS’de ilk hecedeki /g/ sesinin düşmesiyle ardındaki ünlüyü uzatmıştır. Bununla birlikte ME’deki gibi tekrar bir yapım eki almamış, kökün *uur* hali ile *ogrılık* sözcüğüne karşılık gelmiştir.

ME olca ~ ATS olco

Mukaddimetü'l-Edeb'te Moğolca *olca* “Ganimet, yağma” (MEŞ, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde yine Moğolca *olco* “Esir. **Olcogo kir-:** Esir düşmek. **Olcogo kirgen:** Esir, savaş esiri” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

Esirlerin de bir ganimet olduğu düşünüldüğünde iki sözlükteki sözcük de aynı anlama gelmektedir. Bu durumda Altay Türkçesinde sözcüğün anlamının daraldığı söylenebilir. ME’de söz sonu /a/ sesi ATS’de /o/ sesine değişmiştir.

ME orta ~ ATS orto

Mukaddimetü'l-Edeb'te *orta* “orta” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *orto* “1. Orta, yarı. 2. Orto til arkazı: Ön damak.” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME’de söz sonu /a/ sesi ATS’de /o/ sesine değişmiştir. Bununla birlikte ATS’deki sözcük, ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME oruç ~ ATS orozo

Mukaddimetü’l-Edeb’te *oruç* “oruç” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı anlamda *orozo* “oruç” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME orun ~ ATS orın

Mukaddimetü’l-Edeb’te *orun* “yer, mahal” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesinde son hecedeki ünlüyü daraltarak *orın* “1. Yer. **Ordı:** Onun yeri. **Orına:** Onun yerine. 2. Yatak. **Orını:** Onun yatağı. **Orında töjök soobos turkaarı cılı cattı.** “Yatağındaki döşek soğumadı, her zaman sıcaktı.”” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /u/ sesi daralarak AT’de /ı/ sesine değişmiştir.

ME otun ~ ATS odın

Mukaddimetü’l-Edeb’te *otun* “odun” (MEŞ, s.164; MEPY, s. 659) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *odın* “Odun, kütük. **Kaygı odın:** Kayın kütükleri” (ATS, s.161) şeklinde geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /u/ sesi daralarak AT’de /ı/ sesine değişmiştir.

ME ölüg ~ ATS ölü

Mukaddimetü’l Edeb’te *ölüg* “ölü” (MEŞ, s.166; MEPY, s. 668) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ölü* “ölü.” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME’de son ses /g/, ATS’de düşmüştür.

ME ör ~ ATS örö

Mukaddimetü’l Edeb’te *ör* “yukarı” (MEŞ, s.167; MEPY, s. 671) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *örö* “yukarı, yukarıya.” (ATS, s.169) olarak geçmektedir.

ME örküç ~ ATS örköş

Mukaddimetü’l Edeb’te *örküç* “hörgüç” (MEŞ, s.167) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *örköş* “1. Kambur, hörgüç. 2. Davulun sesini güçlendirmeye yarayan tümsek.” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. ME’de son hecedeki /ü/ sesi AT’de /i/ sesine; /ç/ sesi /ş/ sesine değişmiştir.

ME *ötünç* ~ ATS *ödüş*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ötünç* “ödünç” (MEŞ, s.168) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ödüş* “ödünç.” (ATS, s.167) olarak geçmektedir.

Altaycada iki ünlü arasında kalan /t/ ünsüzü genellikle ötümlüleşerek /d/ ünsüzüne değişir. Söz ortasındaki /t-d/ seslerinin durumu da bu sebeptir. Bunun yanı sıra Eski Türkçe bazı kelimelerdeki /ç/ sesinin Altaycada /ş/'ye geliştiği görülmektedir. ME'de söz sonundaki /ç/ sesi de bu sebeple AT'de /ş/ sesine değişmiştir.

ME *özge* ~ ATS *öskö*

Mukaddimetü'l Edeb'te *özge* “başka” (MEŞ, s.168) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *öskö* “Başka, diğer; diğeri, başkası.” (ATS, s.169) olarak geçmektedir.

Eski Türkçe /z/ sesi Altaycada ötümlüleşerek /s/ sesine dönüşmektedir. Buradaki yapı farklılığı da bu sebeptir. Aynı zamanda söz içi /g/ sesi de AT'de /k/ sesine değişmiştir.

ME *sağ* ~ ATS *saa*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sağ* “sağmak” (MEŞ, s.171; MEPEY, s. 698) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *saa* “sağmak” (ATS, s.175) olarak geçer.

Sözcüklerdeki biçim farklılığının sebebi Eski Türkçedeki ağ, ağa, ağı, ıgu ses gruplarının AT'de /aa/ veya /uu/ fonemine dönüşmesinden kaynaklanmaktadır. ME'de bu durum mevcut değildir.

ME *şakal* ~ ATS *sagal*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *şakal* “sakal” (MEŞ, s.171; MEPEY, s. 700) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sagal* “1. Sakal. **Sagal bojom:** Sakal bırakmak. **Sagalı çok:** Sakalsız. 2. Favori. Teke sağıl: Bir tür ot.” (ATS, s.176) olarak geçmektedir.

Altay Türkçesinde iki ünlü arasında kalan /k/ sesi ötümlüleşerek /g/ sesine/ değişir. Bu sebeple Mukaddimetü'l-Edeb'teki *şakal* sözcüğü Altay Türkçesi Sözlüğünde *sagal* halini almıştır. Sözcüklerin anlamları aynıdır.

ME *sarığ* ~ ATS *sarı*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sarığ* “sarı” (MEŞ, s.172; MEPEY, s. 705) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sarı* “1. Sarı. 2. Sarışın. 3. Kızıl. **Torko sarı:** Sarıasma (kuşu). **Sarı ağaç:** Açık renki ağaç. **Sarı at:** Deve. **Sarı cayık:** Aydınlık tanrısı. **Sarı mangıs:** Sarı canavar. **Sarı may:** Tereyağı. **Sarı seygek:** Karınca.” (ATS, s.178) olarak geçmektedir.

Sözcük Harezmi Türkçesinde, Eski Türkçedeki söz sonu /g/ sesini korumuş, Altay Türkçesinde ise /g/ sesi düşürmüştür. Yazılış farklılığının sebebi budur. Bunun dışında sözcüklerin anlamları aynıdır.

ME *satıg* ~ ATS *sadış*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *satıg* “satış, ticaret” (MEŞ, s. 173; MEPY, s. 707) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sadış* “Satış, ticaret” (ATS, s.175) şeklinde geçmektedir. Sözcükler aynı anlama gelmekle beraber fiilden isim yapma eklerinin farklı olması sebebiyle yazılışları farklıdır. Aynı zamanda ME’de söz içi /t/ sesi AT’de /d/ sesine değişmiştir.

ME *satıgçı* ~ ATS *saduçı*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *satıgçı* “satıcı, tüccar” (MEŞ, s.173) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *saduçı* “Tüccar” (ATS, s.176) olarak geçmektedir.

Sözcüklerin anlamları aynıdır. Yazılış farkları Altay Türkçesinde söz içi /d/ sesinin durumu ve söz sonu /g/ sesinin düşüp ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmasından kaynaklanmaktadır.

ME *savuk* ~ ATS *sook*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *savuk* “soğuk” (MEŞ, s.173; MEPY, s. 708) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sook* “Soğuk, ayaz. **Süreen sook turdı**: Şiddetli soğuk vardı. **Sook kış**: Soğuk kış. **Sook kör-**: Soğumak, sevmemek. **Sook çıray**: Hoş olmayan görüntü, çirkin. **Sook tumçuk**: İnek, soğuk burun.” (ATS, s.184) şeklinde geçmektedir.

Eski Türkçedeki *soguk* sözcüğündeki /ogu/ ses grubu Altay Türkçesinde uzun o sesine değişirken Eski Türkçede bulunan sözcükteki /og/ grubu Mukaddimetü'l-Edeb'te *savuk* şeklinde /av/ ses grubuna değişmiştir.

ME *sevünç* ~ ATS *süünç*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sevünç* “sevinç” (ME, s. 174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süünç* “Sevinç” (ATS, s.189) olarak geçmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ sesi AT’de düşmüş, /e/ ünlüsü yuvarlaklaşıp uzayarak /üü/ ses grubuna değişmiştir. Sözcüklerdeki yazılış farkının diğer bir sebebi de iki sözlüğün yapım eki farklılığından dolayıdır.

ME *sézig* ~ ATS *sezik*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sézig* “zan, kanâat” (MEŞ, s.174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sezik* “1. Tahmin. 2. Şüphe” (ATS, s.181) olarak geçmektedir.

Altay Türkçesi, Eski Türkçe söz sonu /k/ sesini korur. Bu sebeple yazımları farklıdır fakat sözcüklerin anlamları aynıdır.

ME *sidük* ~ ATS *siydik*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sidük* “sidik” (MEŞ, s.176; MEPY, s. 724) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *siydik* “sidik” (ATS, s.183) olarak geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /ü/ sesi daralarak ATS’de /i/ sesine değişmiş, iki ünsüz arasına /y/ sesini almıştır.

ME söz ~ ATS sös

Mukaddimetü’l-Edeb’te *söz* “söz” (MEŞ, s. 177; MEPY, s. 735) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sös* “Söz, konuşma; kelime. **Alıntı sös:** Ödünç kelime, alıntı kelime. **Sös bajında kojulta:** Ön ek. **Sös bajındaki tabış:** Ön ses. **Sös bajındaki tabışın tüjeri:** Ön ses düşmesi. **Sös büderi:** Türetme. (ATS, s.186) şeklinde geçmektedir.

Eski Türkçe /z/ sesi AT’de ötümlüleşerek /s/ sesine değişir. Sözcüklerdeki yapı farklılığı bu sebeptedir.

ME suv ~ ATS suu

Mukaddimetü’l-Edeb’te *suv* “su” (MEŞ, s.178; MEPY, s. 739) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *suu* “Su, nehir.” (ATS, s.187) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonu /v/ sesi AT’de düşerek ardındaki ünlüyü uzatmıştır.

ME tağ ~ ATS tuu

Mukaddimetü’l-Edeb’te *tağ* “dağ” (MEŞ, s.181) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tuu* “Dağ. **Biyik tuu:** Yüksek dağ” (ATS, s.219) olarak geçmektedir.

ME’de *tağ* olarak geçen sözcük, ATS’de sondaki /g/ sesini düşürerek /u/ sesini uzatmıştır.

ME tamar ~ ATS tamır

Mukaddimetü’l-Edeb’te *tamar* “damar” (MEŞ, s.182; MEPY, s. 764) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tamır* “1. Damar. **Tamır tut-:** Nabız tutmak. 2. Kök. **Tamırın teren bojottı:** Kökleri boşalttı.” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /a/ sesi ATS’de /ı/ sesine değişmiştir. ATS’deki sözcük, ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı da genişlemiştir.

ME tamuğ ~ ATS tamı

Mukaddimetü’l-Edeb’te *tamuğ* “Sogd. Cehennem, ateş” (MEŞ, s.182; MEPY, s. 765) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tamı* “Cehennem” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

Sözcük ATS’de sondaki /g/ sesini düşürmüş, /u/ sesini daralarak /ı/ sesine değiştirmiştir.

ME tanager ~ ATS teñeri

Mukaddimetü'l-Edeb'te *Tanager* “Tanrı” (MEŞ, s.182; MEPY, s. 768) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *teñeri* “1. Gök, gökyüzü. **Teñeriniñ koyını:** Gökyüzü. **Teñeridiy kükürt:** Gök gürlemesi gibi. 2. Tanrı” (ATS, s.205) olarak geçmektedir.

ET *teñri* sözcüğü ME’de kalınlaşırken ATS’de *teñeri* şekline dönüşmüştür.

ME taşlıg ~ ATS taştu

Mukaddimetü'l-Edeb'te *taşlıg* “taşlı” (MEŞ, s.184; MEPY, s. 774) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *taştu* “Taşlı. **Taştu Altay la törtön cılga cortodı.** “Taşlı Altay’da kırk yıl kadar gezdi.”” (ATS, s.201) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerin yazılış biçimleri farklıdır. Bunun sebebi de iki sözlükteki isimden isim yapma eklerinin farklı oluşundandır. Bunun haricinde anlamlarında bir farklılık yoktur.

ME tatlıg ~ ATS tatu

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tatlıg* “tatlı” (MEŞ, s.184) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tatu* “tatlı” (ATS, s.202) olarak geçer.

Sözcüklerin anlamları aynıdır. Yazılış biçimlerinin farklı olma sebebi ise iki sözlükteki fiilden isim yapma ekinin farklılık göstermesindendir.

ME tayanç ~ ATS tayanış

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tayanç* “destek” (MEŞ, s.184; MEPY, s. 776) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tayanış* “(tayan- fiilinden isim-fiil) Dayanak.” (ATS, s.202) olarak geçer. Sözcüklerin karşıladıkları anlamlar aynıdır. Yapısal olarak farklılık göstermelerinin temel sebebi yapım eklerinin iki kaynaktan da farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.

ME tayıg ~ ATS taygak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tayıg* “kaygan, yumuşak” (MEŞ, s.184) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *taygak* “Kaygan” (ATS, s.202) olarak geçer.

ME temür ~ ATS temir

Mukaddimetü'l-Edeb'te *temür* “demir” (MEŞ, s.184; MEPY, s.784) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *temir* “Demir” (ATS, s. 205) şeklinde geçmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /ü/ sesi daralarak ATS’de fonetik olarak /i/ sesine değişmiştir.

ME teñiz ~ ATS teñis

Mukaddimetü'l-Edeb'te *teñiz* “deniz” (MEŞ, s. 185) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *teñis* “Deniz, okyanus” (ATS, s.205) şeklinde görülmektedir.

ME'deki söz sonu /z/ sesi ATS'de /s/ sesine değişmiştir. Anlam açısından bakıldığında ise ATS'deki sözcüğün ME'deki anlamını korumakla birlikte “okyanus” anlamını da karşıladığı yani anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME teri ~ ATS tere

Mukaddimetü'l-Edeb'te *teri* “deri” (MEŞ, s. 186; MEPY, s. 789) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tere* “1. Deri. 2. Şaman davulunu örten deri.” (ATS, s. 206) şeklinde görülmektedir.

ME'de söz sonundaki /i/ sesi ATS'de /e/ sesine değişmiştir. Anlam açısından bakıldığında ise ATS'deki sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME terin ~ ATS tereñ

Mukaddimetü'l-Edeb'te *terin* “derin” (MEŞ, s. 186) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tereñ* “1. Derinlik. 2. Derin, uzak.” (ATS, s. 206) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı ve daha geniş anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Yapısal olarak bakıldığında ise ME'de ikinci hecedeki /i/ sesi ATS'de /e/ sesine değişmiştir.

ME tilmeç ~ ATS tilmeş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tilmeç* “tercüman” (MEŞ, s. 187) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tilmeş* “Çevirmen, mütercim, tercüman” (ATS, s. 209) şeklinde görülmektedir.

AT'de bazı kelimelerdeki /ç/ sesi /ş/ sesine değişir. Bu sebeple ME'teki söz sonu /ç/ sesi ATS'nde /ş/ sesine değişmiştir. Anlam açısından iki sözlük de aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME tirig ~ ATS tirü

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tirig* “Diri, canlı” (MEŞ, s. 187) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tirü* “Canlı, dinç” (ATS, s. 209) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. ME'deki söz sonu /g/ sesi ATS'de düşerek ardındaki ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Yapı farklılığı bu sebeptedir.

ME tişi ~ ATS tiji

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tişi* “1. Kadın. 2. Dişi, kancık” (MEŞ, s. 188) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tiji* “Dişi” (ATS, s. 208) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte görüldüğü üzere sözcüklerin yapılarında farklılık vardır. Bu farklılığın sebebi AT'de iki ünlü arasında kalan /ş/ sesinin /j/ sesine dönüşmesinden kaynaklanmaktadır.

ME tiz ~ ATS tize

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tiz* “diz” (MEŞ, s. 188) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tize* “diz” (ATS, s. 210) şeklinde görülmektedir.

ME'den farklı olarak ATS'deki sözcük söz sonuna /e/ sesini almıştır.

ME toksan ~ ATS toguzon

Mukaddimetü'l-Edeb'te *toksan* “Doksan” (MEŞ, s. 188) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *toguzon* “Doksan” (ATS, s. 210) şeklinde görülmektedir.

ME tolu ~ ATS tolo

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tolu* “dolu” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tolu* “1. Bütün, tam; bütünüyle. 2. Çok. 3. Dolu.” (ATS, s. 211) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Bununla birlikte ME'de söz sonu /u/ sesi ATS'de /o/ sesine değişmiştir.

ME töşek ~ ATS töjök

Mukaddimetü'l-Edeb'te *töşek* “Döşek” (MEŞ, s. 190) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *töjök* “Yatak, döşek” (ATS, s. 214) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi AT'nde iki ünlü arasında kalan /ş/ sesinin /j/ sesine değişmesinden kaynaklanmaktadır.

ME tügün ~ ATS tüyün

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tügün* “Düğüm” (MEŞ, s. 191) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüyün* “Düğüm” (ATS, s. 222) şeklinde görülmektedir.

Bazı ET sözcüklerde söz içi /g/ sesi AT'de /y/ şeklini alır. Bu da o örneklerden bir tanesidir. ME'de /g/ sesi korunmuştur.

ME tüvkürük ~ ATS tükürük

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüvkürük* “Tükürük” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tükürük* “Tükürük” (ATS, s. 220) şeklinde görülmektedir.

ME tüz ~ ATS tüs

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüz* “Düz, doğru, eşit” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüs* “1. Düz, dümdüz. 2. Yapılı. 3. Düşey.” (ATS, s. 221) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. ME'de söz sonu /z/ sesi ötümlüleşerek AT'de /s/ sesine değişmiştir

ME *ülüş* ~ ATS *üleş*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ülüş* “hisse, pay” (MEŞ, s.197; MEPY, s. 860) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üleş* “(üle- fiilinden isim- fiil) Parça, pay, hisse. **Bayananın üleji:** es. Dua sırasında ev sahibi tarafından dağıtılan et parçaları. (ATS, s.229) biçimlerinde geçmektedir.

ME'de son hecedeki /ü/ sesi ATS'de daralarak fonetik olarak /e/ sesine değişmiştir.

ME *üze* ~ ATS *üzeri*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *üze* “üzerine, -a/ -e, üstüne” (MEŞ, s.198; MEPY, s. 865) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üzeri* “Yukarı. **Ogo üzeri:** Onun yukarısı. **Üzeri al-:** Yukarı, üzerine almak. **Plan üzeri:** Plan üstü” (ATS, s.232) şeklinde geçmektedir.

ME *üzengü* ~ ATS *üzeni*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *üzengü* “1.) üzengi 2.) Merdiven, merdiven basamağı” (MEŞ, s.198; MEPY, s. 867) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üzeñi* “üzengi” (ATS, s.232) şeklinde geçmektedir.

ME'deki sözcük, AT'de söz sonu /ü/ sesini /i/ sesine değiştirmiştir. ATS'de görülen sözcüğün anlamı, ME'deki sözcük anlamını karşılamakla beraber anlamında daralma da meydana geldiği görülmektedir.

ME *yurt* ~ ATS *curt*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *yurt* “yurt, ev, yer” (MEŞ, s.212) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *curt* “Ülke, yurt, memleket, yerleşilen yer.” (ATS, s.70) şeklinde geçmektedir.

ME'de söz başı /y/ sesi AT'de /c/ sesine değişmiştir. Bunun sebebi Eski Türkçe kelime başı /y/ ünsüzü ile başlayan sözcüklerin Altaycada /c/ ünsüzüne değişmesidir.

3.2.2. Fiiller

ME *andık-* ~ ATS *antık-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *andık-* “ant içmek, yemin etmek” (MEŞ, s. 86) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *antık-* “yemin etmek, ant içmek” (ATS, s. 27) olarak geçer.

İki sözlükte de aynı anlamda mevcut olan sözcüklerin yapı farklılığının sebebi sözcüğün Altay Türkçesinde /t'/li kullanımından kaynaklanmaktadır.

ME arıġla- ~ ATS arula-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *arıġla-* “temiz tutmak, tenzih etmek, takdis etmek” (MEŞ, s.92; MEPY, s. 225) olarak geçen kelime Altay Türkçesinde *arula-* “1. Temizlemek 2. Hadım etmek.” (ATS, s.30) şeklinde geçer.

ME'de *arıġla-* olarak geçen sözcükteki /g/ sesi AT'de düşerek kendinden önceki dar ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Böylece AT'de *arula* olarak görülmüştür.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME aydış- ~ ATS aytış-

Mukaddimetü'l Edeb'te *aydış-* “söyleşmek” (MEŞ, s. 95; MEPY, s. 248) anlamına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *aytış-* “(ayt-’ın işteş şekli) Birlikte konuşmak, karşılıklı konuşmak.” (ATS, s. 33) şeklinde geçmektedir.

Altay Türkçesinde sözcük kökü *ayt-* olduğundan işteşlik eki aldığı zaman *aytış-* şeklinde; Mukaddimetü'l- Edeb'te sözcük kökü *ay-* olduğundan işteşlik eki aldığı zaman *aydış-* şeklinde geçmektedir.

ME ayır- ~ ATS ayrı-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ayır-* “ayırarak” (MEŞ, s. 95) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ayrı-* “1. Ayırarak 2. Ayırt etmek 3. Güç durumdan kurtarmak 4. Ayırarak, sökmek” (ATS, s. 33) şeklinde geçmektedir.

Altay Türkçesinde sözcük göçüşmeye (metatez) uğramıştır. Sözcük anlam olarak ATS'de anlam genişlemesine uğramıştır.

ME bıç- ~ ATS bıçı-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bıç-* “Ekini kesmek, biçmek.” (MEPY, s. 283) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bıçı-* “Biçmek, kesmek, doğramak” (ATS, s. 42) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamından daha geniş bir anlama karşılık gelmektedir. Bununla birlikte son heceye /ı/ sesi almıştır.

ME bildir- ~ ATS bildir-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bildir-* “bildirmek” (MEŞ, s.102) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bildir-* “(bil-’ in ettirgen şekli) 1. Bildirmek; haber vermek. 2. Öğretmek. 3. Buluş yapmak. 4. İşaret etmek, fark ettirmek.” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bildir-* şeklinde geçen sözcüğün Altay Türkçesinde *bildir-* şeklinde geçmesinin sebebi; sözlüklerin gramer yapısındaki bazı eklerin (söz konusu sözcük açısından ettirgenlik

eki) farklılık teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte ATS'deki sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME biti- ~ ATS biçi-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *biti-* “yazmak” (MEŞ, s.104; MEYP, s. 298) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *biçi-* “Moğ. Yazmak.” (ATS, s.43) şeklinde geçmektedir.

ME'de söz ortasındaki /t/ sesi ATS'de /ç/ sesine değişmiştir.

ME bitit- ~ ATS biçit-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bitit-* “yazdırmak” (MEŞ, s.104) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *biçit-* “Moğ. (biçi-’nin ettirgen şekli) Yazdırmak.” (ATS, s.43) olarak geçmektedir.

ME'de söz ortasındaki /t/ sesi ATS'de /ç/ sesine değişmiştir.

ME bulıtlan- ~ ATS bulutta-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bulıtlan-* “Bulutlanmak” (MEŞ, s. 108) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *bulutta-* “Bulutlanmak.” (ATS, s.48) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi; isimden fiil yapım ekinin iki sözlükte de farklı eklerle yapılmasından kaynaklanmaktadır.

ME çıkırtat- ~ ATS çıkırat-

Mukaddimetü'l Edeb'te *çıkırtat-* “gıcırdatmak” (MEŞ, s. 111) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çıkırat-* “(çıkıra-’nın ettirgen şekli) Gıcırta çıkarttırmak” (ATS, s.78) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı değişiminin sebebi, sözcüğün Mukaddimetü'l-Edeb'teki haline getirilen ettirgenlik eki ile Altay Türkçesindeki ettirgenlik ekinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Yani sözcüklerdeki yapı farklılığı, ek farklılığından dolayıdır.

ME dāra- ~ ATS tara-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dāra-* “taramak” (MEŞ, s.113) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tara-* “1. Taramak. 2. (çeşitli yönlerle) Dağılmak. 3. Yayılmak, çoğalmak.” (ATS, s.200) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığı Altay Türkçesinde, Eski Türkçe söz başı t sesini korumasından kaynaklanmaktadır. Anlam olarak bakıldığında ise AT'deki sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME daya- ~ ATS taya-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *daya-* “dayamak” (MEŞ, s.113) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesinde *taya-* “desteklemek, dayanak koymak” (ATS, s.202) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi AT'nin Eski Türkçe söz başı /t/ sesini korumasından kaynaklanmaktadır.

ME deñe- ~ ATS teñde-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *deñe-* “denkleştirmek” (MEŞ, s.113) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *teñde-* “Eşitlemek, hizaya getirmek, denkleştirmek” (ATS, s.205) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. Bunun yanında sözcüklerde yapısal farklılık görülmektedir. ME'deki söz başı /d/ sesi AT'de /t/ sesine değişmiştir. Son hecedeki /d/ sesi ise iki sözlükteki yapım eki farklılığından kaynaklı olarak değişiklik göstermektedir.

ME diz- ~ ATS tiz-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *diz-* “dizmek” (MEŞ, s.115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tiz-* “dizmek” (ATS, s.210) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte yapı farklılığının sebebi AT'de söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır.

ME dizil- ~ ATS tizil-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dizil-* “dizilmek” (MEŞ, s.115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tizil-* “(tis-‘in edilgen şekli) Dizilmek.” (ATS, s.210) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte yapı farklılığının sebebi AT'de söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır.

ME doldur- ~ ATS toltır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *doldur-* “doldurmak” (MEŞ, s.115) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *toltır-* “(tol-‘un ettirgen şekli) Doldurmak.” (ATS, s. 211) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlamı karşılamaktadır. Bununla birlikte yapı farklılığının sebebi AT'de söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır.

ME dölet- ~ ATS tölöt-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dölet-* “ödetmek” (MEŞ, s.116) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tölöt-* “Ödetmek.” (ATS, s.215) şeklinde görülmektedir.

ME'deki söz başı /d/ sesi AT'de /t/ sesine; /e/ sesi /ö/ sesine değişmiştir. Bunun yanı sıra sözcüklerin karşıladıkları anlamda bir farklılık görülmemektedir.

ME dur- ~ ATS tur-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dur-* “oturmak, ikamet etmek” (MEŞ, s.116) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tur-* “1. Durmak, kalkmak. 2. Bulunmak. 3. Fiyatı olmak. 4. Olmak, oluşmak. 5. Hizmetinde olmak. 6. (Fiilin hareketinin devamlılığını gösteren yardımcı fiil)” (ATS, s.217) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME durguz- ~ ATS turgus-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *durguz-* “kaldırmak” (MEŞ, s.116) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *turgus-* “1. Dikmek. 2. Kaldırmak. 3. Hazırlamak” (ATS, s.218) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki anlamını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Fonetik olarak bakıldığında ise AT'de söz başı /t/ sesinin korunduğu ve son hecedeki /z/ sesinin /s/ sesine değiştiği görülmektedir.

ME düken- ~ ATS tügen-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *düken-* “tükenmek” (MEŞ, s.117) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tügen-* “Tükenmek, bitmek.” (ATS, s.219) şeklinde geçmektedir.

Fonetik olarak bakıldığında AT'de söz başı /t/ sesi korunmuş ve söz içi /k/ sesi /g/ sesine değişmiştir. Anlam olarak bakıldığında sözcüklerde herhangi bir farklılık yoktur, sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir.

ME dür- ~ ATS tür-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dür-* “dürmek, katlamak” (MEŞ, s.117) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tür-* “Dürmek, katlamak, bükmek, kıvrırmak, sıvamak” (ATS, s.221) şeklinde görülmektedir.

Fonetik olarak bakıldığında AT'de söz başı /t/ sesinin korunduğu görülmektedir. Anlam açısından ise AT'deki sözcük ME'deki anlamlarını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamakta, yani sözcüğün anlam alanı genişlemektedir.

ME dürül- ~ ATS türül-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dürül-* “dürülmek” (MEŞ, s.117) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *türül-* “Katlanmak, dürülmek, (yen etek için) sıvamak.” (ATS, s.221) şeklinde görülmektedir.

Fonetik olarak bakıldığında AT'de söz başı /t/ sesinin korunduğu görülmektedir. Anlam açısından ise AT'deki sözcük ME'deki anlamlarını korumakla birlikte daha farklı anlamları da karşılamakta, yani sözcüğün anlam alanı genişlemektedir.

ME emçile- ~ ATS emde-

Mukaddimetü'l Edeb'te *emçile-* “tedâvî etmek” (MEŞ, s.119) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *emde-* “Tedavi etmek, iyileştirmek.” (ATS, s.89) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki *em-* kökü ortak olup ME'de sözcük köküne önce *çi+* fiilden isim yapım eki ardından *le-* isimden fiil yapım eki getirilmiştir. AT'de ise *em+* köküne doğrudan *de-* isimden fiil yapım eki getirilerek sözcük oluşturulmuştur.

ME ériktür- ~ ATS erik-

Mukaddimetü'l Edeb'te *ériktür-* “kederlendirmek” (MEŞ, s.120) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *erik-* “Kederlenmek, üzölmek, canı sıkılmak.” (ATS, s.91) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te sözcüğün kök hali görölmemektedir. Fakat *erik-* sözcüğüne eklenen ekin ettirgenlik eki olan /-tür/ eki olduğı bilindiğinden, sözcüğün Altay Türkçesindeki haliyle herhangi bir farklılığı olmadığı da söylenebilir.

ME ésne- ~ ATS este-

Mukaddimetü'l Edeb'te *ésne-* “a) esnemek b) tan atmak” (MEŞ, s.121) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *este-* “Esnemek. **estegende, oozın açat, eskirgende, tejik beret. (atasözü)** “Esmediğinde ağız açılır, eskidiğinde delik açılır.”” (ATS, s.93) şeklinde görölmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi aykırılışmadır. ME'deki -n sesi ATS'de -t sesine değışmiştir.

ME éttür- ~ ATS ettir-

Mukaddimetü'l Edeb'te *éttür-* “ettirmek” (MEŞ, s.121) şeklinde görölen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ettir-* “(et-'in ettirgen şekli) Yaptırmak, yaptırtmak. **tura ettir-:** Ev yaptırmak.” (ATS, s.93) şeklinde görölmektedir.

Sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. Bununla beraber sözcüklerdeki yapı farklılığı Altay Türkçesinde ettirgenlik ekinin düz ünlölü olmasından kaynaklanmaktadır.

ME evrül- ~ ATS ebiril-

Mukaddimetü'l Edeb'te *evrül-* “çevrilmek, dönmek” (MEŞ, s.122) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ebiril-* “(ebir-in edilgen şekli) Dönmek.” (ATS, s.87) olarak geçmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ ünsüzü ATS’de Eski Türkçedeki halindedir. Bununla birlikte ME’den farklı olarak söz içi /ü/ ünlüsü ATS’de daralarak /i/ ünlüsüne değişmiştir.

ME evür- ~ ATS ebir-

Mukaddimetü'l Edeb'te *evür-* “çevirmek, döndürmek” (MEŞ, s.122) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ebir-* “Çevresinden dolaşmak, çevrelemek.” (ATS, s.87) şeklinde görülmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ ünsüzü ATS’de Eski Türkçedeki halindedir. Bununla birlikte ME’den farklı olarak söz içi /ü/ ünlüsü ATS’de daralarak /i/ ünlüsüne değişmiştir.

ME içür- ~ ATS içir-

Mukaddimetü'l Edeb'te *içür-* “içirmek” (MEŞ, s.128) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *içir-* “(iç-'in ettirgen şekli) 1. İçirmek. 2. Yedirmek, beslemek.” (ATS, s.103) olarak geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla beraber “yedirmek, beslemek” anlamlarına da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Yapı olarak bakıldığında ME’de ettirgen eki -ür ile ATS’de -ir ile sağlanmıştır.

ME iriñlen- ~ ATS iriñde-

Mukaddimetü'l Edeb'te *iriñlen-* “irinlenmek” (MEŞ, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iriñde-* “irinlemek; çürümek, bozulmak.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığı sözcük köklerine eklenen yapım eklerinin iki kaynaktan da farklı şekillerde olmasından kaynaklanmaktadır. Anlam açısından sözcüklerde herhangi bir farklılık yoktur.

ME isin- ~ ATS izi-

Mukaddimetü'l Edeb'te *isin-* “ısınmak” (MEŞ, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *izi-* “Isınmak. **Edi-kam izidi, caraş közu carındadı. (folk.)** “Gövdesi ısındı, güzel gözleri parladı.” (ATS, s.105) olarak geçmektedir.

Altayca iki ünlü arasında kalan bütün /s/ sesleri ötümlüleşerek /z/ sesine dönüşür. Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi budur. Bununla birlikte ME’deki söz sonu /n/ sesi de AT’de düşmüştür.

ME isit- ~ ATS izit-

Mukaddimetü'l Edeb'te *isit-* “ısıtmak” (MEŞ, s.130) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *izit-* “(izi-'nin ettirgen şekli) Isıtmak.” (ATS, s.105) olarak geçmektedir.

Altayca iki ünlü arasında kalan bütün /s/ sesleri ötümlüleşerek /z/ ünsüzüne dönüşür. Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi budur.

ME işlet- ~ ATS işlet-

Mukaddimetü'l Edeb'te *işlet-* “çalıştırmak” (MEŞ, s.132) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iştet-* “(iştet-'in ettirgen şekli) 1. Çalıştırmak. 2. İşletmek.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi iki kaynaktaki sözcüklerin farklı yapım eklerine sahip olmasından dolayıdır.

ME itiş- ~ ATS iydiş-

Mukaddimetü'l Edeb'te *itiş-* “itişmek” (MEŞ, s.132) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *iydiş-* “(iyt-'in işteş şekli) Birbirini itmek.” (ATS, s.105) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi sözcük köklerinin farklı olmasından kaynaklanır. ME’de “itmek” eyleminin karşılığı it- iken ATS’de iyd- sözcüğüdür.

ME kaçur- ~ ATS kaçır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kaçur-* “kaçır” (MEŞ, s.132) biçiminde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kaçır-* “(kaç-'ın ettirgen şekli) 1. Kaçırarak. 2. Kovalamak.” (ATS, s.110) şeklinde geçmektedir. ME’deki sözcüğün ikinci hecesinde bulunan /u/ ünlüsü ATS’de fonetik olarak düzleşmeye uğrayarak /ı/’lı biçimde görülmektedir. Anlam açısından bakıldığında ise ATS’deki sözcüğün anlam alanının genişlediği görülmektedir.

ME kamçılaş- ~ ATS kamçıla-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kamçılaş-* “kamçı ile vurmak” (MEŞ, s.133) biçiminde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kamçıla-* “Kamçılama. Kamçıyla vurmak.” (ATS, s.113) şeklinde geçmektedir.

ME kêçür- ~ ATS keçir-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kêçür-* “1. Aşırmak, geçirmek. 2. (vakit) geçirmek. 3. Affetmek.” (MEŞ, s.137) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keçir-* “(keç-'in ettirgen şekli) Geçirmek. **Suu ajıra keçir-**: Nehri geçmek.” (ME, s.121) şeklinde görülmektedir.

ME’de *kêçür-* şeklinde geçen sözcükteki /ü/ sesi Altay Türkçesinde fonetik olarak daralmaya uğrayarak /i/ sesine değişmiştir. Bununla birlikte ATS’de sözcüğün karşıladığı anlamda daralma meydana gelmiştir.

ME ked- ~ ATS kiy-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ked-* “giymek” (MEŞ, s.137; MEPY, s. 501) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiy-* “(elbise, ayakkabı, şapka için) giymek.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME'de kelime ortasındaki /e/ sesi AT'de /i/ sesine; kelime sonundaki /d/ sesi /y/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda ATS'deki sözcüğün anlamı, ME'deki anlamından daha dar bir alanı kapsamaktadır.

ME keldür- ~ ATS keldir-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *keldür-* “getirmek” (MEŞ, s.138) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keldir-* “(kel'in ettirgen şekli) Getirmek, getirtmek.” (ATS, s.122) şeklinde geçmektedir.

ME'de sözcüğün ikinci hecesinde bulunan /ü/ sesi AT'de fonetik olarak /i/ sesine değişmiştir.

ME key- ~ ATS kiy-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *key-* “giymek” (MEŞ, s.140) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiy-* “(elbise, ayakkabı, şapka için) giymek.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME'de sözcük ortasında bulunan /e/ sesi AT'de fonetik olarak /i/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda ATS'deki sözcüğün anlamı, ME'deki anlamından daha dar bir alanı kapsamaktadır.

ME kışla- ~ ATS kışta-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kışla-* “kışlamak” (MEŞ, s.144) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kışta-* “Kışlamak, kışı geçirmek.” (ATS, s.128) olarak geçmektedir.

Sözcüklerin yapı farklılığının temel sebebi isimden fiil yapım eklerinin iki sözlükte de farklı eklerle yapılmasından kaynaklanmaktadır.

ME kollar- ~ ATS koldo-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kollar-* “yardımlaşmak” (MEŞ, s.146) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koldo-* “1. Tezahürat yapmak. 2. Kolunu kullanmak, yardım etmek.” (ATS, s.133) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi sözcük köküne eklenen yapım eklerinin iki sözlükte de farklı eklerle yapılmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte ATS'deki sözcüğün anlam alanının da genişlediği görülmektedir.

ME kork- ~ ATS korkı-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kork-* “korkmak, çekinmek” (MEŞ, s.147; MEPY, s. 555) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *korkı-* “Korkmak. **sen korkur neme bar ba?:** Neden korkuyorsun?” (ATS, s.135) olarak geçmektedir.

ME köger- ~ ATS kögör-

Mukaddimetü'l Edeb'te *köger-* “a) filizlenmek, çıkmak. b) mavileşmek. c) küflenmek.” (MEŞ, s.148) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kögör-* “1. Göğermek, mavileşmek, yeşermek. **kögörüp tañ attı:** Gök mavileşti ve ağardı. 2. Sürgün vermek. **aş kögörüp çıktı:** Buğdaylar yeşerdi. 3. Direnmek, inat etmek.” (ATS, s.138) olarak geçmektedir.

ME’de son hecedeki /e/ sesi yuvarlaklaşarak ATS’de /ö/ sesine değişmiştir.

ME körküz- ~ ATS körgüs-

Mukaddimetü'l Edeb'te *körküz-* “göstermek” (MEŞ, s.150) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *körgüs-* “(kör-ün ettirgen şekli) Göstermek, tarif etmek. **körgüzerge turgan uçun aldı:** Göstermek için aldı.” (ATS, s.140) olarak geçmektedir.

ME’de söz sonu /z/ sesi ötümlüleşerek ATS’de /s/ sesine değişmiştir.

ME kullan- ~ ATS kuldan-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kullan-* “kul, köle yapmak” (MEŞ, s.151) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kuldan-* “Köle yapmak (ATS, s.143) olarak geçmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi *kul* sözcüklerine eklenen yapım eklerinin iki sözlükte de farklılık göstermesinden kaynaklanmaktadır.

ME kırtla- ~ ATS kurta-

Mukaddimetü'l Edeb'te *kırtla-* “kurtlanmak” (MEŞ, s.152) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kurta-* “Kurtlanmak.” (ATS, s.144) olarak geçmektedir.

ATS’de kurtta- şeklinde olan sözcük kurta- şeklini almıştır. Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi budur.

ME küçlen- ~ ATS küçtel-

Mukaddimetü'l Edeb'te *küçlen-* “güçlenmek” (MEŞ, s.153) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *küçtel-* “(küçte-'nin edilgen şekli) 1. Güçlenmek, artmak.” (ATS, s.146) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de sözcük kökleri ortaktır. Sözcüklerdeki farklılık eklenen eklerden kaynaklıdır. Bunun yanı sıra ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte “Güçlendirmek” anlamını da taşıdığı için sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME mün- ~ ATS min-

Mukaddimetü'l Edeb'te *mün-* “binmek” (MEŞ, s.158) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *min-* “(bir hayvanın vs. üstüne) Binmek. **atka min-:** Ata binmek.” (ATS, s.156) olarak geçmektedir.

ME’de söz ortası /ü/ sesi daralarak AT’de /i/ sesine değişmiştir.

ME mündür- ~ ATS mindir-

Mukaddimetü'l Edeb'te *mündür-* “bindirmek” (MEŞ, s.158) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *mindir-* (min-'in ettirgen şekli) Bindirmek. **kajı atka mindireribis?:** Biz onu hangi ata bindirelim?” (ATS, s.156) olarak geçmektedir.

ME’de söz ortası /ü/ sesi daralarak AT’de /i/ sesine değişmiştir.

ME müneş- ~ ATS miniş-

Mukaddimetü'l Edeb'te *müneş-* “biniştirmek” (MEŞ, s.158; MEPY, s. 620) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *miniş-* “(min-'in işteş şekli) Birlikte binip gezmek.” (ATS, s.156) olarak geçmektedir.

ME’de söz içi /ü/ sesi daralarak AT’de /i/ sesine; son hecedeki /e/ sesi /i/ sesine değişmiştir.

ME olcala- ~ ATS olcolo-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *olcala-* “Ganimet almak, yağma etmek” (MEŞ, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *olcolo-* “1. Esir almak. 2. İşgal etmek.” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

Esirlerin de bir ganimet olduğu düşünüldüğünde iki sözlükteki sözcük de aynı anlama gelmektedir. Bu durumda Altay Türkçesinde sözcüğün anlamının daraldığı söylenebilir. ME’de söz sonunda ve son ekte bulunan /a/ sesi ATS’de /o/ sesine değişmiştir.

ME oltur-, oldur-, otur- ~ ATS otir-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oltur-* “oturmak” (MEŞ, s.162; MEPY, s. 652), *otur-* “oturmak” (MEŞ, s.164) ve *oldur-* “oturmak” (ME, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *otir-* “oturmak” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME’deki *oltur* ve *oldur* sözcükleri ile ATS’deki *otir* sözcüğü karşılaştırıldığında ME’de ilk hecede bir /l/ sesi görülmektedir. Aynı zamanda /u/ sesi ATS’de daralarak /ı/ sesine değişmiştir.

ME oñul- ~ ATS oñoylo-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oñul-* “İyileşmek, şifa bulmak” (MEŞ, s.162) olarak geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *oñoylo-* “1. İyileşmek, hafiflemek. 2. Ucuzlamak” (ATS, s.163) şeklinde geçmektedir.

İki sözcüğün kökü de “iyi, şifa” anlamlarına gelen *oñ* sözcüğüdür. Sözcüklerdeki fonetik farklılığın temel sebebi iki sözlükteki yapım eklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır.

ME orna- ~ ATS orınçık-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *orna-* “yerleşmek, oturmak” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *orınçık-* “1. Yerleşmek. 2. Sertleşmek. 3. Daha önceki duruma gelmek. **Sagıjı orınıkpas kiji:** Sürekli durmayan kişi” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME ornat- ~ ATS orınıktır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ornat-* “yerleştirmek” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *orınıktır-* “(orınık’ın ettirgen şekli) 1. Yerleştirmek. 2. Sağlamlaştırmak. 3. Düzene sokmak” (ATS, s. 164) şeklinde geçmektedir.

ME olcala- ~ ATS olcolo-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *olcala-* “Ganimet almak, yağma etmek” (MEŞ, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *olcolo-* “1. Esir almak. 2. İşgal etmek.” (ATS, s.162) şeklinde geçmektedir.

Esirlerin de bir ganimet olduğu düşünüldüğünde iki sözlükteki sözcük de aynı anlama gelmektedir. Bu durumda Altay Türkçesinde sözcüğün anlamının daraldığı söylenebilir. ME’de söz sonunda ve son ekte bulunan /a/ sesi ATS’de /o/ sesine değişmiştir.

ME oltur-, oldur-, otur- ~ATS otır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oltur-* “oturmak” (MEŞ, s.162; MEPY, s. 652), *otur-* “oturmak” (MEŞ, s.164) ve *oldur-* “oturmak” (ME, s.162) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *otır-* “oturmak” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME’deki *oltur* ve *oldur* sözcükleri ile ATS’deki *otır* sözcüğü karşılaştırıldığında ME’de ilk hecede bir /l/ sesi görülmektedir. Aynı zamanda /u/ sesi ATS’de daralarak /ı/ sesine değişmiştir.

ME oñul- ~ ATS oñoylo-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oñul-* “İyileşmek, şifa bulmak” (MEŞ, s.162) olarak geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *oñoylo-* “1. İyileşmek, hafiflemek. 2. Ucuzlamak” (ATS, s.163) şeklinde geçmektedir.

İki sözcüğün kökü de “iyi, şifa” anlamlarına gelen *oñ* sözcüğüdür. Sözcüklerdeki fonetik farklılığın temel sebebi iki sözlükteki yapım eklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır.

ME orna- ~ ATS orınçık-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *orna-* “yerleşmek, oturmak” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *orınçık-* “1. Yerleşmek. 2. Sertleşmek. 3. Daha önceki duruma gelmek. **Sagıjı orınıkpas kiji:** Sürekli durmayan kişi” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME ornat- ~ ATS orınıktır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ornat-* “yerleştirmek” (MEŞ, s.163) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *orınıktır-* “(orınık’ın ettirgen şekli) 1. Yerleştirmek. 2. Sağlamlaştırmak. 3. Düzene sokmak” (ATS, s. 164) şeklinde geçmektedir.

ME otla- ~ ATS oto-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *otla-* “otlamak” (MEŞ, s.164; MEPY, s. 658) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *oto-* “Otlakta otlamak.” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

ME'deki sözcük köküne +IA isimden fiil yapım eki getirilerek fiil yapılırken AT'de bu görevi /+TA/ eki üstlenmiştir. Zamanla *otto-* şeklinde olan sözcük *oto-* şeklini almıştır. Aynı anlama karşılık gelen bu sözcüklerdeki biçimsel farklılığın sebebi budur.

ME otlat- ~ ATS otot-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *otlat-* “otlatmak” (MEŞ, s. 164) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *otot-* “(oto-‘nun ettirgen şekli) Otlatmak, otlattırmak.” (ATS, s.164) şeklinde geçmektedir.

İki sözlükte de *ot* ismine eklenen ekler ile sözcük fiil haline getirilmiştir. Bu eklerin iki sözlükte de farklı biçimlenmesi sebebiyle sözcüklerin yapıları farklılık göstermektedir.

ME oyna- ~ ATS oyno-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oyna-* “oynamak” (MEŞ, s.164; MEPY, s. 661) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde aynı anlamda *oyno-* “1. Oynamak, eğlenmek. **Oynop ayt-**: Şaka yapmak. 2. Biriyile samimi ilişki içinde bulunmak.” (ATS, s.165) şeklinde geçmektedir.

ME'deki söz sonu /a/ sesi yuvarlaklaşarak ATS'de /o/ sesine değişmiştir. Bunun yanı sıra ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME oynaş- ~ ATS oynoş-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oynaş-* “Oynashmak” (MEŞ, s. 164) şeklinde geçen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *oynoş-* “(oyno-‘nun işteş şekli) 1. Birlikte oynamak. 2. Biriyile samimi ilişkide bulunmak.” (ATS, s.165) şeklinde geçmektedir.

ME'deki söz sonu /a/ sesi yuvarlaklaşarak ATS'de /o/ sesine değişmiştir.

ME öğren- ~ ATS üren-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *öğren-* “öğrenmek” (MEŞ, s.165; MEPY, s. 664) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *üren-* “Eğitim görmek, alışmak” (ATS, s.230) şeklinde geçmektedir.

ME'de ilk hecedeki /ög/ ses grubundaki /g/ sesi düşerek ATS'de ardındaki ünlüyü daraltarak /ü/ sesine dönüştürmüştür.

ME öğret- ~ ATS üret-

Mukaddimetü'l-Edeb'te öğret- “öğretmek” (MEŞ, s.165; MEPY, s. 664) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde üret- “1. Öğretmek, akıl vermek. 2. Emretmek” (ATS, s.230) şeklinde geçmektedir.

ME'de ilk hecedeki /ög/ ses grubundaki /g/ sesi düşerek ATS'de ardındaki ünlüyü daraltarak /ü/ sesine dönüştürmüştür.

ME öldür- ~ ATS öltür-

Mukaddimetü'l Edeb'te öldür- “öldürmek” (MEŞ, s.166; MEPY, s. 666) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde öltür-: “Öldürmek.” (ATS, s.167) olarak geçmektedir.

ME'de ikinci hecedeki /d/ sesi ötümsüzleşerek ATS'de /t/ sesine değişmiştir.

ME öldürül- ~ ATS öltürül-

Mukaddimetü'l Edeb'te öldürül- “öldürülmek” (MEŞ, s.166) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde öltürül- “(öltür-'ün edilgen şekli) Öldürülmüş olmak.” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME'de ikinci hecedeki /d/ sesi ötümsüzleşerek ATS'de /t/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda son hecedeki /ü/ sesi de daralarak ATS'de /i/ sesine değişmiştir.

ME öltürül- ~ ATS öltürül-

Mukaddimetü'l Edeb'te öltürül- “öldürülmek” (MEŞ, s.166) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde öltürül- “(öltür-'ün edilgen şekli) Öldürülmüş olmak.” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME'de son hecedeki /ü/ sesi daralarak ATS'de /i/ sesine değişmiştir.

ME örte- ~ ATS örtö-

Mukaddimetü'l Edeb'te örte- “yakmak, yandırmak” (MEŞ, s.167) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde örtö- “yakmak” (ATS, s.169) olarak geçmektedir.

Sözcük köklerine eklenen kalıplaşmış zarf fiil eklerinin farklı sesler olmasından dolayı sözcüklerde bir biçim farklılığı görülmektedir. Anlam açısından sözcükler aynı anlamlara karşılık gelmektedir.

ME sakla- ~ ATS sakta-

Mukaddimetü'l-Edeb'te sakla- “saklamak, gizlemek, muhafaza etmek” (MEŞ, s.171) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde sakta- “1. Beklemek. 2. Korumak, saklamak. **Özöktördin ölönin örttön saktazın da:** Ovanın otunu yangından korudu.” (ATS, s.176)

Altay Türkçesinin biçim özellikleri dolayısıyla ME'deki yapım eki ATS'de l'li şeklindedir. ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME san- ~ ATS sana-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *san-* “düşünmek” (MEŞ, s.172; MEPY, s. 703) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sana-* “1. Düşünmek; istemek, niyetlenmek. Kara sana-: Kötü düşünmek. 2. Endişe etmek. 3. Özlemek. **Cerine sana-:** Vatanını özlemek” (ATS, s.177) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME şap- ~ ATS sapta-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *şap-* “takmak, şap geçirmek” (MEŞ, s.172; MEPY, s. 704) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sapta-* “1. Sap takmak. 2. Balık kancasına kurt takmak. 3. İpliği iğneden geçirmek.” (ATS, s.177) olarak geçer.

ME'de sözcük kök halinde fiili karşılarken ATS'de *sap-* sözcük köküne /-ta/ yapım eki gelerek fiili karşılamaktadır. ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME sarğat- ~ ATS sargart-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sarğat-* “sarartmak” (MEŞ, s.172) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sargart-* “(sargar-‘ın ettirgen şekli) 1. Sararmasına sebep olmak, sarartmak. 2. Solmaya sebep olmak, soldurmak” (ATS, s.178) olarak geçmektedir.

Sözcüklerin yazımında ettirgenlik eklerinin farklı olması sebebiyle bir farklılık vardır. Bunun haricinde anlamları aynıdır.

ME sev- ~ ATS süü-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sev-* “Sevmek” (MEŞ, s.174; MEPY, s. 715) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süü-* “Sevmek, okşamak.” (ATS, s.189) şeklinde geçmektedir.

Sözcüğün Eski Türkçedeki hali *seb-* ‘ dir. Altay Türkçesinde bu sözcük *süü-* olurken Mukaddimetü'l-Edeb'te b>v değişimi ile *sev-* şeklini almıştır.

ME sevün- ~ ATS süün-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sevün-* “sevinmek” (MEŞ, s. 174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süün-* “Sevinmek” (ATS, s.189) olarak geçmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ sesi AT’de düşmüş, /e/ ünlüsü yuvarlaklaşıp uzayarak /üü/ ses grubuna değişmiştir. Sözcüklerdeki yazılış farkının diğer bir sebebi de iki sözlüğün yapım eki farklılığından dolayıdır.

ME sevündür- ~ ATS süündür-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sevündür-* “sevindirmek” (MEŞ, s.174; MEPY, s. 717) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süündür-* “Sevindirmek” (ATS, s.189) olarak geçmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ sesi AT’de düşmüş, /e/ ünlüsü yuvarlaklaşıp uzayarak /üü/ ses grubuna değişmiştir. Sözcüklerdeki yazılış farkının diğer bir sebebi de iki sözlüğün yapım eki farklılığından dolayıdır.

ME sevüş- ~ ATS süüş-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sevüş-* “sevişmek” (MEŞ, s.174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süüş-* “(süü’nün işteş şekli) Birbirini sevmek” (ATS, s.189) olarak geçmektedir.

ME’de ilk hecedeki /v/ sesi AT’de düşmüş, /e/ ünlüsü yuvarlaklaşıp uzayarak /üü/ ses grubuna değişmiştir.

ME sêz- ~ ATS ses-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sêz-* “sezmek” (MEŞ, s.174) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ses-* “Hissetmek, sezmek” (ATS, s.180) olarak geçmektedir.

Eski Türkçe /z/ sesi Altay Türkçesinde ötümlüleşerek /s/ sesine dönüştüğü için yazımları farklıdır fakat sözcükler aynı anlama gelmektedir.

ME sor- ~ ATS soor-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sor-* “1. Sormak. 2. Emmek, somurmak.” (MEŞ, s. 177; MEPY, s. 731) anlamlarına gelen sözcük aynı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *soor-* “Emmek, sormak” (ATS, s.185) şeklinde geçmektedir.

ME’de söz ortasındaki /o/ sesi ATS’de /oo/ ses grubuna değişmiştir.

ME sög- ~ ATS sök-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sög-* “Söğmek, sövmek” (MEŞ, s.177; MEPY, s. 733) şekillerinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sök-* “Sövmek, küfretmek” (ATS, s.185) şeklinde geçmektedir. AT’de Eski Türkçe söz sonu /k/ sesleri korunduğu için yazımları farklıdır fakat aynı anlamda kullanılmışlardır.

ME sököl- ~ ATS sögül-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *sököl-* “sökölmek” (MEŞ, s.177) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sögül-* “(sök-’in edilgen şekli) (dikiş için) sökölmek.” (ATS, s.185) şeklinde geçmektedir.

ME’ de söz ortası /k/ sesi ötümlüleşerek ATS’de /g/ sesine değişmiştir.

ME suvsat- ~ ATS suuzat-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *suvsat-* “susatmak” (MEŞ, s.179) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *Suuzat-* “(suuza-‘nın ettirgen şekli) Susatmak” (ATS, s.188) şeklinde geçmektedir.

ME’de sözcük kökündeki /v/ sesi AT’de düşerek /uu/ ses grubuna değişmiştir. Bunun yanı sıra sözcük köklerine eklenen ekler aynı görevde olsalar da biçimleri farklıdır. Sözcüklerdeki yapı farklılığı da bu sebeptedir.

ME süsüş- ~ ATS süzüş-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *süsüş-* “süsüşmek” (MEŞ, s.180) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *süzüş-* “(süs-‘ün işteş şekli) Birbirine tos vurmak, *süsüşmek*” (ATS, s.189) şeklinde geçmektedir.

Aynı anlama gelen sözcüklerdeki yazım farklılığı, Altay Türkçesinde iki ünlü arasında kalan /s/ sesinin /z/’ye dönüşmesinden kaynaklanmaktadır.

ME tangırka- ~ ATS tañarka-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *tangırka-* “şaşmak” (MEŞ, s.182) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde *tañarka-* “şaşırmak” (ATS, s.198) olarak geçmektedir.

ME’deki söz içi /ı/ sesi ATS’de /a/ sesine değişmiştir.

ME taşlaş- ~ ATS taştas-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *taşlaş-* “taş atışmak” (MEŞ, s.184) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *taştas-* “(taştas-‘nın işteş şekli) Birbirine atmak. **Olor kar la taştastı:** Onlar birbirine kartopu attı.” (ATS, s.201) şeklinde geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki sözcükten daha geniş bir anlama karşılık gelmektedir. ME’deki sözcük sadece “taş” ile birbirine atışmak olarak geçerken AT’de genel olarak “birbirine atmak” anlamını taşımaktadır. Sözcüklerdeki yapı farklılığının temel sebebi de iki kaynaktaki yapım eklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır.

ME teñel- ~ ATS teñdel-

Mukaddimetü’l-Edeb’te *teñel-* “denk olmak” (MEŞ, s. 185) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *teñdel-* “Eşitlenmek, karşılaştırılmak, denkleştirilmek” (ATS, s. 205) şeklinde görülmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki sözcük anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Biçim olarak bakıldığında ise sözcüklere eklenen eklerinin görevlerinin aynı fakat yapılarının farklı olduğu görülmektedir.

ME tog- ~ ATS tuu-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tog-* “Doğmak” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tuu-* “Doğmak” (ATS, s. 219) şeklinde görülmektedir.

Eski Türkçedeki *oğ*, *oğu* ve *ıgı* ses grupları Altaycada /uu/ fonemine değişir. Aynı zamanda doğma işinin kişinin kendisi tarafından yapıldığı düşünülerek sözcük sonuna /-l/ dönüşlülük eki de gelmiştir. (Uygun mu hocam)

ME togur- ~ ATS tuur-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *togur-* “1. Doğurmak. 2. Doğdurmak.” (MEŞ, s. 188) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tuur-* “1. Doğurmak. 2. (kuş için) Yumurtlamak” (ATS, s. 219) şeklinde görülmektedir.

ME'de söz içi /og/ ses grubu AT'de /uu/ ses grubuna değişmiştir. Çünkü Eski Türkçedeki *oğ*, *oğu* ve *ıgı* ses grupları Altaycada /uu/ fonemine değişir.

ME tökül- ~ ATS tögül-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tökül-* “Dökülmek” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tögül-* “Dökülmek.” (ATS, s. 215) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. ME'deki söz ortası /k/ sesi ATS'de /g/ sesine değişmiştir.

ME tüvkür- ~ ATS tükür-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüvkür-* “Tükürmek” (MEŞ, s. 192) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tükür-* “Tükürmek” (ATS, s. 220) şeklinde görülmektedir.

ME tüzet- ~ ATS tüze-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüzet-* “Düzeltilmek” (MEŞ, s. 193) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüze-* “Düzeltilmek, eşitlemek” (ATS, s. 222) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamları da karşılamaktadır. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME uluğsın- ~ ATS uluksın-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uluğsın-* “büyüklenmek” (MEŞ, s.194) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uluksın-* “Kendini büyük, önemli saymak” (ATS, s.225) olarak geçer.

ME'de söz içi /g/ sesi ATS'de /k/ sesine değişmiştir.

ME unut- ~ ATS undu-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *unut-* “unutmak” (MEŞ, s.194) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *undu-* “unutmak. **Undubas künder:** Unutulmaz günler.” (ATS, s.226) olarak geçer.

İki sözlükte de aynı anlama gelen sözcük ATS'de göçüşmeye -metatez- uğramış ve /t/ sesi /d/ sesine değişmiştir.

ME ürk- ~ ATS ürkü-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ürk-* “ürkmek” (MEŞ, s.197; MEPY, s.863) biçiminde geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ürkü-* “korkmak, ürmek” (ATS, s.230) şeklinde geçer.

ATS'de sözcük sonuna /ü/ ünlüsü eklenmiştir. Bunun haricinde sözcükler arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

3.3. Fonetik Aynılığı, Anlamı Değişmiş Kelimeler

Bu bölümde Mukaddimetü'l-Edeb'te ve Altayca Türkçe Sözlükte fonetik olarak aynı kalıp anlam açısından farklılaşan kelimelere yer verilmiştir. Bu sözcükler verilirken 1. Anlamı Daralmasına Uğrayan Sözcükler 2. Anlamı Genişlemesine Uğrayan Sözcükler ve herhangi bir anlam olayı olmadan sadece anlamı farklılaşmış sözcüklerin yer aldığı 3. Sadece Anlamı Değişen Sözcükler şeklinde alt gruplara ayrılmıştır.

3.3.1. Anlam Daralmasına Uğrayan Sözcükler

ME kıla- ~ ATS kıla-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kıla-* “yükselmek, kalkmak” (MEŞ, s.133) biçiminde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kıla-* “Bir şeyin üzerinden atlamak.” (ATS, s.112) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerin yapıları aynı olup karşıladıkları anlam farklıdır. Fakat bir şeyin üzerinden atlamak için yükselmek, kalkmak gerektiği düşünüldüğünde ATS'deki sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME kısta- ~ ATS kısta-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kısta-* “ısrar etmek” (MEŞ, s.144) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kısta-* “1. Sıkıştırmak, zorlamak. 2. Bir şeyi tıkmak; bir şey yerine kullanmak.” (ATS, s.128) şeklinde görülmektedir.

Yapı bakımından aynı olan sözcükler, farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Fakat ısrar etmenin bir kişiyi sıkıştırmak, kişiyi zorlamak anlamlarına da geldiği düşünüldüğünde ATS'deki sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME kol ~ ATS kol

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kol* “kol, taraf, yan” (MEŞ, s.146) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kol* “1. El, parmaklar. 2. Hayvanlarda ön ayak.” (ATS, s.133) şeklinde görülmektedir.

ME'deki sözcüğün “kol” anlamı ATS'de daralmaya uğrayarak kola bağlı bir parça olan “el” anlamına karşılık gelmektedir. Fakat yine de sözcükler farklı anlamları karşıladığı için bu grupta ele alınmıştır.

ME kön ~ ATS kön

Mukaddimetü'l Edeb'te *kön* “deri, gön” (MEŞ, s149) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kön* “(çizme için) İşlenmiş deri. (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

Sözcükler farklı anlamları karşılamaktadır. Fakat ATS'deki sözcük ME'teki “deri” anlamından yapılan bir nesneyi karşıladığı için sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME terlik ~ ATS terlik

Mukaddimetü'l-Edeb'te *terlik* “gömlek” (MEŞ, s. 186) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *terlik* “(kadınlar için) Milli kıyafet” (ATS, s.206) şeklinde görülmektedir.

ME'te sözcüğün anlamı, bir kıyafet türü olan “gömlek” sözcüğünü karşılarken ATS'de daha dar bir anlamda, genel olarak “Milli kıyafet” şeklinde geçmektedir. Bu durumda ATS'deki sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME ton ~ ATS ton

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ton* “Elbise, giyecek” (MEŞ, s. 189) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ton* “1. Kürk. 2. Şamanın özel kostümü; yırtmaçsız, koyun postundan elbisenin ana bölümü.” (ATS, s. 212) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki sözcük anlamından daha dar bir anlamı ifade etmektedir. Dolayısıyla yapı farklılığı görülmeyen bu iki sözcükten ATS'deki sözcükte anlam daralması görülmektedir.

ME ünde- ~ ATS ünde-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ünde-* “a.) Çağırarak, davet etmek b.) Duâ etmek” (MEŞ, s.197; MEPY, s. 862) anlamlarına gelen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ünde-* “Ses vermek, ünlemek” (ATS, s.230) şeklinde geçmektedir.

ME'deki sözcüğün “çağırarak, davet etmek” anlamı, ATS'deki ses vermek anlamından daha geniş bir anlamı karşılamaktadır. Dolayısıyla ATS'deki sözcüğün anlam alanı daralmıştır.

3.3.2. Anlam Genişlemesine Uğrayan Sözcükler

ME *çağ-* ~ ATS *çak-*

Mukaddimetü'l Edeb'te *çağ-* “(çakmak) kıvılcım vermek” (ME, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çak-* “Sokmak. Ateşi körüklemek. Etkisi altına almak.” (ATS, s.74) olarak geçmektedir.

İki sözlükte de aynı yapıda mevcut olan sözcükler aynı anlama karşılık gelmektedir. Altay Türkçesinde sözcüğün farklı anlamları da mevcuttur. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME *us* ~ ATS *us*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *us* “akıl” (MEŞ, s.195; MEPY, s. 848) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *us* “Usta, baş. **Us kol:** İşaret parmağı.” (ATS, s.226) olarak geçer.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

3.3.3. Sadece Anlam Değişmesine Uğrayan Sözcükler

ME *agıl* ~ ATS *agıl*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *agıl* “Hayvan barınağı” (MEPY, s. 205) şeklinde görülen sözcük aynı biçimde fakat farklı anlamda ATS'de *agıl* “1. Akıl. 2. Huy. 3. Hareket tarzı.” (ATS, s. 22) şeklinde görülmektedir.

ME *agın* ~ ATS *agın*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *agın* “1. Dilsiz. 2. Doğuştan dilsiz. 3. Peltek” (MEPY, s. 205) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *agın* “Akıntı, akar, dere, akıntı yeri.” (ATS, s.22) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler yazılış bakımından aynı iken anlam bakımından farklı anlamlara karşılık gelmektedir.

ME *ança* ~ ATS *ança*

Mukaddimetü'l- Edeb'te *ança* “öyle, öylesine” (MEŞ, s. 86) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *ança* “o kadar, bunca. **ança la:** İşte o kadar. **Ança- mınça:** Birkaç. **Ança-mınça kunder ötti:** Birkaç gün geçti.” (ATS, s.26) olarak geçer.

Sözcükler aynı yapıda iki sözlükte de mevcuttur ama anlamları farklıdır.

ME *arlan-* ~ ATS *arlan-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *arlan* “Utanmak, çekinmek” (MEPY, s. 229) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *arlan-* “Silinmek” (ATS, s. 29) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerin yazılışları aynı fakat karşıladıkları anlamlar farklıdır.

ME bıkın ~ ATS bıkın

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bıkın* “bel, böğür” (MEŞ, s.102) şeklinde geçen sözcük aynı şekilde Altay Türkçesinde de *bıkın* “uyluk, kalça” (ATS, s.42) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerin yapıları aynı fakat karşıladıkları anlamlar farklıdır.

ME çal ~ ATS çal

Mukaddimetü'l-Edeb'te *çal* “Kül rengi” (MEPY, s. 338) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *çal* “Ak, ağarmış.” (ATS, s. 74) şeklinde görülmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda mevcuttur fakat sözcüklerin karşıladıkları anlamlar farklıdır.

ME er ~ ATS er

Mukaddimetü'l Edeb'te *er* “kişi” (MEŞ, s.119; MEPY, s. 374) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *er* “1. Er, koca, yiğit. **erge cet-**: Olgunlaşmak. 2. Kahraman, yiğit, cesur adam. **er kiji**: Koca” (ATS, s.91) olarak geçmektedir.

ATS'deki sözcük, ME'deki sözcük anlamından farklı anlamları karşılamaktadır.

ME ilmek ~ ATS ilmek

Mukaddimetü'l Edeb'te *ilmek* “ilmek” (MEŞ, s.129) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ilmek* “1. Kanca. 2. Askı.” (ATS, s.104) olarak geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki *ilmek* sözcüğü “düğüm” anlamını karşılarlarken Altay Türkçesinde “1.Kanca. 2. Askı.” anlamlarına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlamı değişmiştir.

ME kıalı- ~ ATS kalı-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kalı-* “yükselmek, kalkmak” (MEŞ, s.133) biçiminde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kalı-* “Bir şeyin üzerinden atlamak.” (ATS, s.112) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerin yapıları aynı olup karşıladıkları anlam farklıdır. Fakat bir şeyin üzerinden atlamak için yükselmek, kalkmak gerektiği düşünüldüğünde ATS'deki sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME kaş ~ ATS kaş

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kaş* “kaş” (MEŞ, s.135) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kaş* “1. (orman için) Sınır, kıyı. 2. (elbise için) Kenar. 3. (bel için) Kemer. 4. Şaman davulunun gövdesi. **Eerdiñ kaji**: Eyerin ağaç bölümü.” (ATS, s.118) şeklinde geçmektedir.

Sözcükler iki sözlükte de aynı yapıda mevcut olup farklı anlamda kullanılmaktadır.

ME *kat-* ~ ATS *kat-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kat-* “1. Katmak. 2. (küpe vs.) takmak. 3. (sürme) çekmek.” (MEŞ, s.135-136; MEPY, s. 487) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kat-* “1. Bükmek, çevirmek, çalkalamak. Uçuk *kat-*: İp bükme. 2. Sertleşmek, kurumak.” (ATS, s.118) şeklinde görülmektedir.

Yapı bakımından aynı olan sözcükler farklı anlamlara karşılık gelmektedir.

ME *key* ~ ATS *key*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *key* “çok, fazla” (MEŞ, s.140) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *key* “Moğ. 1. Hava. **Aru key**: Temiz hava. **Key colı**: Ses yolu. 2. Yalan, saçma sapan söz. **Key sös**: Gerçek olmayan. **Key-kebezen**: Yalancı.” (ATS, s.124) şeklinde görülmektedir.

ME'deki sözcüğün anlamı ATS'deki anlamını karşılamamaktadır. Sözcüklerin biçimi aynı, anlamları farklıdır.

ME *kezen-* ~ ATS *kezen-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kezen-* “vurmak istemek” (MEŞ, s.141) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kezen-* “Parmakla tehdit etmek.” (ATS, s.125) şeklinde görülmektedir.

İki sözlükte de aynı biçimde mevcut olan sözcükler farklı anlamlara gelmektedir.

ME *kına* ~ ATS *kına*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kına* “kına” (MEŞ, s.143) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kına* “Şerit, tenya” (ATS, s.126) şeklinde görülmektedir.

İki sözlükte de aynı biçimde mevcut olan sözcüklerin anlamları birbirlerinden farklıdır.

ME *kıs-* ~ ATS *kıs-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kıs-* “kısmak, çekmek” (MEŞ, s.144) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kıs-* “Sıkmak, bastırmak, ezmek” (ATS, s.127) şeklinde geçmektedir.

Sözcüklerin yazımları aynı olup anlamları farklıdır.

ME *kısta-* ~ ATS *kısta-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kısta-* “ısrar etmek” (MEŞ, s.144) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kısta-* “1. Sıkıştırmak, zorlamak. 2. Bir şeyi tıkamak; bir şey yerine kullanmak.” (ATS, s.128) şeklinde görülmektedir.

Yapı bakımından aynı olan sözcükler, farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Fakat ısrar etmenin bir kişiyi sıkıştırmak, kişiyi zorlamak anlamlarına da geldiği düşünüldüğünde ATS'deki sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME kıya ~ ATS kıya

Mukaddimetü'l Edeb'te *kıya* “çapraz, yan” (MEŞ, s.144) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kıya* “(kıy- fiilinden zarf-fiil) Eğri. **kıya agıl-turgan suu:** Eğri akan nehir.” (ATS, s.128) olarak geçmektedir.

ME kırış ~ ATS kırış

Mukaddimetü'l Edeb'te *kırış* “kırış” (MEŞ, s.145) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kırış* “(kir- fiilinden isim-fiil) Giriş. **kırış sö:** Giriş sözü. **Kırış cerge cede berdi, kirerinen caltana berdi.** "Girişe geldi fakat girmekten korktu." (ATS, s.131) olarak geçmektedir.

ME kırış- ~ ATS kırış-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kırış-* “girişmek” (MEŞ, s.145) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kırış-* “(kir-‘in işteş şekli) 1. Birlikte gitmek. 2. Karışmamak. **Kırışpey otur:** Otur karışma.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

Aynı yapıda iki sözlükte de mevcut olan sözcüklerin karşıladıkları anlamlar birbirinden farklıdır.

ME kol ~ ATS kol

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kol* “kol, taraf, yan” (MEŞ, s.146) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kol* “1. El, parmaklar. 2. Hayvanlarda ön ayak.” (ATS, s.133) şeklinde görülmektedir.

ME'deki sözcüğün “kol” anlamı ATS'de daralmaya uğrayarak kola bağlı bir parça olan “el” anlamına karşılık gelmektedir. Fakat yine de sözcükler farklı anlamları karşıladığı için bu grupta ele alınmıştır.

ME kön ~ ATS kön

Mukaddimetü'l Edeb'te *kön* “deri, gön” (MEŞ, s.149) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kön* “(çizme için) İşlenmiş deri. (ATS, s.139) olarak geçmektedir.

Sözcükler farklı anlamları karşılamaktadır. Fakat ATS'deki sözcük ME'teki “deri” anlamından yapılan bir nesneyi karşıladığı için sözcüğün anlam alanının daraldığı söylenebilir.

ME 'ömür ~ ATS ömür

Mukaddimetü'l Edeb'te *'ömür* “ömür, yaş” (MEŞ, s.166) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ömür* “Moğ. (elbise için) etek, ön taraf. (ATS, s.168) olarak geçmektedir. Bu iki sözcüğü incelemeden önce yalancı eşdeğer terimini tanımlamamız gerekmektedir. Yalancı eşdeğer, farklı dillerde yazım ya da söyleniş bakımından aynı olan veya birbirine çok benzeyen; ancak anlamları tamamen veya kısmen farklı olan sözcüklerdir. Arapçadaki *'ömür* kelimesi ile Altay Türkçesine Moğolcadan gelen *ömür* kelimesi arasında bu sebeple yalancı eşdeğerlik vardır.

ME ön- ~ ATS ön

Mukaddimetü'l Edeb'te *ön-* “büyümek” (MEŞ, s.166; MEPY, s. 669) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ön* “1. Gövde (bitki için) 2. Suyun yatağı” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME öñ ~ ATS öñ

Mukaddimetü'l Edeb'te *öñ* “ön, önce(den)” (MEŞ, s.166) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *öñ* “1. Kişilik. 2. Renk. 3. Cila. 4. Kumaşın ön yüzü.” (ATS, s.168) olarak geçmektedir.

ME'deki sözcük anlamları ATS'deki sözcüğün 4. anlamına daralmış bir şekilde karşılık gelmektedir. Fakat yine de sözcük anlamları farklı olduğu için bu grupta ele alınmıştır.

ME saba ~ ATS saba

Mukaddimetü'l-Edeb'te *saba* “salınarak, gururlanarak” (MEŞ, s.170) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *saba* “1. Kırmızı hazırlanan büyük deri tulum. 2. Ağaç kabuğundan kap. 3. Tulum, kırba.” (ATS, s.175) olarak geçmektedir. Sözcüklerin yazılışları aynı, anlamları farklıdır.

ME şałam ~ATS salam

Mukaddimetü'l-Edeb'te *şałam* “selem” (MEŞ, s.171) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *salam* “saman” (ATS, s.176) şeklinde geçmektedir. Sözcüklerin yazılışları aynı olup anlamları farklıdır.

ME sığın- ~ ATS sığın-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sığın-* “sığınmak” (MEŞ, s.175; MEPY, s. 719) olarak geçen sözcük Altay Türkçesinde *sığın-* “(sık'ın dönüşlü şekli) Sıkışmak, kendini sıkışmış hissetmek, utanmak.” (ATS, s.181) olarak geçmektedir. Sözcüklerin yazımı aynı olup anlamları farklıdır.

ME sın, sın- ~ ATS sın, sın-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sın* “mezar” (MEŞ, s. 175) olarak geçen sözcük farklı bir anlamda Altay Türkçesinde *sın* “1. Boy, gövde. 2. (bitki için) Gövde. 3. Dağ sırası. 4. Uzunluk. (ATS, s.181) olarak geçmektedir. ME'te sözcüğün aynı anlamlı “sın-” şekli de bulunmaktadır. Sözcüklerin yazılışları aynı olup anlamları farklıdır fakat aynı sözcüklerin fiil halleri aynı yazılıp aynı anlama gelmektedir. *Sın-* “kırılmak” ME, s. 175), *sın-* “Kırılmak, bozulmak, parçalanmak” (ATS, s.181)

ME sınık- ~ ATS sınık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sınık-* “yenilmek, mağlup olmak” (MEŞ, s.175) olarak geçen sözcük farklı bir anlamda Altay Türkçesinde *sınık* “1. Kırık, bozuk. 2. Parça. 3. Kemik kırığı.” (ATS, s. 182) olarak geçmektedir.

ME sıra ~ ATS sıra

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sıra* “sıra, dizi” (MEŞ, s.175) anlamlarına gelen sözcük Altay Türkçesinde aynı şekilde yazılıp farklı bir anlamda kullanılmaktadır. *Sıra* “1. Bira. **Sıra eder zavod:** Bira fabrikası. 2. Sırık.” (ATS, s.182).

ME sıyrık- ~ ATS sıyrık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sıyrık*- “boşanmak” (MEŞ, s. 175) olarak geçen sözcük aynı yazımda fakat farklı anlamda Altay Türkçesi Sözlüğünde *sıyrık* “dökülmüş” (ATS, s.183) olarak geçmektedir.

ME sok- ~ ATS sok-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sok*- “Sokmak” (MEŞ, s.176; MEPY, s. 729) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sok*- “Moğ. 1. Vurmak. 2. (Hareketin kararlılığını gösteren yardımcı fiil.)” (ATS, s.183) şeklinde geçmektedir. Sözcüklerin yazılışları aynı olup anlamları farklıdır.

ME sürtün- ~ ATS sürtün-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *sürtün*- “sür(ün)mek” (MEŞ, s.179) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *sürtün*- “(sürt-‘ün dönüşlü şekli) 1. Sürtünmek, boyanmak. 2. Macunu, merhemi silmek.” (ATS, s.188) şeklinde geçmektedir.

ME tartış- ~ ATS tartın-

Mukaddimetü'l- Edeb'te *tartın*- “yüz çevirmek” (MEŞ, s.183; MEPY, s. 772) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tartın*- “(tart-‘ın dönüşlü şekli) 1. (kendine) çekmek. **Plat tartın-:** Eşarp takmak. 2. Boğulur gibi olmak. **Suuga tartınan:** Boğulur gibi olan. 3. Katılmamak. 4. Geriye çekmek. **Kazır kebin tartın-:** Çok ciddi bir görünüm vermek.” (ATS, s.201) şeklinde geçmektedir. Sözcükler yazım olarak aynı şekilde fakat anlam olarak farklı şekilde geçmektedir.

ME tutak ~ ATS tutak

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tutak* “Dudak” (MEŞ, s. 191) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tutak* “1. Yetersizlik. 2. Engel. 3. Kekemelik” (ATS, s. 218) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerin yapıları aynı fakat karşılıkları anlam farklıdır.

ME uķ- ~ ATS uk-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *uķ*- “anlamak” (MEŞ, s.193) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uk*- “Dinlemek, duymak. **Kulagi ukpas:** Sağır. **Sös ukpas:** Söz dinlemeyen.” (ATS, s.224) şeklinde geçer.

Sözcüklerin yapıları aynı fakat anlamları farklıdır.

ME *ur-* ~ ATS *ur-*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ur-* “1. Vurmak, dövmek. 2. Koymak, takmak” (MEŞ, s.195; MEPY, s. 845) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ur-* “Dökmek, saçmak, doldurmak. **Suu ur-**: Su dökmek. **Aş ur-**: Buğday saçmak” (ATS, s.226) olarak geçer.

Yazılış olarak iki sözlükte de aynı şekilde mevcut olan sözcüklerin anlamları farklıdır.

ME *üzüm* ~ ATS *üzüm*

Mukaddimetü'l-Edeb'te sözcük bir meyve olan *üzüm* “üzüm” (MEŞ, s.198; MEPY, s. 867) şeklinde geçmektedir. Altay Türkçesi Sözlüğünde ise *üzüm* “parça. **Bir üzüm et:** Bir parça et.” (ATS, s.232) şeklinde geçmektedir.

ME'de bir meyveyi karşılayan sözcüğün anlamı AT'de farklı bir anlama karşılık gelmektedir. Sözcük biçim olarak aynı olsa da anlam açısından farklı görülmektedir.

3.2.4. Hem Fonetigi Hem Anlamı Değişmiş Kelimeler

İncelemenin son kısmını oluşturan bu bölümde hem Mukaddimetü'l-Edeb'te hem Altayca Türkçe Sözlükte anlamı ve fonetigi değişmiş sözcükler yer almaktadır. Sözcüklerin ATS'de ve ME'de ne gibi ses değişikliklerine uğradığı açıklanmış; anlamsal değişimlere uğrayan sözcüklerdeki değişimler belirlenip aktarılmıştır.

3.4.1. İsimler

ME *akru* ~ ATS *akır*

Mukaddimetü'l- Edeb'te *akru* “yavaş, sessiz” (MEŞ, s. 85; MEPY, s.213) olarak kullanılan kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *akır* “ünl. Dur! Sessiz ol! Bekle!” (ATS, s. 23) olarak geçmektedir.

ME'de nitelik sıfatına karşılık gelen kelime, AT'de karşıdaki kişiye durması, sessiz olması için emir verme anlamı taşır. İki sözlükteki kelimelerin de yapısına baktığımız zaman; ME'de geçen *akru* kelimesinde göçüşme (metatez), ardından da kelimenin ünlüsünde daralma meydana geldiğini görmekteyiz.

ME *amrak* ~ ATS *amıraak*

Mukaddimetü'l- Edeb'te *amrak* “müşfik, merhametli” (MEŞ, s.86) olarak geçen kelime Altay Türkçesi Sözlüğünde *amıraak* “barışçıl, dost” (ATS, s. 25) olarak kullanım kazanmıştır. Kelimedeki ünlü ses Altay Türkçesinde uzayarak *amıraak* şeklini almıştır.

ME'deki sözcükte bulunan /a/ ünlüsü ATS'de uzayarak /m/ ve /r/ ünsüzleri arasında /ı/ ünlüsünü eklemiştir.

ME bışığ ~ ATS bışkan

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bışığ* “olgun, tecrübeli” (MEŞ, s.102) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bışkan* “1. Olmuş. 2. Pişmiş.” (ATS, s.42) şeklinde geçmektedir.

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bışığ* şeklinde geçen sözcüğün Altay Türkçesinde *bışkan* şeklinde geçmesinin sebebi; Mukaddimetü'l-Edeb'in yazıldığı Harezmi Türkçesinde fiilden isim yapma eklerinden birisinin -ığ olması, Altay Türkçesinde ise bu eki -kan ekinin karşılamaından kaynaklanmaktadır. Özetle sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi, fiilden isim yapım eklerinin farklılığından kaynaklanmaktadır.

ME dör ~ ATS tör

Mukaddimetü'l-Edeb'te *dör* “baş köşe, şeref yeri” (MEŞ, s.116) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tör* “Çadırın girişindeki yer, evin baş köşesi” (ATS, s.215) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte “çadırın girişindeki yer” şeklinde çadırın bir bölümünü de ifade ettiği için anlam genişlemesine uğramıştır. Bunun haricinde sözcüklerdeki fonetik farklılığın sebebi AT'de söz başı /t/ seslerinin korunmasından kaynaklanmaktadır.

ME ečkü ~ ATS ečki

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ečkü* “Dişi keçi” (MEPY, s. 364) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ečki* “Keçi” (ATS, s.87) şeklinde görülmektedir.

ATS'de, ME'deki sözcük sonu /ü/ sesi /i/ sesine değişmiştir. Anlam açısından bakıldığında ATS'deki sözcük daha geniş bir anlamı karşılamaktadır.

ME érte ~ ATS erten

Mukaddimetü'l Edeb'te *érte* “sabah” (MEŞ, s.120) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *erten* “Yarın.” (ATS, s.92) şeklinde görülmektedir.

Sözcüğün ATS'deki hali söz sonuna /n/ ünsüzünü de almıştır. Anlam bağlamında ME'deki sözcük ATS'de yakın bir anlama evrilmiştir.

ME kıamuğ ~ ATS kamık

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kamuğ* “hepsi” (MEŞ, s.134; MEPY, s. 473) biçiminde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kamık* “Çok, çokluk. Kamık albatı anda boldı arzkızın içti. (folk.) “Bütün halk oradaydı ve şarap içtiler.” **Kamık akça bardı:** Çok para harcadı.” (ATS, s.113) şeklinde geçmektedir.

ATS'de ikinci hecedeki /u/ sesi fonetik olarak düzleşerek /ı/ ünlüsüne dönüşmüştür. Bunun yanında son sesteki /g/ sesi AT'de /k/ sesine dönüşmüştür.

ME *kedik* ~ ATS *kiyik*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kedik* “av hayvanı” (MEŞ, s.137; MEPY, s. 501) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kiyik* “Yaban hayvanı **ak-kiyik**: Güney geyiği. **Kiji kiyik**: Maymun.” (ATS, s.131) şeklinde görülmektedir.

ME'de sözcük ortasındaki /e/ sesi ATS'de /i/ sesine; /d/ sesi /y/ sesine değişmiştir. Anlam açısından iki sözcük de “hayvan”ı nitelese de ME'de avlanacak hayvanlar, ATS'de yaban hayvanı şeklinde geçmektedir.

ME *kemi* ~ ATS *keme*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kemi* “gemi” (MEŞ, s.138) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keme* “kayık. **Kemelü keçtibis**: Kayıkla gittik.” (ATS, s.123) şeklinde görülmektedir.

ME'de sözcük sonundaki /i/ sesi AT'de fonetik olarak /e/ sesine değişmiştir. Bunun haricinde anlam bakımından ME'deki sözcük tür bakımından daha farklı bir su üstü taşıtı karşılamaktadır.

ME *koç* ~ ATS *koçkor*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *koç* “koç” (MEŞ, s.146; MEPY, s. 549) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *koçkor* “Yabani koç. **Koçkor ay**: Ocak. (Altay halk takviminde ilk ayın adı)” (ATS, s.132) şeklinde görülmektedir.

ATS'deki sözcüğün anlam alanı daralmıştır. Yapı itibariyle de ME'deki sözcük, ATS'de söz sonuna /kor/ seslerini eklemiştir.

ME *oglan* ~ ATS *uulan*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *oglan* “çocuk, yavru” (MEŞ, s.161; MEPY, s. 539) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *uulan* “Genç” (ATS, s.227) şeklinde geçmektedir.

ME'deki /og-/ ses grubu AT'de söz sonu /g/ sesini düşürerek ardındaki ünlüyü uzatmıştır.

ME *ulaş* ~ ATS *ulay*

Mukaddimetü'l-Edeb'te *ulaş* “devamlı” (MEŞ, s.193; MEPY, s. 839) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *ulay* “Birbiri ardına, üst üste, peş peşe. **Üç kün ulay**: Birbiri ardına üç gün. **Ulay-terey**: Birbiri ardından” (ATS, s.225) olarak geçer.

Mukaddimetü'l-Edeb'teki son ses /ş/ sesi ATS'de /y/ sesine değişmiştir. ATS'deki sözcük ME'deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir.

ME yek ~ ATS cek

Mukaddimetü'l-Edeb'te *yek* “Şeytan” (MEŞ, s.206) şeklinde geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *cek* “1. İştahlı, obur. 2. (Erlik'in sıfatı.) Açgözlü kötü ruh. 3. (Kötü ruhların genel adı.)” (ATS, s.61) şeklinde geçmektedir.

ATS'deki sözcük ME'deki anlamına ek olarak “iştahlı, obur” gibi anlamlara da gelmektedir. Yani sözcük ATS'de anlam genişlemesine uğramıştır. Yapı itibariyle de ME'de söz başı /y/ sesi ATS'de /c/ şeklinde görülür.

3.4.2. Fiiller

ME bayramla- ~ ATS bayramda-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *bayramla-* “bayram etmek” (MEŞ, s.99) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *bayramda-* “1. Kutlamak. 2. Başiboş gezmek” (ATS, s.39) şeklinde geçmektedir. Sözcükler aynı anlama gelmektedir. Sözcüklerdeki şekil farklılığının sebebi, Altay Türkçesinde isimden fiil yapan ekin ME'deki gibi /-la/ ekiyle değil /-da/ ekiyle yapılmasından kaynaklanmaktadır.

ME бүктүр- ~ ATS бүкте-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *бүктүр-* “Dürüp kıvrırmak, бүкүп katlamak” (MEPY, s. 328) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *бүкте-* “Bükme, eğmek” (ATS, s. 50) şeklinde görülmektedir.

ME'deki söz sonu /ü/ sesi ATS'de /e/ sesine değişmiştir.

ME чакрыш- ~ ATS чагыш

Mukaddimetü'l-Edeb'te *чакрыш-* “bağırışmak” (MEŞ, s.110) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *чагыш* “(çak- fiilden isim-fiil) Ağız kavgası. Ateşi körükleme.” (ATS, s.73) olarak geçmektedir.

ME'deki söz içi /k/ sesi AT'de /g/ sesine değişmiş, bununla birlikte /r/ sesini de düşürmüştür. Anlam açısından AT'deki sözcükte genişleme görülmektedir.

ME қавуш- ~ ATS кабыш-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *қавуш-* “kavuşmak” (MEŞ, s.136) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *кабыш-* “1. Birleştirmek, bir nesneyi diğerine bağlamak. 2. Kavga etmek” (ATS, s.110) şeklinde geçmektedir.

Кавуш sözcüğündeki /v/ sesi süresizleşerek Altay Türkçesinde /b/ ye değişmiş, ikinci hecedeki /u/ sesi de daralmaya uğrayarak /ı/ sesine değişmiştir. Bununla birlikte sözcük, Altay Türkçesindeki anlamlandırılmasında ME'teki anlamını korumakla beraber yeni bir anlam kazanarak anlam genişlemesi meydana gelmiştir.

ME kerin- ~ ATS keril-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kerin-* “gerinmek, uzamak” (MEŞ, s.139; MEPY, s. 509) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *keril-* “(ker-‘in edilgen şekli) Genişlemek.” (ATS, s.124) şeklinde görülmektedir.

ME’de sözcük sonundaki /n/ sesi AT’de /l/ sesine değişmiştir.

ME kondur- ~ ATS kondır-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *kondur-* “konaklamak” (MEŞ, s.147) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *kondır-* “(kon-‘un ettirgen şekli) Gecceletmek.” (ATS, s.134) şeklinde görülmektedir.

Sözcüklerdeki yapı farklılığının sebebi sözlüklerde fiilden fiil yapan ettirgen ekinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra ATS’deki sözcük ME’den daha dar bir anlam alanına sahiptir. Çünkü “konaklamak” fiili günün herhangi bir saatini/saatlerini kapsayabilir. ATS’de ise bu fiilin “gece” yapılan bir eylem olduğu görülmektedir.

ME semrit- ~ ATS semirt-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *semrit-* “semizleştirmek” (MEŞ, s.174; MEPY, s. 712) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *semirt-* “(semir-‘in ettirgen şekli) 1. Beslemek. 2. Gübrelemek. Cer semirt-: Toprağı gübrelemek.” (ATS, s.180) şeklinde geçmektedir.

ATS’deki sözcük ME’deki anlamını korumakla birlikte farklı anlamlara da karşılık gelmektedir. Dolayısıyla sözcüğün anlam alanı genişlemiştir. Yapı bakımından ise ATS’deki sözcükte göçüşme - metatez- görülmektedir.

ME suvlan- ~ ATS suulan-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *suvlan-* “(ağzı) sulanmak” (MEŞ, s.179) olarak geçen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *suulan-* “(suula-‘nın dönüşlü/ edilgen şekli) Islanmak” (ATS, s.187) şeklinde geçmektedir.

ME’de sözcük kökündeki /v/ sesi AT’de düşerek /uu/ ses grubuna değişmiştir. Anlam açısından ME’deki sözcüğün anlam alanı ATS’de genişlemiştir.

ME tüzül- ~ ATS tüzel-

Mukaddimetü'l-Edeb'te *tüzül-* “Dizilmek” (MEŞ, s. 193) şeklinde görülen sözcük Altay Türkçesi Sözlüğünde *tüzel-* “Eşitlenmek” (ATS, s. 222) şeklinde görülmektedir.

ME’de ikinci hecedeki /ü/ sesi ATS’de /e/ sesine değişmiştir. Aynı zamanda ME’deki sözcüğün anlamı ATS’de yakın anlama değişmiştir.

SONUÇ

Dil, insanoğlu ile doğan ve insanoğlunun tarihi ile yaş alan, insanlar gibi gelişen ve değişen bir yapıdır. Nasıl ki torun dededen benzer yahut farklı özellikler taşıyorsa dil de ilk ya da daha önceki durumundan izler taşır. Dünya çapında önem arz eden bir yapı ve tarihi olan Türkçe de bu şekildedir. Zaman içerisinde çeşitli araştırmacılar tarafından çeşitli tarihi dönemlere ve gruplara ayrılmıştır. Bugün de yine çağdaş Türk lehçeleri olarak aynı dilin birbirinden belirli özelliklerle farklılık gösteren yapılarını görmekteyiz. Fakat incelendiği zaman bir Kazakistan Türk'ünün günlük hayatını idame ettirirken kullandığı çoğu sözcüğün bir Kırgız, Altay yahut Azerbaycan Türk'ü ile benzerlikte hatta bazen aynılıkta olduğunu görmekteyiz. Çalışmamıza sebep olan amacımız da bu durumdan kaynaklanmaktadır. Türkçenin tarihi dönemlerinden birisi olan ve Harezmi Türkçesi döneminde yazılan Mukaddimetü'l-Edeb isimli sözlüğün söz varlığının; bugün Sibiryaya dolaylarında yaşayan Altay Türklerinde mevcut olup olmadığı, söz varlıklarındaki ortaklıkların ne oranda olduğu ve farklılaşan bazı benzer sözcüklerin farklılaşma sebepleri bizim ulaşmak istediğimiz sonuçlar olmuştur.

Yapılan çalışmada XII. yüzyıl Harezmi Türkçesinin söz varlığını gösteren Mukaddimetü'l-Edeb ile Altay Türkçesinin söz varlığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Emine Gürsoy NASKALİ ve Muvaffak DURANLI tarafından hazırlanan Altayca Türkçe Sözlük yaklaşık olarak 13.000 (on üç bin) madde başı sözcükten oluşmaktadır. Çalışmamızda Mukaddimetü'l-Edeb'te yer alan ve Altay Türkçesinde karşılığı bulunan 518 (beş yüz on sekiz) madde başı kelime tespit edilerek bu kelimeler art zamanlı bir bakış açısıyla, fonetik ve anlam değişimlerine göre incelenmiştir. Verileri söz varlığı açısından incelediğimizde 13.000 sözcük içerisinde tespit edilen 518 madde başı sözcüğün büyük çoğunluğu, günlük yaşamda en sık kullanılan sözcüklerden oluşmaktadır.

Sonuç olarak Altay Türkçesi söz varlığı ile Mukaddimetü'l-Edeb'in söz varlığını karşılaştıran bu çalışmada farklılaşma açısından en büyük değişikliğin fonetik alanda olduğu görülmüştür. Fonetik değişimlerin büyük oranda Altay Türkçesinin biçimsel özelliklerinden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Anlamsal değerlerin fonetiğe göre büyük ölçüde korunduğu görülmüştür. İki kaynaktaki ortak sözcüklerin çoğunlukla günlük konuşma dilinde kullanılan sözcüklerden oluşması da çalışmamıza temel olan tezimizi desteklemektedir. Elde edilen bulgular da Altay Türkçesinin ve Mukaddimetü'l-Edeb'in söz varlıklarının büyük ölçüde ortak olduğunu gözler önüne sermektedir. Dört bölümde ele alınan ortak söz varlıkları aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir.

İncelemenin birinci bölümünü teşkil eden “Fonetik ve Anlam Bakımından Aynen Devam Eden Kelimeler” başlığında 129 (yüz yirmi dokuz) isim, 110 (yüz on) fiil olmak üzere toplam 239 (iki yüz otuz dokuz) sözcük tespit edilmiştir. Bu bölüm incelemedeki en fazla ortaklığın olduğu gruptur. Sözcükler arasında %46 ortaklık görülmektedir.

Bu bölümde bir dilin konuşurunun günlük hayatta sıkça kullandığı sözcükler çoğunluktadır. Çalışma açısından da bizim için önemli olan budur. Çünkü buradaki sık kullanılan sözcükler iki farklı eser aracılığıyla iki farklı dönemdeki sözcüklerin aslında birbirlerinin tamamlayıcısı niteliğinde olduğunu, sözcükler arasında anlamsal ve biçimsel ortaklığın bulunduğunu gösterir.

Bu şekilde günlük hayatta sıkça kullanılan, isim ve fiil olmak üzere toplam 239 sözcüğün bulunması Altay Türkçesinin söz varlığı ile Mukaddimetü'l-Edeb'in söz varlığının büyük ölçüde ortaklık teşkil ettiğini gösterir.

İncelemenin ikinci bölümünü oluşturan “Fonetiği Değişmiş, Anlamı Değişmemiş Kelimeler” başlığında 114 (yüz on dört) isim, 96 (doksan altı) fiil olmak üzere toplam 210 (iki yüz on) sözcük tespit edilmiştir. Bu kısım sözcüklerdeki ortaklık açısından içerisinde en fazla sözcük barındıran ikinci gruptur. Sözcükler arasında %40 ortaklık mevcuttur. Bununla birlikte bu grupta Mukaddimetü'l-Edeb'teki sözcüklerde yer alan fonetik değişimler alt başlıklar şeklinde incelenmiştir.

Mukaddimetü'l-Edeb ve Altay Türkçesi arasında birtakım ses değişikliklerinden kaynaklanan farklılıklar bulunmaktadır. Bu ses değişimleri şunlardır:

s > z değişimi: Mukaddimetü'l-Edeb'te iki ünlü arasında bulunan /s/ sesleri çalışma sonucunda Altayca Türkçe Sözlükte /z/ şeklinde görülmüştür. Bunun sebebi Altay Türkçesinde iki ünlü arasında kalan bütün /s/ seslerinin ötümlüleşerek /z/ sesine değişmesinden kaynaklanmaktadır. ME *isin-* > ATS *izi-*

og > uu değişimi: Mukaddimetü'l-Edeb'te içerisinde /og/, /ogu/, /ıgı/ gibi ses gruplarını barındıran sözcüklerin Altayca Türkçe Sözlükte /uu/, /oo/ ses gruplarına değiştiği görülmüştür. Bunun sebebi Eski Türkçedeki oğ, oğu ve ıgı ses gruplarının Altaycada /uu/ fonemine; ağ ve oğı ses grubunun /oo/ fonemine; ağu ses grubunun ise bazen /uu/ bazen de /oo/ fonemine dönmesinden kaynaklanmaktadır. ME *ogrılık* > ATS *uur*

ê > e değişimi: Mukaddimetü'l-Edeb'te içerisinde kapalı e (ê) bulunduran sözcüklerin Altayca Türkçe Sözlükte e sesine değiştiği belirlenmiştir. ME *bêl* > ATS *bel*

ç > ş değişimi: Çalışmada, Mukaddimetü'l-Edeb'te söz sonunda /ç/ sesi barındıran sözcüklerin /ş/ sesine değiştiği görülmüştür. ME *agaç* > ATS *agaş*

d > t değişimi: Mukaddimetü'l-Edeb'te söz başında yer alan bazı /d/ sesleri Altayca Türkçe Sözlükte, AT'nin ET söz başı /t/ sesini korumasından kaynaklı olarak /t/ şeklinde görülmektedir. ME *dag* > ATS *tuu*

v > b değişimi: Çalışmada incelenen ME'deki söz içi /v/ sesleri, AT'nin ET söz içi /b/ sesini korumasından kaynaklı olarak /b/ şeklinde görülür. ME *evür-* > ATS *ebir-*

Bu bölümde de görülüyor ki Altayca ve Mukaddimetü'l-Edeb'in söz varlığında ortaklıklar mevcuttur. Sözcükler aynı anlama karşılık gelmekle birlikte çeşitli gramer ve ses olayları sebebiyle farklı biçimler halindedir.

İncelemenin üçüncü bölümünü oluşturan “Fonetiği Aynı, Anlamı Değişmiş Kelimeler” başlığında anlam daralmasına uğrayan 7 (yedi), anlam genişlemesine uğrayan 2 (iki), sadece anlam değişmesine uğrayan 38 (otuz sekiz) sözcük bulunmaktadır. Bu bölümdeki ortaklık %9'dur.

Bu bölümde sözcüklerin büyük bir çoğunluğu anlam genişlemesine/daralmasına uğrayıp ortak anlamı taşımakla birlikte ya farklı anlamları da karşılamış ya da daha dar bir anlama karşılık gelmiştir. Bu daha geniş ya da daha dar bir anlamı da karşılamamanın sebebi kültürel, coğrafi etkenlerdir. Örneğin Mukaddimetü'l-Edeb'te “gömlek” anlamına karşılık gelen *terlik* sözcüğü, Altay Türkçesinde aynı biçimde olup “(kadınlar için) milli kıyafet” anlamına karşılık gelmektedir.

İncelemenin son bölümünü teşkil eden “Hem Fonetiği Hem Anlamı Değişmiş Kelimeler” başlığında 13 (on üç) isim, 9 (dokuz) fiil olmak üzere toplam 22 (yirmi iki) sözcük tespit edilmiştir. Bu bölüm Mukaddimetü'l-Edeb ve Altay Türkçesi arasında %4 ile en az ortaklığın olduğu gruptur.

Bu bölümdeki sözcükler, anlamları bakımından birbirlerine yakın olmalarına rağmen hem tam olarak birbirlerinin anlamlarını karşılamıyor hem de fonetik olarak farklı biçimde yer alıyor. Fakat yakın anlam ve benzer fonetiğe sahip olmaları sebebiyle bu 22 sözcüğü de çalışmamıza almayı uygun bulduk.

KAYNAKLAR

- Alimov, R., Shadyhanov, E. (2013). Teleütçe Yok Olma Tehlikesi Altındaki Bir Dilin Sosyolengüistik Durumu. *Tehlikedeki Diller Dergisi/Türk Dilleri*, 2, 49-73.
- Argunşah, M., ve Sağol Y.G. (2020). *Tarihî Türk Lehçeleri- Karahanlıca Harezmece Kıpçakça Dersleri*. Kesit Yayınları
- Ayaz, G. Ö. (2023). *Mukaddimetü'l-Edeb Paris ve Yozgat Nüshaları (Giriş-Metin-Dizin)*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baskakov, N. A. (1958). *Altayskiy Yazık (Vvedeniye v İzuçeniye Altayskogo Yazıka i Ego Dialektov)*. İzdatel'stvo Akademii AN SSSR.
- Caferoğlu, A. (1988). *Türk Kavimleri*. Enderun Kitabevi.
- Cayım, N. A., Tıbıkova, A.T., Tıbıkova, L. N., ve Tıdıkova, N. N. (2004). *Altay Tildin Tündük Dialekterinin Temalar Aayınça Sözlüğü*. Gorno Altaysk
- Dergipark. (17.08.2021). Çelik, F. *Altay Türkçesi Ağzıları*. Anasay. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1830204> adresinden 28 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Dilek, F. G., ve Ercilasun, A. B. (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*. Akçağ Yayınları.
- Elcan, A. (2019). *Altay Türkçesi Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi*. Gece Akademi Yayınları
- Elcan, A. (2016). *Altay Türkçesi ile Türkiye Türkçesinin Karşılaştırmalı Ses ve Şekil Bilgisi* [Yayımlanmamış Doktora tezi]. Ardahan Üniversitesi.
- Dergipark. (03.04.2015) (Gömeç, S. Y.) *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/263572> adresinden 25.05.2024 tarihinde alınmıştır.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Killi Yılmaz, G., (2011). *Altay Türklerinin Dil Durumu*. Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, 8(3), 24-60.
- Küçükbalı, F. N. (2019, 25 Eylül). *Ata Yurdumuzun Kadim Bekçileri: Altay Türkleri*. Türk Ekini. <https://turkekcom.files.wordpress.com/2020/05/turkekinidergisisayi-3.pdf>
- Malkoç, E. (2018). *Divânu Lûgati't-Türk ile Hakas Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Varlığı* [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Ardahan Üniversitesi
- Muhammad, R. (2014). *Zemahşeri Mukaddimetü'l-Edeb Eserinin Osmanlı Türkçesi ile Tercümeli Tahran Nüshası (Elif-Dal Kısım) (Giriş-Dil Özellikleri- Transkripsiyonlu Metin Dizin)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Naskali, E. G., ve Duranlı, M. (2019). *Altayca Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Nevskaya, İ. A., Almadakova, N. D., Mayzina, A. N., Ozonova, A. A. ve Çumakayev, A. E. (2017). *Grammatika Sovremennogo Altayskogo Yazıka-Morfologiya*. Gorno-Altaysk
- Omniglot.(17.08.2021). Altay. <https://www.omniglot.com/writing/altay.htm> adresinden 28 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.

- Ozonova, A. (2016). *The Altaians and the Altai Language*. Tehlikedeki Türk Dilleri II A -Örnek Çalışmalar (Ed.S. Eker, Ü. Çelik Şavk). C II. Astana-Ankara: Uluslararası Türk Akademisi ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları: 21-46.
- Potapov, L.P. (2014). *Altaylılar Etnik Yapıları ve Kültürel Varlıkları Makaleler* (Çev. A. Bağcı). Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Pritsak, O. (1959). “Das Altaitürkische” *Philologiae Turcicae Fundamenta*. C I, Weisbaden: Aquis Mattiacis Apud Franciscum Steiner, 568-598.
- Radloff, W. (1954). *Sibirya’dan* (Çev. A. Temir) C I. Maarif Basımevi.
- Somuncuoğlu, A. (2002). *Altay Cumhuriyeti İçinde Türkler* (s.244-258) Yeni Türkiye Yayınları
- Tazranova, A. (2016). “The Telengits and the Telengit Language”. Tehlikedeki Türk Dilleri II B -Örnek Çalışmalar (Ed.S. Eker, Ü. Çelik Şavk). C III. Astana-Ankara: Uluslararası Türk Akademisi ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları: 409-420.
- Tıdıkova, N. (2012). “Altay Cumhuriyeti’nin Az Sayılı Yerli Halklarının Dilleri ve Kültürleri”. Dilleri ve Kültürleri Yok Olma Tehlikesine Maruz Türk Toplulukları Konulu 4. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi: 525-530
- Turayev, V. A., Sulyandziga, R. V., Boçarnikov, V. N. ve Sulyandziga, P. V. (2005). *Entsiklopediya Korennih Maloçislennih Narodov-Severa, Severa i Dalnego Vostoka Rossiyskoy Federatsii*. Rusya.
- Tybykova, L. (2016). “The Teleuts and Their Language”. Tehlikedeki Türk Dilleri II B -Örnek Çalışmalar (Ed.S. Eker, Ü. Çelik Şavk). C III. Astana-Ankara: Uluslararası Türk Akademisi ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları: 421-430.
- Uştuk, F. (2021). *Kırgız Türkçesi ve Altay Türkçesinde Hayvancılık Terimleri*. [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi] Pamukkale Üniversitesi.
- Yıldız, H. (2017). Some Notes on the Etymology of the Word altai / altay. *Dil Araştırmaları*, 20, 187-201.
- Vikipedi. (1.05.2024). Altay Cumhuriyeti. https://tr.wikipedia.org/wiki/Altay_Cumhuriyeti#/media/Dosya:Altai_republic_map.png adresinden 28 Şubat 2024 tarihinde alınmıştır.
- Yüce, N. (2014). *Mukaddimetü’l- Edeb (Ebul Kasım Carullah Mahmud Bin Omar Bin Muhammed Bin Ahmed Ez- Zamaşari El- Hvarizmi) – Hvarizm Türkçesi ile Tercümelî Şuşter Nüshası*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

EKLER

Ek-1: ATS ve ME’de Bulunan Söz Grupları

FONETİK ve ANLAM BAKIMINDAN AYNEN DEVAM EDEN KELİMELE

MUKADDİMETÜ’L-EDEB	ALTAYCA TÜRKÇE SÖZLÜK
aç-: açmak, açılmak (s.83)	aç-: açmak (s.20)
aç: aç (s.83)	aç: aç (tok olmayan) (s. 20)
ada-: adlandırmak (s.83)	ada-: adlandırmak, ad vermek. (s.21)
aķ: ak, beyaz (s.85)	ak: 1.) beyazlık, ak, beyaz. 2.) bolluk, bereket (s.22)
ak-: akmak (s.85)	ak-: 1.) akmak, akıp gitmek. 2.) akıntıyla taşınmak, yüzmek. (s.22)
al-: almak (s.85)	al-: 1.) almak. 2. yıkamak. 3.) yardımcı fiil (s.23)
ala: ala (s.85)	ala: ala, alaca (s.23)
ança: öyle, öylesine (s.86)	ança: o kadar, bunca (s.26)
ant: ant, yemin (s.88)	ant: ant, yemin (s.29)
ara: ara (s.91)	ara: ara (s.27)
arı: arı (s.224)	arı: arı (s.28)
arıķ: ark, su kanalı (s.92)	arık: 1.) ark, sulama kanalı. 2.) kötü, zayıf (s.28)
arķa: arka (s.92)	arka: 1.) sırt, uç. 2.) geri, geri taraf. 3.) yamaç, eğim. (s. 29)
arslan: aslan (s.92)	arslan: aslan (s.29)
arta-: bozulmak; tadı, rengi, kokusu kötü olmak. (s.230)	arta-: 1.) yararlanmak. 2.) bozulmak. (s.29)
artat-: aklını bozmak. (s.230)	artat-: 1) yaralamak. 2.) bozmak, zarar vermek. (s.29)

aş: aş, yemek. (s.93)	aş: 1.) yiyecek, aş, yemek. 2.) buğday, başaklı tahılgiller. (s.30)
aş-: aşmak, çıkmak, geçmek. (s.93)	aş-: 1.) artmak, yükselmek. 2.) bir şeyi aşmak, geçmek. (s.30)
at: ad, isim (s.94)	at: 1.) ad. 2.) ün, şan. (s.30)
at: at, binek hayvanı. (s. 94)	at: at. (s.31)
at-: atmak. (s.94)	at-: ateş etmek, atmak, vurmak. (s.31)
ay: ay, hilal. (s.95)	ay: 1.) ay. 2.) ay (takvimdeki). (s.31)
aygır: aygır (s.95)	aygır: aygır, damızlık erkek at. (s.32)
aylan-: dönmek, daireler çizmek. (s.95)	aylan-: 1.) dönmek. 2.) çevresini dolaşmak, etrafını dolanmak. (s.32)
aylık: aylık, bir ay için (s.95)	aylık: aylık süre. (s.33)
ayran: yağı alınmış süt (s.250)	ayran: ayran, ekşimiş inek sütü. (s. 33)
ayt-: demek, söylemek. (s.96)	ayt-: 1.) söylemek, anlatmak, konuşmak. 2.) bildirmek, haber vermek. 3.) emretmek. (s.95)
azık: azık. (s.96)	azık: azık, yiyecek, erzak. (s.33)
bağır-: bağırarak, sesini yükseltmek. (s.258)	bağır: 1.) yüksek sesle bağırarak, böğürmek. 2.) yüksek sesle ağlamak. (s.35)
baka: kurbağa. (s. 263)	baka: kurbağa. (s.35)
bala: yavru. (s. 97)	bala: çocuk, erkek çocuğu. (s.36)
balık: omurgalı su hayvanı. (s.265)	balık: balık. (s.36)
bar: var. (s.98)	bar: 1.) var olmak, var olma. 2.) var olan. (s.36)
bar-: gitmek. (s.98)	bar-: 1.) gitmek, hareket etmek, varmak; uzaklaşmak. 2.) yardımcı fiil. (s.36)

bas- : basmak. (s.98)	bas- : 1.) basmak, adım atmak, yürümek, bir şeye başlamak. 2. sıkmak. 3. örtmek, kaplamak. 4. saldırmak, yenmek. (s.37)
baş : baş, önsöz, uç. (s.99)	baş : 1.) baş, kafa. 2.) üst bölüm, doruk. 3.) başlangıç
başçı : önder. (s.99)	başaaçı : yönetici, önder. (s.37)
bat- : batmak. (s.99)	bat- : 1.) bir şeye yerleşmek, girmek. 2.) uğramak. 3.) batmak. (s.38)
bay : zengin, varlıklı. (s.99)	bay : 1.) bay, zengin. 2.) zengin, bol. (s.38)
bayı- : 1.) zenginleşmek. 2.) naz etmek. (s.99)	bayı- : zenginleşmek. (s.39)
bayram : bayram. (s.99)	bayram : bayram. (s.39)
bél : bel. (s.100)	bel : 1.) sırt, bel. 2.) dağ sırası. (s.40)
bér- : 1.) vermek. 2.) yardımcı fiil. (s.100)	ber- : 1.) vermek. 2.) yardımcı fiil. (s.41)
beriş- : karşılıklı vermek. (s.279)	beriş- : 1.) birlikte vermek. 2.) birlikte teslim olmak. 3.) engellemek. 4.) tartışmak. (s.41)
bêş : beş. (s.101)	beş : beş. (s.41)
bıçak : bıçak. (s.102)	bıçak : bıçak. (s.41)
bıkın : bel, böğür. (s.102)	bıkın : uyluk, kalça. (s.42)
bil- : bilmek. (s.102)	bil- : 1.) bilmek. 2.) öğrenmek. 3.) anlamak. 4.) yönetmek. (s.43)
bile : beraber, birlikte. (s.102)	bile : ile edatı; birlikte, beraber. (s.43)
bilek : bilek. (s.102)	bilek : bilek; el ile kolun, ayak ile bacağın birleştiği yer. (s.43)
bir : bir. (s.103)	bir : 1.) bir, bir birim. 2.) (belirsizlik sıfatı). (s.43)
birik- : birlikte yapmak. (s.103)	birik- : bir olmak, birleştirmek. (s.43)

bol- : olmak. (s.104)	bol- : olmak. (s.45)
boluş- : oluşmak, girişmek. (s.106)	boluş- : birlikte olmak, birbirine yardım etmek. (s.45).
boş : boş. (s.106)	boş : 1.) boş vakit. 2.) boş. 3.) özgür, serbest. 4.) zayıf. (s.46)
boy : 1.) boy, boyun. 2.) beniz, renk. (s.106)	boy : 1.) (insanın) boyu. 2.) yaş. 3.) grup, sınıf. 4.) bir şeyin dış yüzü, yüzey. (s.46)
bölük : bölük, parça. (s.107)	bölük : 1.) bölüm, şube. 2.) çalı. (s.47)
börük : börk. (s.107)	börük : 1.) börk, şapka. 2.) (çivi için) baş. (s.47)
bu : bu, o. (s.107)	bu : bu. (s.47)
buda- : budamak. (s.107)	buda- : ağacın budaklarını kesmek. (s.47)
budak : dal. (s.107)	budak : dal, budak. (s.47)
bulgak : karışıklık, fitne. (s.108)	bulgak : karışıklık. (s.47)
bulgan- : bir şey sürünmek, bulanmak. (s.108)	bulgan- : 1.) lekelenmek, bulanmak. 2.) sallanmak. (s.47)
bulut : bulut. (s.108)	bulut : bulut. (s.48)
çadır : çadır. (s.110)	çadır : çadır. (s.73)
çak- : (çakmak) kıvılcım vermek. (s.110)	çak- : sokmak. ateşi körüklemek. etkisi altına almak. (s.74)
çal : kül rengi. (s.338)	çal : ak, ağarmış. (s.74)
çala : çala, yarım yamalak. (s.110)	çala : yarım, yarı yarıya, tam olmayan. (s.110)
çap- : (at) koşmak. (s.110)	çap- : hızla, dört nala koşmak. (s.75)
çayna- : kemirmek, çiğnemek. (s.110)	çayna- : çiğnemek. (s.75)

çaynam: lokma, parça. (s.110)	çaynam: bir yiyeceği çiğnemek için bir seferde alınan parça, lokma. (s.75)
çık-: çıkmak, yükselmek. (s.111)	çık-: çıkmak, ilerlemek. (s.78)
çok-: toplanmak, yığılmak. (s.112)	çok-: toplamak. (s.81)
çöp: çöp. (s.112)	çöp: 1.) ot. 2.) çöp. (s.83)
çulğan-: örtünmek, bürünmek. (s.112)	çulğan-: bürünmek. (s.83)
édil-: yapılmak, edilmek. (s.117)	edil-: yapılmak. (s.87)
édin-: edinmek. (s.117)	edin-: kendisi için yapmak, almak. (s.87)
édiş-: birlikte yapmak. (s.117)	ediş-: birlikte yapmak. (s.87)
em-: emmek. (s.119)	em-: emmek. (s.89)
er: kişi. (s.119)	er: er, koca, yiğit. (s.91)
erit-: erimek, eritilmek. (s. 120)	erit-: eritmek. (s.92)
es-: (yel) esmek. (s.120)	es-: esmek, serpmek. (s.92)
eski: eski. (s.121)	eski: eski. (s.92)
eskir-: 1.) eskimek. 2.) eskitmek. (s.121)	eskir-: eskimek. (s.92)
êş: eş, arkadaş. (s.121)	eş: 1.) arkadaş, yoldaş. 2.) eş, karı. 3.) emsal. 4.) çiftin biri. 5.) dişi ayı. (s.93)
et: et. (s.121)	et: et, vücut. (s.93)
ét-: etmek, yapmak (s.121)	et: etmek, yapmak (s.93)
ıñırçak: yük eyeri, öküz semeri (s.430)	ıñırçak: yük eyeri (s.101)
iç: iç (s.128)	iç: 1.) iç, iç bölüm. 2.) karın. 3.) içkembe. 4.) astar (elbise için). 5.) iç rifma: iç kafiye (s.130)
iç-: içmek (s.128)	iç-: 1.) içmek. 2.) yemek (s.103)

il-: takmak, bağlamak (s.129)	il-: 1.) takmak. 2.) asmak. (s.103)
ilin-: asılmak, bağlanmak (s.129)	ilin-: takmak, asmak, dokunmak, sürtünmek (s.104)
ilmek: ilmek (s.129)	ilmek: 1.) kanca. 2.) askı (s.104)
im: işaret, im (s.130)	im: işaret, damga, belirti, iz (s.104)
iste-: istemek, aramak (s.130)	iste-: 1.) izlemek, izinden gitmek. 2.) aramak, araştırmak. 3.) çalışmak (s.104)
iş: iş (s.131)	iş: iş (s.104)
kaç-: kaçmak (s.132)	kaç-: 1.) kaçmak, birinden gizlenmek. 2.) işten kaçmak. (s.110)
kal-: kalmak (s.133)	kal-: 1.) kalmak. 2. mec. ölmek. 3.) beklenmedik bir şekilde meydana gelen hareketi gösteren yardımcı fiil. (s.111)
kalı-: yükselmek, kalkmak (s.133)	kalı-: bir şeyin üzerinden atlamak (s.112)
kamçı: kamçı (s.132)	kamçı: kamçı (s.113)
kan: kan (s.134)	kan: kan (s.113)
kan-: kanmak (s.134)	kan-: kanmak, susuzluğunu gidermek, memnun olmak. (s.113)
kanat: kanat (s.134)	kanat: 1.) kanat. 2.) kalın ip, halat. (s.113)
kap: 1.) kabuk. 2.) çanak, kap (s.134)	kap: 1.) yanları geniş deri çuval. 2.) silah, balta için muhafaza (s.114)
kapsa-: kaplamak, sarmak (s.134)	kapsa-: saldırmak, çevrelemek, çevresini kuşatmak (s.114)
kara: kara, siyah (s.134)	kara: 1.) kara, siyah, kuzguni. 2.) saydam 3.) kötülük, suç, kötü. 4.) (pekiştirme kelimesi) (s.115)

karar-: 1.) karanlık olmak. 2.) kara olmak (s.134)	karar-: kararmak, koyulaşmak (s.116)
karart-: karaya boyamak (s.135)	karart-: karartmak (s.116)
karı: yaşlı, ihtiyar (s.135)	karı: 1.) yaşlı, ihtiyar. 2.) yabancı
karı-: yaşlanmak, kocamak (s.135)	karı-: yaşlanmak (s.116)
karın: karın. (s.135)	karın: 1.) karın. 2.) tulum. (s.117)
karındaş: kardeş	karındaş: 1.) kardeş; küçük erkek kardeş. 2.) akraba. (s.117)
karıt: kocatmak. (s.135)	karıt-: yaşlandırmak. (s.117)
kat: 1.) defa, kez. 2.) tin, tel, kat. 3.) huzur. ön. (s.135)	kat: 1.) yazı, belge. 2.) yemiş. 3.) kat, sıra. (s.118)
kayra: geri. (s.136)	kayra: 1.) geriye. 2.) ardına, sonuna kadar. (s.120)
keç: geç. (s.136)	keç: akşam, geç. (s.121)
keç-: 1.) (haddi) aşmak. 2.) (zaman) geçmek. 3.) ölmek. 4.) gecikmek. (s.137)	keç-: yolu, engeli geçmek. (s.121)
kéce: gece. (s.137)	keçe: dün, gece. (s.121)
kegir-: geçirmek. (s.137)	kegir-: geçirmek. (s.121)
kel-: gelmek. (s.138)	kel-: 1.) gelmek. 2.) zaman olarak yaklaşmak. (s.122)
kelin: gelin. (s.138)	kelin: gelin. (s.122)
keliş-: birlikte gelmek. (s.138)	keliş-: beraber gelmek. (s.122)
keñ: geniş. (s.139)	keñ: geniş, engin, uçsuz bucaksız. (s.123)
kerek: gerek. (s.139)	kerek: 1.) gerek. 2.) iş, ihtiyaç. (s.123-124)
keriş: çekiş, husumet. (s.139)	keriş: tartışma: (s.124)

keriş-: çekiş. (s.139)	keriş-: birbirine hakaret etmek, küfretmek, tartışmak. (s.124)
kes-: 1.) kesmek, kırmak. 2.) farz kılmak. (s.140)	kes-: kesmek, oymak. (s.124)
kılın-: yapılmak. (s.143)	kılın-: bir şeyi yapmak
kın: 1.) işkence, ceza. 2.) kın. (s.143)	kın: kın, muhafaza. (s.126)
kır-: (toplu halde) öldürmek, kırmak, kazımak. (s.143)	kır-: 1.) kazımak. 2.) yok etmek, kesmek. 3.) tıraş etmek. (s.127)
kısğa: kısa. (s.144)	kıska: kısa. (s. 144)
kısta-: ısrar etmek. (s.144)	kısta-: 1.) sıkıştırmak, zorlamak. 2.) bir şeyi tıkamak; bir şey yerine kullanmak. (s.128)
kış: kış. (s.144)	kış: kış. (s.128)
kızar-: kızarmak. (s.145)	kızar-: 1.) kızarmak. 2.) (maden için) kızarmak. (s.129)
kızart-: kırmızılaştırmak. (s.145)	kızart-: kızartmak, kırmızı duruma getirmek. (s.129)
kızıl: kızıl, al. (s.145)	kızıl: 1.) kırmızı, kızıl. 2.) kırmızı, al. (s.129)
kızıt-: ısıtmak, kızdırmak. (s.145)	kızıt-: 1.) kızdırmak, akkor hale getirmek. 2.) kızıştırmak, heyecanlandırmak. (s.130)
kir: kir, pislik. (s.145)	kir: kir, pislik. (s.130)
kir-: girmek. (s.145)	kir-: 1.) içeri girmek, bulunmak. 2.) (yaş için) ulaşmak. 3.) başlamak. (s.130)
kiriş-: girişmek. (s.145)	kiriş-: 1.) birlikte gitmek. 2.) karışmamak. (s.131)
kirlen-: kirlenmek. (s.145)	kirlen-: kirlenmek, bulaşmak. (s.131)

kirlü: kirli, pis. (s.146)	kirlü: kirli, lekeli. (s.131)
kon-: kon(akla)mak. (s.147)	kon-: 1.) konmak 2.) (kuş için) ağaca ve yere inmek. 3.) yerleşmek, oturmak, durup beklemek. 3.) geceleme. (s.134)
koru-: korumak	koru-: 1.) korumak, savunmak. 2.) duvarla çevirme, çevreleme. (s.136)
koy: koyun. (s.148)	koy: koyun. (s.137)
koy-: koymak, bırakmak. (s.148)	koy-: koymak, bir şeyi yere bırakmak. 2.) yardımcı fiil. (s.137)
köç-: göçmek. (s.148)	köç-: göçmek, göç etmek. (s.137)
kögüs: göğüs. (s. 148)	kögüs: 1.) göğüs, göğüs kafesi, bağır. 2.) kalp. 3.) bilgelik. (s.138)
kök: gök, mavi. (s.148)	kök: 1.) yeşillik, ot. 2.) mavi; yeşil. (s.139)
köm-: gömmek. (s.149)	köm-: gömmek. (s.139)
kön: deri, gön. (s.149)	kön: (çizme için) işlenmiş deri. (s.139)
köp: çok. (s.149)	köp: çok, çokluk. (s.140)
kör-: görmek, saymak. (s.149)	kör-: 1.) bakmak, görmek, dikkatle bakmak. 2.) bakmak, ilgilenmek. 3.) denemek, yaşamak, tecrübe etmek. 4.) birini kabul etmek, saymak. 5.) yardımcı fiil. (s.140)
körün-: görünmek. (s.150)	körün-: görünmek. (s.141)
körüş-: görüşmek. (s.150)	körüş-: 1.) bakışmak. 2.) birlikte bakmak. 3.) görüşmek, karşılaşmak. (s.141)
kuç-: kucaklamak. (s.151)	kuç-: kucaklamak. (s.142)
kul: kul, köle. (s.151)	kul: kul, köle, hizmetkar, uşak. (s.143)

kulak: kulak. (s.151)	kulak: 1.) kulak. 2.) tencerenin kulpu. (s.143)
kuş: kuşak, kemer. (s.152)	kur: kemer, kuşak, bele sarılan uzun ve enli kumaş. (s.143)
kurut-: kurutmak. (s.152)	kurut-: 1.) kurutmak. 2.) yok etmek. (s.145)
kuş: kuş. (s.152)	kuş: kuş. (s.145)
küç: güç, kuvvet. (s.153)	küç: 1.) güç, kuvvet. 2.) zor. (s.146)
kül: kül. (s.154)	kül: kül. (s.147)
kül-: gülmek. (s.154)	kül-: gülmek. (s.147)
kün: güneş. (s.154)	kün: 1.) güneş. 2.) gün. 3.) hava. (s.147)
küreş: güreş. (s.154)	küreş: güreş, savaş. (s.148)
küreş-: güreşmek. (s.154)	küreş-: güreşmek. (s.148)
küy-: beklemek, gecikmek. (s.154)	küy-: beklemek. (s.149)
māl: mal, servet. (s.155)	mal: hayvan, mal; at. (s.153)
men: ben. (s.156)	men: ben (1. teklik kişi zamiri) (s.155)
ne: ne. (s.159)	ne: 1.) ne? 2.) her. (s.159)
nême: ne, ne şey, şey. (s.159)	neme: 1.) eşya. 2.) şey, bir şey, nesne, varlık. (s.159)
ok: 1.) ok. 2.) boş, ıssız. (s.161)	ok: ok, kurşun. (s.162)
on: on. (s.162)	on: on. (s.162)
ot: 1.) ateş, yangın. 2.) ot, nebat. 3.) ilaç. (s.163-164)	ot: 1.) ateş. 2.) ot. (s.164)
öç: intikam. (s.165)	öç: öç, intikam. (s.167)
öl-: ölmek. (s.166)	öl-: ölmek. (s.167)

ölüm: ölüm. (s.166)	ölüm: ölüm. (s.168)
ört: yangın. (s.167)	ört: yangın. (s.169)
öt-: geçmek, sürümlü olmak. (s.167)	öt-: 1.) geçmek, zamanın ilerlemesi. 2.) birinin veya bir şeyin yanından geçmek. 3.) sızmak. (s.169)
sal-: bırakmak. (s.171)	sal-: 1.) koymak, yerleştirmek, salmak. 2.) vurmak. 3.) yardımcı fiil. (s.176)
sargar-: sararmak. (s.172)	sargar-: 1.) sararmak, solmak. 2.) solmak. 3.) yaşlanmak. (s.178)
sāt-: satmak. (s.172)	sat-: satmak. (s.179)
sekirt-: sıçratmak. (s.174)	sekirt-: sıçratmak, zıplatmak. (s.179)
sen: sen. (s.174)	sen: sen. (ikinci teklik şahıs eki). (s.180)
sep-: serpmek. (s.174)	sep-: 1.) bir şeyi serpmek. 2.) fişkırtmak. (s.180)
sıgıt: yas. (s.175)	sıgıt: 1.) ağlama, inleme. 2.) ölü için ağlama. 3.) ağıt. (s.181)
sınar: 1.) -a doğru. 2.) tek. (s.175)	sınar: 1.) tek sayılı. 2.) tek, bir, yalnız. (s.181-182)
silkin-: silkinmek. (s.176)	silkin-: silkinmek. (s.183)
sirke: sirke. (s.176)	sirke: sirke, bit yumurtası. (s.183)
sol: sol. (s.176)	sol: 1.) sol. 2.) sol kanat, sol cephe, sol taraf. (s.184)
soñ: sonra, geriye. (s.176)	soñ: 1.) son. 2.) sonra. 3.) dümen. (s.184)
soy-: soymak. (s.177)	soy-: 1.) (hayvanlar için) soymak, kesmek, yüzmek. 2.) (insan için) deriyi kurutmak. 3.) çıkarmak, bulunduğu yerden almak, eyeri çıkarmak. 4.) kamçı çekmek. (s.185)

söğüş-: söğüşmek, sövüşmek. (s.177)	söğüş-: sataşmak, tahrik etmek, birbirine küfretmek, birbirini kışkırtmak. (s.185)
sun-: sunmak, uzatmak. (s.178)	sun-: (elini) uzatmak, sunmak. (s.186)
sür-: 1.) eğmek, bükmek. 2.) sürmek, götürmek. 3.) çift sürmek. (s.188)	sür-: 1.) kovmak. 2.) uyarmak. 3.) sürmek. (s.188).
sürtün-: sürünmek. (s.179)	sürtün-: 1.) sürtünmek, boyanmak. 2.) macunu, merhemi silmek. (s.188)
süt: süt. (s.180)	süt: süt. (s.189)
talaş-: dalaşmak (s.182)	talaş-: tartışmak, bahis tutuşmak, dalaşmak (s.197)
tamak: damak (s.182)	tamak: 1.) boğaz. 2.) damak. 3.) boğaz, gırtlak, hançere (s.198)
tang: 1.) tan, şafak. 2.) tuhaf, acayip (s.182)	tañ: tan, seher vakti (s.198)
tara-: taramak (s.183)	tara-: 1.) taramak. 2.) (çeşitli yönlere) dağılmak. 3.) yayılmak, çoğalmak (s.200)
tart-: 1.) çekmek, asılmak. 2.) tahammül etmek (s.183)	tart-: çekmek, sürüklemek (s.201)
taş: 1.) taş. 2.) dış (s.183)	taş: taş, taştan (s.201)
tayak: değnek, baston (s.184)	tayak: sopa, baston (s.202)
teñ: denk, eşit (s.185)	teñ: denk, aynı, eş (s.205)
ter: 1.) ter. 2.) ücret, kira (s.186)	ter: ter (s.206)
ter-: dermek, toplamak (s.186)	ter-: dermek, derlemek, toplamak (s.206)
til: dil (s.187)	til: 1.) dil. 2.) dil, konuşma (s.209)
tile-: dilemek, istemek (s.187)	tile-: 1.) rica etmek. 2.) merhamet dilemek. 3.) istemek (s.209)

tış: dış (s.188)	tış: 1.) dış. 2.) pirzoladan eti almak için kullanılan çatal. 3.) dış ünsüzü (s.209)
tol-: dolmak (s.189)	tol-: 1.) dolmak. 2.) doldurmak (s.211)
ton: elbise, giyecek (s.189)	ton: 1.) kürk. 2.) şamanın özel kostümü; yırtmaçsız, koyun postundan elbisenin ana bölümü (s.212)
tök-: dökmek (s.189)	tök-: dökmek (s.215)
tört: dört (s.190)	tört: dört (s.216)
tul: dul (s.190)	tul: dul (s.217)
tur-: 1.) (ayakta) durmak. 2.) kalkmak. 3.) yardımcı fiil (s.190)	tur-: 1.) durmak. 2.) bulunmak. 3.) fiyatı olmak. 4.) olmak, oluşmak. 5.) hizmetinde olmak, ücretli çalışmak. 6.) fiilin hareketinin devamlılığını bildiren yardımcı fiil (s.217)
tut-: tutmak (s.190)	tut-: 1.) tutmak, yakalamak. 2.) yönetmek. 3.) almak. 4.) yer edinmek. 5.) çıkarmak (s.218)
tün: gece (s.192)	tün: gece (s.220)
tüp: dip, kök (s.192)	tüp: 1.) aşağı, dip. 2.) kök, taban (s.221)
türül-: toparlanmak, kıvrılmak (s.192)	türül-: katlanmak, dürülmek, sıvamak (s.221)
tüş: öğle (vakti) (s.192)	tüş: 1.) öğlen, öğle vakti, gün yarısı; gün, güneş. 2.) düş, rüya (s.222)
tüş-: düşmek (s.192)	tüş-: 1.) inmek, düşmek, geçmek. 2.) hareketi aniden yapıldığını gösteren yardımcı fiil (s.222)
uç: uç (s.193)	uç: uç, son, nihayet (s.223)
uç-: uçmak (s.193)	uç-: uçmak (s.223)
uçun: için (s.193)	uçun: -e için, bundan dolayı, bu nedenle (s.223)

uçur-: uçurmak (s.193)	uçur-: uçurmak (s.223)
ulam: devamlı (s.193)	ulam: her zaman, sürekli (s.225)
ulan-: ulanmak, eklenmek (s.193)	ulan-: birleşmiş, eklenmiş olmak, uzatmak (s.225)
ulu: büyük. (s.194)	ulu: 1.) büyük, önemli, yüce. 2.) çin, ejderha. (s.225)
ulu-: ulumak. (s.194)	ulu-: ulumak. (s.225)
uruş-: 1.) savaşmak, döğüşmek. 2.) takışmak. (s.195)	uruş-: kavga, tartışma; skandal, savaş. (s.226)
us: akıl. (s.195)	us: usta, baş. (s.226)
uyku: uyku. (s.196)	uyku: uyku. (s.228)
uza-: 1.) uzamak. 2.) yükselmek. (s.196)	uza-: 1.) uzamak; devam etmek. 2.) uzaklaşmak, ayrılmak. (s.228)
uzak: uzak. (s.196)	uzak: 1.) uzak, uzun, devamlı. 2.) uzak. (s.228)
uzun: uzun. (s.196)	uzun: uzun, yüksek. (s.228)
üç: üç (s.197)	üç: üç (sayı sıfatı). (s.229)
üleş-: üleşmek, bölüşmek. (s.198)	üleş-: paylaştırmak, paylaşmak, bölüşmek. (s.229)
ülgü: ölçü, örnek. (s.197)	ülgü: 1.) örnek. 2.) biçki modeli. (s.229)
ün: ses, ün. (s.197)	ün: ses, ton. (s.229)
ünde-: 1.) çağırarak, davet etmek. 2.) dua etmek. (s.197)	ünde-: ses vermek, ünlemek. (s.230)
üst: üst. (s.198)	üst: üst, yukarı. (s.231)
yok: yok. (s.210)	yok: yok. (s.235)

yol: yol. (s.210)	yol: yol. (s.235)
yurt: yurt, ev, yer. (s.212)	yurt: yurt. (s.235)

FONETİĞİ DEĞİŞMİŞ, ANLAMI DEĞİŞMEMİŞ KELİMELELER

MUKADDİMETÜ'L-EDEB	ALTAYCA TÜRKÇE SÖZLÜK
abuşha: yaşlı koca. (s.83)	abışka: yaşlı adam, ayı. (s.19)
açığ: acı. (s.83)	açu: 1.) acı, ekşi. 2.) dert, keder, üzüntü. 3.) nefret, kızma, hiddet. (s.20)
açuk: açık. (s.83)	açık: 1.) delik. 2.) açık, açıklık. 3.) neşeli, içten. 4.) açık üye. (s.20)
ağaç: ağaç. (s.84)	agaş: 1.) ağaç; ağaçtan yapılmış. 2.) orman. (s.21)
alıg: alma, satın alma. (s.217)	alış: alma, alış. (s.24)
alp: cesur, yiğit. (s.86)	alıp: alp, bahadır, kahraman, pehlivan (destanda). (s.24)
altun: altın. (s.86)	altın: altın, altından olan. (s.25)
andık: ant içmek, yemin etmek. (s.86)	antık: yemin etmek, ant içmek. (s.27)
appak: appak, bembeyaz. (s.91)	apagaş: bembeyaz, apak. (s.27)
arığ: temiz, arı. (s.92)	aru: temiz, arı. (s.30)
arıgla-: temiz tutmak, tenzih etmek, takdis etmek. (s.92)	arula-: 1.) temizlemek. 2.) hadım etmek. (s.30)
aydış-: söyleşmek. (s.95)	aytış-: birlikte konuşmak, karşılıklı konuşmak. (s.33)
ayır-: ayırmak. (s.95)	ayrı-: 1.) ayırmak. 2.) ayırt etmek. 3.) güç durumdan kurtulmak. 4.) ayırmak, sökmek. (s.33)

bāḥā: değer, fiyat. (s.97)	baa: paha, değer, fiyat. (s.35)
başçı: önder. (s.99)	başaaçı: yönetici. (s.37)
berü: beri, buraya. (s.101)	beri: 1.) beri, buraya, bu tarafa, yakına. 2.) -dan beri. (s.41)
bıç-: ekini kesmek, biçmek. (s.283)	bıçı-: biçmek, kesmek, doğramak. (s.42)
bildür-: bildirmek. (s.102)	bildir-: 1.) bildirmek; haber vermek. 2.) öğretmek. 3.) buluş yapmak. 4.) işaret etmek, fark ettirmek. (s.43)
bilig: bilgi, bilim. (s.102)	bilik: bilgi, bilim. (s.43)
biti-: yazmak. (s.104)	biçi-: moğ. yazmak. (s.43)
bitig: kitap, mektup. (s.104)	biçik: moğ. 1.) okuryazarlık. 2.) kitap. 3.) mektup, yazı. (s.43)
bitigleş-: mektuplaşmak. (s.104)	biçiş-: moğ. birlikte yazmak, birbirine mektup yazmak. (s.43)
bitit-: yazdırmak. (s.104)	biçit-: yazdırmak. (s.43)
bud: but, bacak. (s.107)	but: (insan için) ayak, bacak. 2.) (eşya için) ayak, destek. 3.) (hayvanlarda) arka ayak. (s.48)
bulıt: bulut. (s.108)	bulut: bulut, yağmur bulutu. (s.48)
bulıtlan-: bulutlanmak. (s.108)	bulutta-: bulutlanmak. (s.48)
çakrış-: bağırışmak. (s.110)	çağış-: ağız kavgası. (s.73)
çıkırtat-: gıcırdatmak. (s.111)	çıkırat-: gıcırtı çıkarttırmak. (s.78)
dag: dağ. (s.112)	tuu: dağ. (s.219)
dāñ: tan, şafak. (s.112)	tāñ: tan, seher vakti. (s.198)
dar: dar. (s.113)	tar: dar, sıkı. (s.200)

dara- : taramak. (s.113)	tara- : 1.) taramak. 2.) dağılmak. 3.) yayılmak, çoğalmak. (s.200)
daş : taş. (s.113)	taş : taş, taştan. (s.201)
daya- : dayamak. (s.113)	taya- : desteklemek, dayanak koymak. (s.202)
deñe- : denkleştirmek. (s.113)	teñde- : eşitlemek, hizaya getirmek, denkleştirmek. (s.205)
der- : dermek, toplamak. (s.114)	ter- : dermek, derlemek, toplamak, topraktan bir şey toplamak. (s.206)
der : ter. (s.113)	ter : ter. (s.206)
dirü : diri, canlı. (s.115)	tirü : canlı, dinç. (s.209)
diş : diş. (s.115)	tiş : 1.) diş. 2.) pirzoladan eti almak için kullanılan çatal. (s.209)
diz- : dizmek. (s.115)	tiz- : dizmek. (s.210)
dizil- : dizilmek. (s.115)	tizil- : dizilmek. (s.210)
doldur- : doldurmak. (s.115)	toltır- : doldurmak. (s.211)
doy : toy, ziyafet. (s.115)	toy : 1.) toy, şölen, düğün, düğün yemeği. 2.) çamur, kil. (s.214)
dölet- : ödetmek. (s.116)	tölöt- : ödetmek. (s.215)
dur- : oturmak, ikamet etmek. (s.116)	tur- : 1.) durmak, kalkmak. 2.) bulunmak. 3.) fiyatı olmak. 4.) olmak, oluşturmak. 5.) hizmetinde olmak. (s.217)
durahk : ev. (s.116)	tura : 1.) ev. 2.) şehir. (s.217)
durguz- : kaldırmak. (s.116)	turgus- : 1.) dikmek. 2.) kaldırmak. 3.) hazırlamak. (s.218)
düken- : tükenmek. (s.117)	tügen- : tükenmek, bitmek. (s.219)

dür- : dürmek, katlamak. (s.117)	tür- : dürmek, katlamak, bükmek, kıvırmak, sıvamak. (s.221)
dürül- : dürülmek. (s.117)	türül- : katlanmak, dürülmek. (s.221)
düş- : düş, rüya. (s.117)	tüş- : 1.) öğlen, öğle vakti, gün yarısı; gün, güneş. 2.) düş, rüya. (s.222)
emcek- : meme. (s.119)	emçek- : kadın göğsü. (s.89)
emçile- : tedavi etmek. (s.119)	emde- : tedavi etmek, iyileştirmek. (s.89)
ériktür- : kederlendirmek. (s.120)	erik- : kederlenmek, üzülmek, canı sıkılmak. (s.91)
esrük- : sarhoş. (s.383)	ezirik- : sarhoş. (s.93)
etek- : etek. (s.121)	edek- : 1.) etek. 2.) dağın eteği. (s.87)
ésne- : 1.) esnemek. 2.) tan atmak. (s.121)	este- : esnemek. (s.93)
eşek- : eşek. (s.121)	eşte- : eşek. (s.93)
éttür- : ettirmek. (s.121)	ettir- : yaptırmak, yaptırtmak. (s.93)
evrül- : çevrilmek, dönmek. (s.122)	ebiril- : dönmek. (s.87)
evür- : çevirmek, döndürmek. (s.122)	ebir- : çevresinden dolaşmak, çevrelemek. (s.87)
ıgı- : ağıt, feryat. (s.127)	ıy- : ağlama, inleme. (s.102)
ırak- : uzak, ırak. (s.127)	ıraak- : uzak; uzakta. (s.102)
içür- : içirmek. (s.128)	içir- : 1.) içirmek. 2.) yedirmek, beslemek. (s.103)
ikiz- : ikiz. (s.129)	ikree- : ikiz. (s.103)
ilerü- : ileri. (s.129)	içkeri- : 1.) ileride, önde. 2.) içe, ortaya doğru, içeri, içeriye. (s.103)
irinlen- : irinlenmek. (s.130)	irinde- : irinlemek, çürümek, bozulmak. (s.104)

isin- : ısınmak. (s.130)	izi- : ısınmak. (s.105)
isit- : ısıtmak. (s.130)	izit- : ısıtmak. (s.105)
is(s)ig- : sıcak, ısı. (s.130)	izü- : sıcak, sıcaklık. (s.105)
issü- : ısı, sıcaklık. (s.130)	izü- : sıcak, sıcaklık. (s.105)
işlet- : çalıştırmak. (s.132)	iştet- : 1.) çalıştırmak. 2.) işletmek. (s.104)
itiş- : itişmek. (s.132)	iydiş- : birbirini itmek. (s.105)
kaçur- : kaçır. (s.132)	kaçır- : 1.) kaçırmak. 2.) kovalamak. (s.110)
kađgu- : kaygı. (s.132)	kaygı- : keder, kaygı. (s.119)
kağla- : (eti dilip) kurutmak. (s.133)	kakşa- : kurutmak. (s.111)
kamçılaş- : kamçı ile vurmak. (s.133)	kamçıla- : kamçılama. kamçıyla vurmak. (s.113)
kaamtul- : karamsı. (s.134)	karamtık- : 1.) karamsı, siyahımsı; uzaktan siyah gözüken. 2.) gizli. (s.116)
kağanu- : karanlık. (s.134)	kağanuy- : 1.) moğ. karanlık. 2.) cahil, okuryazar olmayan. (s.116)
katığ- : sert, sıkı, güç. (s.136)	katu- : 1.) ağır, zor, sert. 2.) kaba, kızgın. (s.118-119)
kaýgu- : kaygı. (s.136)	kaygı- : keder, kaygı. (s.119)
kêçür- : 1.) aşırma, geçirmek. 2.) (vakit) geçirmek. 3.) affetmek. (s.137)	keçir- : geçirmek. (s.121)
ked- : giymek. (s.137)	kiy- : (elbise, ayakkabı, şapka için) giymek. (s.131)
kêdin- : sonra. (s.137)	kiyin- : geri, arka, son, sonra. (s.131)
kegrik- : geçirme. (s.137)	kegirik- : geçirme. (s.121)

keldür- : getirmek. (s.138)	keldir- : getirmek, getirtmek. (s.122)
key- : giymek. (s.140)	kiy- : (elbise, ayakkabı, şapka için) giymek. (s.131)
kıkır- : çağırmak, bağlamak. (s.141)	kıçır- : 1.) çağırmak, davet etmek. 2.) okumak. (s.125)
kılıç : kılıç. (s.142)	kılış : kılıç. (s.126)
kırağ : kenar, kıyı. (s.143)	kır : 1.) kenar, dikiş yeri. 2.) kenar, uç; kenar. (s.127)
kırk- : kırmak, kesmek. (s.143)	kır- : 1.) kazımak. 2.) yok etmek, kesmek. 3.) tıraş etmek. (s.127)
kısarla- : sıkıştırmak. (s.144)	kısta- : 1.) sıkıştırmak, zorlamak. 2.) bir şeyi tıkmak; bir şey yerine kullanmak. (s.128)
kısğa : kısa. (s.144)	kıska : kısa, öz. (s.127)
kışkal- : kısalmak. (s.144)	kıskar- : kısalmak. (s. 127)
kışkançlık : kıskançlık. (s.144)	kıskançak : kıskanç (s.127)
kışla- : kışlamak. (s.144)	kışta- : kışlamak, kışı geçirmek. (s.128)
kızgıt : kızıl(ımsı). s.145)	kızıl : 1.) kırmızı, kızıl. 2.) kırmızı, al. (s.129)
kiçig : küçük. (s.145)	kiçü : küçük. (s.130)
kigür- : sokmak, girdirmek. (s.145)	kidir- : içeri sokmak. (s.130)
kişi : kişi, kimse. (s.146)	kiji : kişi, insan, adam. (s.130)
kiyür- : girdirmek, sokmak. (s.146)	kidir- : içeri sokmak. (s.130)
kollan- : yardımlaşmak. (s.146)	koldo- : 1.) tezahürat yapmak. 2.) kolunu kullanmak, yardım etmek. (s.133)
konuğ : konuk, misafir. (s.147)	konok : 1.) konuk, misafir. 2.) gün, yirmi dört saat. 3.) hayat. 4.) cenaze. (s.135)

kork-: korkmak, çekinmek. (s.147)	korkı-: korkmak. (s.135)
korğu: korku. (s.147)	korku: korku, tehlike. (s.135)
koyu: koyu. (s.148)	koyu: (orman için) yoğun, koyu, sık. (s.148)
koyut-: koyultmak. (s.148)	koyult-: koyultmak. (s.137)
köger-: 1.) filizlenmek, çıkmak. 2.) mavileşmek. 3.) küflenmek. (s.148)	kögör-: 1.) göğermek, mavileşmek, yeşermek. 2.) sürgün vermek. (s.138)
kölge: göle. (s.148)	kölötkö: gölge. (s.139)
kölik: binek hayvanı. (s.149)	köklö: koşum hayvanı. (s.139)
kölük: binek hayvanı. (s.149)	kölkö: koşum hayvanı. (s.139)
köñüllet-: heveslenmek. (s.149)	köndük-: gayret göstermek, aşırı derecede istemek, hırslanmak. (s.140)
köni: doğru. (s.149)	könü: düz, dosdoğru. (s.140)
körküt-: göstermek. (s.150)	körgüs-: göstermek, tarif etmek. (s.140)
körküz-: göstermek. (s.150)	körgüs-: göstermek, tarif etmek. (s.150)
köz: göz. (s.151)	kös: 1.) göz bakış. 2.) göz, delik. 3.) (kağıt oyunlarında) renk işareti. (s.141)
közer-: gözetmek, bakmak. (s.151)	köstö-: 1.) bir şeye dikkatle bakmak, gözetlemek. 2.) seçmek, ileri sürmek. (s.141)
kuçuş-: kucaklaşmak. (s.151)	kuçaktaş-: birbirini kucaklamak. (s.152)
kudalık: dünür akrabalığı. (s.151)	kudalaş: 1.) birlikte dünürcülük yapmak. 2.) nikahlandıktan sonra kendi çocuklarını doğurmak. (s.142)
kudruk: kuyruk. (s.151)	kuyruk: 1.) kuyruk. 2.) son, uç. (s.146)
kullan-: kul, köle yapmak. (s.151)	kulda-: köle yapmak, hizmet ettirmek. (s.143)

kulluk: kulluk. (s.151)	kulduk: kölelik, kulluk. (s.143)
kum: kum, kır, yaban. (s.151)	kumak: kum. (s.143)
kurtla-: kurtlanmak. (s.152)	kurta-: kurtlanmak. (s.144)
kurug: kuru. (s.152)	kuru: 1.) kuru. 2.) boş. (s.144)
kuytulan-: gizlenmek. (s.153)	kudu-: kaybolmak, gizlenmek. (s.142)
kuyug: kuyu. (s.153)	kutuk: kuyu. (s.145)
küçlen-: güçlenmek. (s.153)	küçtel-: güçlenmek, artmak. (s.146)
küçlendür-: güçlendirmek. (s.153)	küçte-: 1.) güçlendirmek. 2.) zorlamak. (s.146)
kümiş: gümüş. (s.154)	kümüş: gümüş. (s.147)
künde: her gün. (s. 154)	künüğ: her gün. (s.148)
künlük: günlük. (s.154)	kündük: 1.) günlük. 2.) gündüz. 3.) günlük, sıradan. (s.147)
küreş: güreş. (s.154)	kürejü: güreş, savaş. (s.148)
mağa: bana. (s.156)	mege: bana. (s.155)
mağar-: sahiplenmek. (s.156)	menzin-: kendinin saymak, benimsemek. (s.155)
miğ: bin. (s.157)	muğ: bin. (s.158)
mü: mü (soru edatı). (s.158)	bö: soru eki. (s.46)
mün-: binmek. (s.158)	min-: binmek. (s.156)
mündür-: bindirmek. (s.158)	mindir-: bindirmek. (s.156)
müğeş-: biniştirmek. (s.158)	miniş-: birlikte binip gezmek. (s.156)
münüt: binek atı. (s.158)	minit: binek hayvanı. (s.156)
nedimlük: arkadaşlık. (s.159)	nacılık: dostluk. (s.159)

o: o (3. tekil şahıs zamiri) (s.161)	ol: o (3. teklik şahıs zamiri.) (s.162)
ogrılık: hırsızlık. (s.161)	uur: soygunculuk. (s.227)
olca: ganimet, yağma. (s.162)	olco: esir. (s.162)
olcala-: ganimet almak, yağma etmek. (s.162)	olcolo-: 1.) esir almak. 2.) işgal etmek. (s.162)
oltur-: oturmak. (s.162)	otır-: oturmak. (s.164)
oğul-: iyileşmek, şifa bulmak. (s.162)	oğoylo-: 1.) iyileşmek, hafiflemek. 2.) ucuzlamak. (s.163)
orna-: yerleşmek, oturmak. (s.163)	orınçık-: 1.) yerleşmek. 2.) sertleşmek. 3.) daha önceki duruma gelmek. (s.164)
ornat-: yerleştirmek. (s.163)	orınıktır-: 1.) yerleştirmek. 2.) sağlamlaştırmak. 3.) düzene sokmak. (s.164)
orta: orta. (s.163)	orto: 1.) orta, yarı. 2.) ön damak. (s.164)
oruç: oruç. (s.163)	orozo: oruç. (s.164)
orun: yer, mahal. (s.163)	orın: 1.) yer. 2.) yatak. (s.164)
otla-: otlamak. (s.164)	oto-: otlakta otlamak. (s.164)
otlat-: otlatmak. (s.164)	otot-: otlatmak, otlattırmak. (s.164)
otun: odun. (s.164)	odin: odun, kütük. (s.161)
oygat-: uyandırmak. (s.164)	oygoş-: uyandırmak. (s.165)
oyna-: oynamak. (s.164)	oyno-: 1.) oynamak, eğlenmek. 2.) biriyle samimi ilişki içinde bulunmak. (s.165)
oynaş-: oynaşmak. (s.164)	oynoş-: 1.) birlikte oynamak. 2.) biriyle samimi ilişkide bulunmak. (s.165)
oyun: oyun. (s.164)	oynok: oyun. (s.165)
öğren-: öğrenmek. (s.165)	üren-: eğitim görmek, alışmak. (s.230)

öğret-: öğretmek. (s.165)	üret-: 1.) öğretmek, akıl vermek. 2.) emretmek. (s.230)
öğür-: ağlamak. (s.166)	öksö-: yüksek sesle ağlamak. (s.167)
öğüt: öğüt. (s.166)	ömö: 1.) öğüt. 2.) işteş fiil eki. (s.168)
öldür-: öldürmek. (s.166)	öltür-: öldürmek. (s.167)
öldürül-: öldürülmek. (s.166)	öltüril-: öldürülmüş olmak. (s.168)
ölüg: ölü. (s.166)	ölü: ölü. (s.166)
ör: yukarı. (s.167)	örörtöğ: yukarıya. (s.169)
örküc: hörgüç. (s.167)	örköş: 1.) kambur, hörgüç. 2.) davulun sesini güçlendirmeye yarayan tümsek. (s.168)
örte-: yakmak, yandırmak. (s.167)	örtö-: yakmak. (s.169)
örtenmek: yanık, göynük. (s.167)	örtöğ: sarı, kavrulmuş. (s.169)
ötgün: gök gürültüsü. (s.167)	ötköniş: tabiat taklidi kelime. (s.170)
ötünç: ödünç. (s.168)	ödüş: ödünç. (s.167)
özge: başka. (s.168)	öskö: başka, diğer; diğeri, başkası. (s.169)
sağ: sağmak. (s.171)	saa: sağmak. (s.175)
şakal: sakal. (s.171)	sagal: 1.) sakal. 2.) favori. (s.176)
şakla-: saklamak, gizlemek, muhafaza etmek. (s.171)	sakta-: 1.) beklemek. 2.) korumak, saklamak. (s.176)
san-: düşünmek. (s.172)	sana-: 1.) düşünmek; istemek, niyetlenmek. 2.) endişe etmek. 3.) özlemek. (s.177)
sançış-: savaş, vuruşma. (s.172)	sayış-: mızrak, süngü savaşı. (s.179)
sap-: takmak, sap geçirmek. (s.172)	sapta-: 1.) sap takmak. 2.) balık kancasına kurt takmak. 3.) ipliği iğneden geçirmek. (s.177)

sargat-: sarartmak. (s.172)	sargart-: 1.) sararmasına sebep olmak, sarartmak. 2.) solmaya sebep olmak, soldurmak. (s.178)
sarığ: sarı. (s.172)	sarı: 1.) sarı. 2.) sarışın. 3.) kızıl. (s.178)
satığ: satış, ticaret. (s.173)	sadış: satış, ticaret. (s.175)
satıgıcı: satıcı, tüccar. (s.173)	saduçı: tüccar. (s.176)
savuk: soğuk. (s.173)	sook: soğuk, ayaz. (s.184)
sev-: sevmek. (s.174)	süü-: sevmek, okşamak. (s.189)
sevmek: sevmek, sevgi. (s.174)	süüş: aşk, sevgi. (s.189)
sevün-: sevinmek. (s.174)	süün-: sevinmek. (s.189)
sevünç: sevinç. (s.174)	süünç: sevinç. (s.189)
sevüş-: sevişmek. (s.174)	süüş-: birbirini sevmek. (s.189)
sêz-: sezmek. (s.174)	ses-: hissetmek, sezmek. (s.180)
sêzig: zan, kanaat. (s.174)	sezik: 1.) tahmin. 2.) şüphe. (s.181)
sidük: sidik. (s.176)	siydik: sidik. (s.183)
soğra: sonra. (s.177)	soğunda: sonra. (s.184)
sor-: 1.) sormak. 2.) emmek, somurmak. (s.177)	soor-: emmek, sormak. (s.185)
sög-: söğmek, sövmek. (s.177)	sök-: sövmek, küfretmek. (s.185)
sökül-: sökülmek. (s.177)	sögül-: (dikiş için) sökülmek. (s.185)
söz: söz. (s.177)	sös: söz, konuşma, kelime. (s.186)
suv: su. (s.178)	suu: su, nehir. (s.187)
suvar-: sulamak. (s.179)	suula-: ıslatmak, su vermek. (s.187)
suvlug: sulu, suyu bol. (s.179)	suyuk: 1.) sulu. 2.) seyrek. (s.188)

suvsat- : susatmak. (s.179)	suuzat- : susatmak. (s.188)
suvsuz : susuz, kurak. (s.179)	suuzu : susuzluk. (s.188)
sürt- : sürmek, bulaştırmak. (s.179)	sürtküşte- : sürmek, boyamak. (s.188)
süsüş- : süsüşmek. (s.180)	süzüş- : birbirine tos vurmak, süsüşmek. (s.189)
tağ : dağ. (s.181)	tuu : dağ. (s.219)
tamar : damar. (s.182)	tamır : 1.) damar. 2.) kök. (s.198)
taıuğ : cehennem, ateş. (s.182)	tamı : cehennem. (s.198)
tangırka- : şaşmak. (s.182)	tañarka- : şaşırmak. (s.198)
tangrı : tanrı. (s.182)	teñeri : 1.) gök, gökyüzü. 2.) tanrı. (s.205)
taş- : taşmak. (s.183)	taşkında- : kıyılardan çıkmak, taşmak. (s.201)
taşlaş- : taş atışmak. (s.184)	taştaş- : birbirine atmak. (s.201)
taşlıg : taşlı. (s.184)	taştu : taşlı. (s.201)
tatlıg : tatlı. (s.184)	tatu : tatlı. (s.202)
tayanç : destek. (s.184)	tayanış : dayanak. (s.202)
tayıg : kaygan, yumuşak. (s.184)	taygak : kaygan. (s.202)
temür : demir. (s.184)	temir : demir. (s.205)
teñel- : denk olmak. (s.185)	teñdel- : eşitlenmek, karşılaştırılmak, denkleştirilmek. (s.205)
teñiz : deniz. (s.185)	teñis : deniz, okyanus. (s.205)
tepren- : deprenmek. (s.185)	tepkile- : ayakla vurmak, tepişmek. (s.205)
teri : deri. (s.186)	tere : 1.) deri. 2.) şaman davulunu örten deri. (s.206)
terin : derin. (s.186)	tereñ : 1.) derinlik. 2.) derin, uzak. (s.206)

tılmeç: tercüman. (s.187)	tılmeş: çevirmen, mütercim, tercüman. (s.209)
tilük: dilim. (s.187)	tilim: 1.) dilim, parça. 2.) ince, dar parçalar halinde kesmek. (s.209)
tirig: diri, canlı. (s.187)	tirü: canlı, dinç. (s.209)
tişi: 1.) kadın. 2.) dişi, kancık. (s.188)	tiji: dişi. (s.208)
tiz: diz. (s.188)	tize: diz. (s.210)
tog-: doğmak. (s.189)	tuul-: doğmak. (s.219)
togur-: 1.) doğurmak. 2.) doğdurmak. (s.188)	tuu-: 1.) doğurmak. 2.) (kuş için) yumurtlamak. (s.219)
toksan: doksan. (s.188)	toguzon: doksan. (s.210)
tolu: dolu. (s.189)	tolo: 1.) bütün, tam, bütünüyle. 2.) çok. 3.) dolu. (s.211)
tökül-: dökülmek. (s.189)	tögül-: dökülmek. (s.215)
töşek: döşek. (s.190)	töjök: yatak, döşek. (s.214)
tügün: düğüm. (s.191)	tüyün: düğüm. (s.222)
tünle: geceleyin. (s.192)	tündük: 1.) geceleyin, bir gece boyunca. 2.) kuzey. (s.220)
tüykür-: tükürmek. (s.192)	tükür-: tükürmek. (s.220)
tüykürük: tükürük. (s.192)	tükürük: tükürük. (s.220)
tüz: düz, doğru, eşit. (s.192)	tüs: 1.) düz, dümdüz. 2.) yapılı. 3.) düşey. (s.221)
tüzet-: düzeltmek. (s.193)	tüze-: düzeltmek, eşitlemek. (s.222)
uluğsın-: büyükenmek. (s.194)	uluksın-: kendini büyük, önemli saymak. (s.225)
unut-: unutmak. (s.194)	undu-: unutmak. (s.226)

utur-: karşılaşmak. (s.196)	utku-: 1.) karşılaşmak, rastlamak. 2.) selamlamak. (s.226)
uvtan-: utanmak. (s.196)	uyal-: utanmak. (s.227)
uvtanur: ayıp, utanılacak şey. (s.196)	uyat: utanç, rezalet, ayıp. (s.228)
uvut: utanma. (s.196)	uyalış: utanma, sıkılma. (s.228)
uyu-: uyumak. (s.196)	uyukta-: uyumak. (s.228)
uzunınca: boylu boyunca, uzunlamasına. (s.196)	uzada: boyunca. (s.228)
ülüş: hisse, pay. (s.197)	üleş: parça, pay, hisse. (s.229)
ürk-: ürmek. (s.197)	ürkü-: korkmak, ürmek. (s.230)
üze: üzerine, -a/-e, üstüne. (s.198)	üzeri: yukarı. (s.232)
üzengü: 1.) üzengi. 2.) merdiven, merdiven basamağı. (s.198)	üzeni: üzengi. (s.232)

FONETİĞİ AYNI, ANLAMI DEĞİŞMİŞ KELİMELELER

MUKADDİMETÜ'L-EDEB	ALTAYCA TÜRKÇE SÖZLÜK
agıl: hayvan barınağı. (s.205)	agıl: 1.) akıl. 2.) huy. 3.) hareket tarzı. (s.22)
agın: 1.) dilsiz. 2.) doğuştan dilsiz. 3.) hareket tarzı. (s.22)	agın: akıntı, akar, dere, akıntı yeri. (s.22)
ança: öyle, öylesine. (s.86)	ança: o kadar, bunca. (s.26)
arlan-: utanmak, çekinmek. (s.229)	arlan-: silinmek. (s.29)
bıkın: bel, böğür. (s.102)	bıkın: uyluk, kalça. (s.42)
çal: kül rengi. (s.338)	çal: ak, ağarmış. (s.74)
er: kişi. (s.119)	er: 1.) er, koca, yiğit. 2.) kahraman, yiğit, cesur adam. (s.91)

ilmek: ilmek. (s.129)	ilmek: 1.) kanca. 2.) askı. (s.104)
ķalı-: yükselmek, kalkmak. (s.133)	kalı-: bir şeyin üzerinden atlamak. (s.112)
kaş: kaş. (s.135)	kaş: 1.) (orman için) sınır, kıyı. 2.) (elbise için) kenar. 3.) (bel için) kemer. 4.) şaman davulunun gövdesi. (s.118)
kat-: 1.) katmak. 2.) (küpe vs) takmak. 3.) (sürme) çekmek. (s.135-136)	kat-: 1.) bükmek, çevirmek, çalkalamak. 2.) sertleşmek, kurumak. (s.118)
key: çok, fazla. (s.140)	key: 1.) hava. 2.) yalan, saçma sapan söz. (s.124)
kezen-: vurmak istemek. (s.141)	kezen-: parmakla tehdit etmek. (s.125)
ķına: kına. (s.143)	kına: şerit, tenya. (s.126)
ķıs-: kısmak, çekmek. (s.144)	kıs-: sıkmak, bastırmak, ezmek. (s.127)
ķısta-: ısrar etmek. (s.144)	kısta-: 1.) sıkıştırmak, zorlamak. 2.) bir şeyi tıkamak; bir şey yerine kullanmak. (s.128)
ķıya: çapraz, yan. (s.144)	ķıya: eğri. (s.128)
ķiriş: ķiriş. (s.145)	ķiriş: giriş. (s.131)
ķiriş-: girişmek. (s.145)	ķiriş-: 1.) birlikte gitmek. 2.) karışmamak. (s.131)
kol: kol, taraf, yan. (s.146)	kol: 1.) el, parmaklar. 2.) hayvanlarda ön ayak. (s.133)
ķön: deri, gön. (s.149)	ķön: işlenmiş deri. (s.139)
'ömür: ömür, yaş. (s.166)	ömür: moğ. (elbise için) etek, ön taraf. (s.168)
ön-: büyümek. (s.166)	ön: 1.) gövde (bitki için). 2.) suyun yatağı. (s.168)
öķ: ön, önceden. (s.166)	öķ: 1.) kişilik. 2.) renk. 3.) cila. 4.) kumaşın ön yüzü. (s.168)

saba: salınarak, gururlanarak. (s.170)	saba: 1.) kıymız hazırlanan büyük deri tulum. 2.) ağaç kabuğundan kap. 3.) tulum, kırba. (s.175)
sal-: bırakmak. (s.171)	sal-: 1.) koymak, yerleştirmek, salmak. 2.) vurmak. 3.) (hareketin tamamlandığını ifade eden yardımcı fiil.) (s.176)
şalam: selem. (s.171)	şalam: saman. (s.176)
sığın-: sığınmak. (s.175)	sığın-: sıkışmak, kendini sıkışmış hissetmek, utanmak. (s.181)
sın: mezar. (s.175)	sın: 1.) boy, gövde. 2.) (bitki için) gövde. 3.) dağ sırası. 4.) uzunluk. (s.181)
sınık-: yenilmek, mağlup olmak. (s.175)	sınık: 1.) kırık, bozuk. 2.) parça. 3.) kemik kırığı. (s.182)
sıra: sıra, dizi. (s.175)	sıra: 1.) bira. 2.) sırik. (s.182)
sıyrık-: boşanmak. (s.175)	sıyrık: dökülmüş. (s.183)
sok-: sokmak. (s.176)	sok-: moğ. 1.) vurmak. 2.) hareketin kararlılığını gösteren yardımcı fiil. (s.183)
sürtün-: sürünmek. (s.179)	sürtün-: 1.) sürtünmek, boyanmak. 2.) macunu, merhemi silmek. (s.188)
ta'am: yemek. (s.181)	tam: lezzet, tat. (s.198)
tartın-: yüz çevirmek. (s.183)	tartın-: 1.) (kendine) çekmek. 2.) boğulur gibi olmak. 3.) katılmamak. 4.) geriye çekmek. (s.201)
tegin-: değ(in)mek. (s.184)	tegin: 1.) boşuna, boşu boşuna. 2.) alışıldığı üzere. 3.) yalnız, tek. (s.203)
terlik: gömlek. (s.186)	terlik: (kadınlar için) milli kıyafet. (s.206)

ton: elbise, giyecek. (s.189)	ton: 1.) kürk. 2.) şamanın özel kostümü, yırtmaçsız, koyun postundan elbisenin ana bölümü. (s.212)
tutak: dudak. (s.191)	tutak: 1.) yetersizlik. 2.) engel. 3.) kekemelik. (s.218)
uk-: anlamak. (s.193)	uk-: dinlemek, duymak. (s.224)
ur-: 1.) vurmak, dövmek. 2.) koymak, takmak. (s.195)	ur-: dökmek, saçmak, doldurmak. (s.226)
us: akıl. (s.195)	us: usta, baş. (s.226)
ünde-: 1.) çağırmak, davet etmek. 2.) dua etmek. (s.197)	ünde-: ses vermek, ünlemek. (s.230)
üzüm: üzüm. (s.198)	üzüm: parça. (s.232)

HEM FONETİĞİ HEM ANLAMI DEĞİŞMİŞ KELİMELELER

MUKADDİMETÜ'L-EDEB	ALTAYCA TÜRKÇE SÖZLÜK
aķru: yavaş, sessiz. (s.85)	akır: ünl. dur! sessiz ol! bekle! (s.23)
amraķ: müşfik, merhametli. (s.86)	amıraak: barışçıl, dost. (s.25)
bayramla-: bayram etmek. (s.99)	bayramda-: 1.) kutlamak. 2.) başıboş gezmek. (s.39)
bışıg: olgun, tecrübeli. (s.102)	bışkan: 1.) olmuş. 2.) pişmiş. (s.42)
büktür-: dürüp kıvırmak, büküp katlamak. (s.328)	bükte-: bükmek, eğmek. (s.50)
çakrış- bağırışmak. (s.110)	çagış- ağız kavgası, ateşi körükleme. (s.73)
çok -: toplanmak, yığılmak. (s.112)	çokço-: (eşyaları) yığın halinde koymak. (s.81)

don: elbise, giysi. (s.115)	ton: 1.) kürk. 2.) şamanın özel kostümü; yırtmaçsız, koyun postundan elbisenin ana bölümü. (s.212)
dör: baş köşe, şeref yeri. (s.116)	tör: çadırın girişindeki yer, evin baş köşesi. (s.215)
dükedü okı-: hatmetmek. (s.117)	tüges-: tüketmek, bitirmek, tasfiye etmek. (s.219)
eçkü: dişi keçi. (s.364)	ečki: keçi. (s.87)
erklig: sahip, yetkili, malik. (s.120)	erlü: kocalı, eşli. (s.92)
erte: sabah. (s.120)	erten: yarın. (s.92)
işe-: işlemek. (s.132)	işte-: çalışmak. (s.104)
ķamuğ: hepsi. (s.134)	kamık: çok, çokluk. (s.s.113)
ķatķura kül-: kahkaha ile gülmek. (s.136)	katķır-: yüksek sesle gülmek. (s.118)
ķavuş-: kavuşmak. (s.136)	kabış-: 1.) birleştirmek, bir nesneyi diğerine bağlamak. 2.) kavga etmek. (s.110)
kedik: av hayvanı. (s.137)	kiyik: yaban hayvanı. (s.131)
kemi: gemi. (s.138)	keme: kayak. (s.123)
kerin-: gerinmek, uzamak. (s.139)	keril-: genişlemek. (s.124)
ķoç: koç. (s.146)	ķoķkor: yabani koç. (s.134)
ķondur-: konaklamak. (s.147)	kondır-: geceletmek. (s.134)
ķonuķluk: toy, ziyafet. (s.147)	ķonok: ölünün ardından yedi gün sonra yapılan tören. (s.135)
ķörķlü: güzel. (s.150)	ķörķiy: 1.) değerli, sevimli. 2.) zavallı, bedbaht. (s.141)
ķüķemle-: zulmetmek, zorlamak. (s.153)	ķüķte-: 1.) güçlendirmek. 2.) zorlamak. (s.146)

nérse: nesne, şey. (s.159)	neme: 1.) eşya. 2.) şey, bir şey, nesne, varlık. (s.159)
oğlan: çocuk, yavru. (s.161)	uulan: genç. (s.227)
örtenmek: yanık, göynük. (s.167)	örtöğ: sarı; kavrulmuş. (s.169)
semrit-: semizleştirmek. (s.174)	semirt-: 1.) beslemek. 2.) gübrelemek. (s.180)
suylan-: (ağzı) sulanmak. (s.179)	suulan-: ıslanmak. (s.187)
tüzül-: dizilmek. (s.193)	tüzel-: eşitlenmek. (s.222)
ulaş: devamlı. (s.193)	ulay: birbiri ardına, üst üste, peş peşe. (s.225)
yek: şeytan. (s.206)	yeklin: mit. cin, erlik'in hizmetkarı. (s.235)

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

Mukaddimetü'l-Edeb'in Söz Varlığının Altay Türkçesinde Görünümü

ORJİNALLIK RAPORU

% 24	% 23	% 1	% 2
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	turkcenindirilisi.com	% 10
	İnternet Kaynağı	
2	acikbilim.yok.gov.tr	% 8
	İnternet Kaynağı	
3	emagaza-tdk.ayk.gov.tr	% 2
	İnternet Kaynağı	
4	dergipark.org.tr	% 1
	İnternet Kaynağı	
5	acikerisim.pau.edu.tr:8080	% 1
	İnternet Kaynağı	
6	Submitted to Ardahan Üniversitesi	% 1
	Öğrenci Ödevi	
7	ia803005.us.archive.org	<% 1
	İnternet Kaynağı	
8	muhaz.org	<% 1
	İnternet Kaynağı	
9	openaccess.hacettepe.edu.tr:8080	<% 1
	İnternet Kaynağı	

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı

Doğum Tarihi

E-mail

Öğrenim Durumu: Yüksek lisans

Derece	Anabilim Dalı/ Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk dili ve edebiyatı	Mersin Üniversitesi	2018-2022
Yüksek Lisans	Türk dili ve edebiyatı	Mersin Üniversitesi	2023-2024